

T.C.  
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ  
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ BASIN HAYATINDA MAHÂSİN'İN YERİ  
VE ÖNEMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EKİN ERBAŞ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Başak OCAK

İZMİR

2020

T.C.  
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ  
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ BASIN HAYATINDA MAHÂSİN'İN YERİ  
VE ÖNEMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EKİN ERBAŞ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Başak OCAK

İZMİR

2020





DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ  
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ  
YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAVI TUTANAĞI



20.01.2020

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı Başkanlığı

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans programı 2017880051 numaralı öğrenci **Ekin ERBAŞ** ile ilgili Yüksek Lisans tez savunma sınavı tutanağı aşağıdadır  
Gereğini arz ederim.

Doç. Dr. Başak OCAK  
Anabilim Dalı Başkanı

**SINAV TUTANAĞI**

Tez sınav jürimiz tarafından incelenen "II. Meşrutiyet Dönemi Basın Hayatında Mahâsin'in Yeri ve Önemi" başlıklı Yüksek Lisans tezi ile ilgili olarak jürimiz 20/01/2020 tarihinde saat:14.00'da toplanarak aşağıda belirtilen şekilde işbölümü yaptıktan sonra adayın tez savunmasını dinlemiştir. Yönetmelik gereğince adaya tezi ile ilgili sorular yöneltilmiş ve tartışmalardan sonra adayın tezi hakkında aşağıdaki karar verilmiştir.

- KABUL edilmesine  Oy Birliği ile BAŞARI NOTU: ( 95 )  
 RED edilmesine  Salt Çoğunlukla  
 (\*\*) DÜZELTME verilmesine

Tez Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmza
Tez Danışmanı	Doç. Dr. Başak OCAK	
Üye	Doç. Dr. Hasan Taner KERİMOĞLU	
Üye (Diğer Üniversite) Yedek	Dr. Öğr. Üyesi Taner BULUT	

ONAY

Doç. Dr. Başak OCAK  
Müdür V.

## YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “II. Meşrutiyet Dönemi Basın Hayatında Mahâsin’in Yeri ve Önemi” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğundan, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

14/02/ 2020



Ekin ERBAŞ

## ÖZET

Tanzimat Fermanı sonrası gelişen liberal ortamda kadının sorunları yayın hayatında ilk kez erkek aydınlar tarafından konuşulmaya başlamıştır. Dönemin eğitilmiş kadınları da kendileri için yayınlanan kadın dergilerinde yazma fırsatı bulmuştur. Dönem içinde yaşanan fikri değişimin yanında kadınların resmi eğitimden daha uzun süreli yararlanabilmesi, II. Meşrutiyet kadın hareketinin kadın dinamiğinin yetişmesine de ortam hazırlamıştır.

II. Meşrutiyet döneminin eşitlikçi ve özgürlükçü söylemi kadını, haklarını araması konusunda cesaretlendirirken kadının modernleşmesi gerektiği söylemi de kadın hareketinin oluşmasında uygun ortamı oluşturmuştur. II. Meşrutiyet döneminin kadın dergileri de hakkını arayan kadının sözcüsü olmuştur.

**Anahtar Kelimeler:** II. Meşrutiyet, Basın, Kadın Hareketi

## ABSTRACT

After the Tanzimat Edict, the problems of women began to be discussed by male intellectuals for the first time. Educated women of the period also had the opportunity to write for women's magazines. In addition to the intellectual change experienced during the period, women can benefit from formal education for a longer period, The second Constitution has also prepared an environment for the women's dynamics of the women's movement.

The egalitarian and libertarian discourse of the constitutional period encouraged women to seek their rights, while the discourse of women's modernization created the appropriate environment for the formation of the women's movement. Women's magazines of the second Constitution period were also spokespersons of women seeking their rights.

**Key Words:** II. Constitution, Press, Women Movement

## İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
ÖNSÖZ.....	vi
KISALTMALAR.....	vii
GİRİŞ.....	1

### 1. BÖLÜM

#### II. MEŞRUTİYET DÖNEMİNDE YAYINLANAN BİR KADIN DERGİSİ OLARAK MAHÂSİN'İN KİMLİĞİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

1.1. TEKNİK ÖZELLİKLER.....	5
1.2. YAYIN POLİTİKASI VE ÖZELLİKLERİ.....	12
1.3. İDARİ VE YAZAR KADROSU.....	16
1.4. İÇERİK.....	24
1.4.1. Sabit Sütunlar.....	24
1.4.2. Moda ve Kadın.....	26
1.4.3. Güncel.....	27
1.4.4 Edebiyat.....	28
1.4.5. Güzel Sanatlar.....	29
1.4.6. Makaleler.....	31
1.5. PİYANGOLAR VE KUPONLAR.....	32
1.6. DÜZENLENEN YARIŞMALAR.....	36
1.7. OKUYUCU MEKTUPLARI VE ŞİKÂYETLERİ.....	38
1.8. REKLÂMLAR VE İLANLAR.....	40
1.9. TEBRİKLER, TEŞEKKÜRLER VE TAZİYELER.....	43



**II. BÖLÜM**  
**MAHÂSİN'DE OSMANLI KADINI**

2.1. KADIN HAREKETİNİN GELİŞİMİ.....	45
2.2. KADININ EĞİTİMİ.....	56
2.3. KADININ HAKLARI.....	68
2.4. TOPLUMSAL HAYATTA KADIN.....	76

**III. BÖLÜM**  
**MAHÂSİN'İN GÖZÜYLE II. MEŞRUTİYET'İN SİYASİ HAYATINA**  
**BAKIŞ**

3.1 II. MEŞRUTİYET'İN İLANI.....	85
3.2 İTTİHAT ve TERAKKİ'YE YÖNELİK ELEŞTİRİLER.....	90

SONUÇ.....	96
KAYNAKÇA.....	99
EKLER.....	109

## ÖNSÖZ

II. Abdülhamit'in anayasayı tekrar yürürlüğe koyması ile yaşanan “*hürriyet infilakı*”, basında misli görülmemiş bir hareketlenmeye sebep olmuş, farklı görüşleri temsil eden çoğu kısa ömürlü pek çok yayın ortaya çıkmıştır.

Asaf Muammer Bey ve Mehmed Rauf Bey'in birlikte çıkarttığı Mahâsin, hürriyetin ilanından iki ay sonra yayın hayatına başlamış, uzun süre denebilecek bir sürede yayınlarını devam ettirmiştir.

Mahâsin, Servet-i Fünun Edebiyatçılarını buluşturduğu gibi güzel sanatların her dalı ve kadına dair modanın da konu edinildiği bir yayın olmuştur. Mahâsin, bugün de yayınladığı dönem kadınının sorunlarına yönelik tartışmaları içeren makaleler ile kadın hareketinin seyrine dair ipuçları vermektedir.

İşte biz kadın hareketinin ortaya çıktığı döneme tanıklık eden Mahâsin'i ele aldığımız bu çalışmamızda dönemin saklı kalan eksiklerinden birini tamamlamaya çalıştık. Bu tez ile araştırmacılara yeni bir dergi sunmanın yanında döneme ışık tutmayı umuyoruz.

Tez çalışmamız Mahâsin'in iki cildinin toplam on iki sayısını kapsamaktadır. Bununla birlikte tezimizi genişletebileceğini düşündüğümüz Tanin, Sabah ve Renin gazetelerinin makalelerinden de yararlandık.

Çalışmam boyunca bana gösterdiği sonsuz destek ve sabrından dolayı sevgili eşime ve kızlarıma teşekkür etmek istiyorum.

Ayrıca Sayın Ahmet Yılmaz, tez konumu bana öneren Doç. Dr. Hasan Taner Kerimoğlu ve heyecanıma ortak olup tez çalışmam boyunca bana yol gösteren danışman hocam Doç. Dr. Başak Ocak'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ekin ERBAŞ

İzmir- 2020

## KISALTMALAR

Bkz. : Bakınız

a.g.e. : Adı geçen eser

a.g.m. : Adı geçen makale

a.g.t. : Adı geçen tez

s.s. : Sayfadan sayfaya

s. : Sayfa



## GİRİŞ

Osmanlıda yayınlanan ilk Türkçe gazete *Vakayi Mısriyye* ise de 1831'de yayınlanmaya başlayan *Takvim-i Vakayi* beş binlik tirajı ile çok daha geniş kitlelere seslenebilmiştir. Ancak II. Mahmud'un isteği ile yayına başlayan bu gazete, resmi hüviyetinden öteye geçememiş, onu 1840'da yarı resmi sayılabilecek *Ceride-i Havadis* izlemiştir. Özel teşebbüs eliyle yayınlanan ilk gazete ise Agah Efendi ve Şinasi Bey tarafından çıkartılmaya başlanan *Tercüman-ı Ahval*'dir. Halka yönelmeyi amaç edinen gazete, dilini sade tutmuş ve okur mektuplarına sayfalarında yer vermiştir. Gazete, devletin yönetim sisteminden iç ve dış politikasına kadar pek çok konuda eleştiri yapmıştır. Şinasi'nin Osmanlı evlilik adetlerinin kadın lehine eleştirildiği *Şair Evlenmesi* adlı oyunu da *Tercüman-ı Ahval*'de tefrika edilmiştir. *Tercüman-ı Ahval*'in ardından Şinasi Bey tarafından 1862'de *Tasvir-i Efkâr* çıkartılmıştır. Gazetede toplumsal sorunlara değinildiği gibi Namık Kemal'in kadınların haklarını konu edindiği makalelere de yer verilmiştir.<sup>1</sup>

Tanzimat döneminin kadının sorunlarına yer ayırdığı diğer gazetesi *Terakki* olmuştur. Gazete, Avrupalı kadınların faydalandığı tahsili Türk kadını için de talep eden, evlilik hayatındaki eşitsizliği kınayan, kadının toplumsal hayata katılmasında getirilen engelleri vurgulayan çeşitli makaleler yayınladığı gibi kadın okuyucu mektuplarına da yer ayırmıştır.<sup>2</sup> Gazete, 1869'da yayın tarihi bakımından ilk kadın dergisi olarak nitelenebilecek *Terakki-i Muhadderat* adıyla haftalık ek yayın da çıkarmıştır. Bu dergiyi 1875'te *Vakit* gazetesinin haftalık ilavesi olarak çıkan *Vakit Yahud Mürebbi-i Muhadderat* takip etmiştir. Bu dergide ve yine aynı yıllarda haftalık olarak toplam otuz sayı çıkaran *Ayine*' de imza bulunmamaktadır.<sup>3</sup>

1880'de çıkan ve üç sayı yayınlanabilen *Aile* dergisinin kadınlara ev hayatı ile ilgili bilgiler veren yazılarının tümü Şemseddin Sami'ye aittir. *Aile* den sonra

<sup>1</sup> Orhan Koloğlu, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın*, İletişim Yayınları İstanbul 1992, s.s. 19; 31- 34.

<sup>2</sup> Emel Aşa, *1928'e Kadar Türk Kadın Mecmuaları*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1989, s. 20.

<sup>3</sup> Serpil Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi*, Metis Yayınları, İstanbul 1996, s. 23; 25.

1883'te yayınlanan *İnsaniyet* ve *Hanımlar* dergilerinde ise kadın yazar sayısı artmakla birlikte kadınlar hala yazılarının altına kendi kimliklerini açıkça ortaya çıkaracak tanımlamalardan kaçınmışlardır<sup>4</sup>.

Bu dönem kadın dergilerinin ortak özellikleri ise kadınları kültürece bilgilendirerek fikri gelişimlerini sağlamak amacı taşımalarıdır. Nitekim kadınlara ait konular olarak kabul edilen ev ve aile hayatı dışında coğrafya ve yıldızlar gibi konularda da kadınlara ilk kez ansiklopedik bilgiler veren *İnsaniyet* yanında *Hanımlar Mecmuası*, çıkış gayesini “*Binaenaleyh biz de kadınlara elden gelen hizmeti etmek ve terakkilerine vasıta olmak için “Hanımlar” ismiyle bir mecmua-i mevkute neşrine...*” sözleriyle açıklamıştır. 1886'da yayınlanan II. Abdülhamit ve dönemin Maarif Nazırı Münif Paşanın da desteğini alan *Mürüvvet* dergisi idaresi “*Kadınlara yönelik maarif faaliyetleri sürerken kadınlara hizmet eden devamlı ve programlı bir matbuatın olmayışı*”nın derginin çıkışında güdüleyici unsur olduğuna vurgu yapmıştır.<sup>5</sup>

1886'da yayınlanan diğer bir dergi *Şükufezar* ise sahibi ve yazarlarının kadın olduğu ilk dergidir. Yayın amacını kadının varlığını duyurmak olarak açıklayan dergide kadın yazarlar kendi imzalarını kullanmışlardır. *Şükufezar* dan sonra yazarlarının çoğunluğunu kadınların oluşturduğu diğer bir kadın dergisi olan *Hanımlara Mahsus Gazete* ilk sayısını 1 Ağustos 1895'te çıkartmıştır. Dergi, 1908'e kadar 604 sayı çıkarmıştır. Yazar kadrosunda Emine Semiye, Fatma Aliye ve Şair Nigar Binti Osman'ın olduğu dergide<sup>6</sup> kadınların yazdığı roman ve hikâyeler yayınlanmış, eserler basılmıştır<sup>7</sup>

Diğer yandan basın yayın faaliyetlerinin artması ile devlet bu durumu kontrol altına almak istemiş ve 1856'da tüm matbaa faaliyetlerini düzenleyen bir irade yayınlanmıştır. Ardından 1857'de “Basmahane Nizamnamesi”, 1864'de de Fransız basın yasasını örnek alan “Matbuat Nizamnamesi” yayınlanmıştır. 1909'a

<sup>4</sup> Emel Aşa, *1928'e Kadar Türk Kadın Mecmuaları*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1989, s.s. 50- 51; 26.

<sup>5</sup> A.g.t. s.s. 50- 51; 57- 64.

<sup>6</sup> Serpil Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi*, Metis Yayınları, İstanbul 1996, s.s. 26; 27- 30.

<sup>7</sup> Aynur Demirdirek, *Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikayesi*, İmge Kitabevi, Ankara 1993, s. 22.



kadar yürürlükte kalacak olan bu son nizamname ile Osmanlıda gazetecilik faaliyetleri ilk olarak yasal bir metin üzerinden denetim altına alınmıştır.<sup>8</sup>

Basın özgürlüğüne asıl darbe ise 1867 tarihli ve Sadrazam Ali Paşa tarafından yayınlanan “Ali Kararnamesi” olarak bilinen kararnamedir. Kararname ile ülkenin genel çıkarları doğrultusunda hükümete verilen soruşturma yetkisinin<sup>9</sup> ardından pek çok yayın için kapatma kararı verilmiştir.<sup>10</sup>

1876 Kanun-ı Esasi’de basının kanun çerçevesinde serbestliği kabul edilmiş ise de 1877 “Sıkıyönetim Kararnamesi” ile gazeteleri kapatma yetkisi alan hükümetin, basın üzerindeki tahakkümü artmıştır.<sup>11</sup> 1878’de meclisin feshedilip anayasanın rafa kaldırılması basın üzerindeki ağır sansürün önünü açmıştır.

Tüm bu baskılara rağmen, yayın sayısı artmış, 1890 sonuna kadar iki yüz dolayında gazete ve dergi yayınlanmıştır.<sup>12</sup> II. Meşrutiyetin ilanı sonrası 25 Temmuz 1908’de gazeteler sansürsüz çıkmış, otuz yıl süren suskunluğun ardından duyulan sonsuz özgürlük hissi ile söyleyecek sözü olan herkesin yayıncılığa atıldığı bir döneme girilmiştir. Öyle ki; 1890’ dan II. Meşrutiyetin ilanına kadar geçen dönemde süreli yayın adedi yok denecek kadar azalmışken Meşrutiyetin ilanından 1918 yılına dek geçen süre içerisinde bu yayınların sayısı bini aşmıştır. Sadece 1908’in ilk altı ayında süreli yayın çıkarmak için alınan ruhsatların sayısı 200’ün üzerine çıkmıştır. Bu sayı 1909’da 353 olmuştur.<sup>13</sup> Dönem içinde okuma oranı da artmış, gazete tirajları 2000’den 50.000’e kadar yükselmiştir.<sup>14</sup>

Ancak bu “basın çılgınlığı”<sup>15</sup> hür düşünmeye çok da alışkın olmayan Osmanlıyı 31 Mart Olayına götürmüştür. Bu olay sonrası basın özgürlüğünün kısıtlanması gerektiği düşüncesi ile meclise getirilen yeni basın kanunu, 14 Temmuz

<sup>8</sup> Murat Özgen, *Türkiye’de Basının Gelişimi ve Sorunları*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul 2004, s. 13; 14.

<sup>9</sup> Orhan Koloğlu, *Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Basın*, İletişim Yayınları İstanbul 1992, s. 42.

<sup>10</sup> Hamza Çakır, *Osmanlıda Basın İktidar İlişkileri*, Siyasal Kitabevi, Ankara 2002, s. 39.

<sup>11</sup> Hamza Çakır, a.g.e., s. 55.

<sup>12</sup> Alpay Kabacalı, *Başlangıcından Günümüze Türkiye’de Matbaa Basın ve Yayın*, Literatür Yayıncılık, İstanbul 2000, s.70.

<sup>13</sup> Başak Ocak, *Tüccarzade İbrahim Hilmi Çığıracan Bir Yayımcının Portresi*, Müteferrika Yayınları, İstanbul 2003, s. 22.

<sup>14</sup> Hıfzı Topuz, *II. Mahmut’tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2003, s. 83.

<sup>15</sup> Orhan Koloğlu, a.g.e. 54.

1909'da kabul edilmiştir.<sup>16</sup> Söz konusu basın kanununun gazete çıkarabilmek için depozito ödenmesini içeren maddesi basından oldukça eleştiri almıştır.

İttihat ve Terakkinin basına baskısı, teröre dönüşmüş bunun sonucunda dört muhalif gazeteci öldürülmüştür.<sup>17</sup> Özellikle 23 Ocak 1913 Babıâli Baskını sonrası sık sık gazete kapatılmış, muhalefet gazeteleri yavaş yavaş yayın dünyasından silinmiştir. 1910'da 130, 1911'de 124, 1912'de 45, 1913'te 92, 1914'te 75 gazete ve dergi çıkmıştır.<sup>18</sup>

Meşrutiyetin ilanını takip eden üç ay içinde üç kadın dergisi yayınlanmıştır. Bunlardan ilki *Demet*, 17 Eylül 1908'de yayın hayatına başlamış ancak yedi sayı çıkarabilmiştir. Diğer basımı Selanik'te gerçekleştirilen *Kadın*'dır. Dergi, Ekim 1908'den Mayıs 1909'a kadar otuz sayı çıkarabilmiştir. Üç yayın içinden en uzun ömürlü olan Mahâsin ise Eylül 1908'de yayına başlamış, Kasım 1909'a kadar üç aylık bir ara ile birlikte toplam on iki sayı çıkartmıştır.

Dönem içinde kadın dergilerinin kadınlar için "vasıta-ı terakki ve teâlî" (ilerleme ve yükselme aracı) olduğu görüşünün kabulü devam ettiği gibi, aynı zamanda bu dergiler, kadınların birbirlerine ulaşip düşüncelerini aktardığı birer saha görevini üstlenmiştir.

---

<sup>16</sup> Hıfzı Topuz, a.g.e. s. 85.

<sup>17</sup> Hıfzı Topuz, a.g.e. s. 87.

<sup>18</sup> Alpay Kabacalı, *Başlangıcından Günümüze Türkiye'de Matbaa Basın ve Yayın*, Literatür Yayıncılık, İstanbul 2000, s. 136.



## I. BÖLÜM

### II. MEŞRUTİYET DÖNEMİNDE YAYINLANAN BİR KADIN DERGİSİ OLARAK MAHÂSİN'İN KİMLİĞİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

#### 1.1. Teknik Özellikler

1908 yılının eylül ayında yayın hayatına atılan Mahâsin dergisi, aylık periyotlar halinde toplam 12 sayı olarak yayınlanmış, yayın hayatını, 12. sayının neşredildiği 1909 yılı kasımında sonlandırmıştır. Kendisini, hanımlara özgü “*Sanayi-i Nefise ve Edebiyat Gazetesi*” olarak tanımlayan Mahâsin, aylık yayınlanması, ebatları ve ebatlarının doğal bir sonucu olan hacmi nedeni ile bilinen gazete formatından uzak olması ile birlikte yayımlandığı dönem içinde pek çok yazarının da Mahâsin’i “*mecmua*” olarak adlandırması<sup>1</sup> ve son kerte de derginin bir süre imtiyaz sahibi de olan Mehmed Rauf Bey’in anılarında Mahâsin’i “*mecmua*” olarak adlandırması<sup>2</sup> nedeni ile biz de tez boyunca Mahâsin’i “*dergi*” olarak adlandıracağız.

Mahâsin, iyilikler, güzellikler, güzel tavırlar anlamına gelmektedir ve bu ad, gerçekten de kadın dünyasına yakışır bir incelik taşımaktadır. Bu nedenle bu adın seçilmesinin oldukça isabetli bir yaklaşım olduğu düşünülebilir.

Mahâsin’in, ilk basımından yedi sekiz sene önce de basımı için başvuru yapıldı ise de imtiyaz alınamamış, hürriyetin ilanı sonrası “*müsaade-i hazıradan*” da istifade edilerek ikinci bir teşebbüs sonucu Asaf Muammer Bey’in “*Terakki-i fikr-i nisvâna hadim olmak ve on beş günde veyahut ayda bir defa neşr edilmek üzere*

<sup>1</sup> Bkz. “Fenn-i Etfal”, Halide Salih, **Mahasin**, No:7, Mart 1325, s.s. 486- 487. “Kadınlığa Dair”, Üsküplü Hamide, **Mahasin**, No: 9, Ağustos, s. 626. “İzhar-ı Emel”, Zekiye, **Mahasin**, No: 9, Ağustos, s.s. 670- 671. “Biz Kadımlar”, Bint-i Danyal, **Mahasin**, No: 8, Temmuz, s. 359.

<sup>2</sup> Bkz. Mehmed Rauf, “Para Meseleleri”, **Renin**, No:26, 8 Teşrin-i Sani 1338, s. 3.

“Mahâsin” namıyla Türkçe musavver bir gazetenin neşrine” istemi ile ruhsat talebi<sup>3</sup> üzerine imtiyaz hakkı alınıp basımına başlanmıştır.<sup>4</sup>

Derginin birinci ve ikinci sayıları İstanbul Sirkeci’de Dernerşyan; üç, dört, beş ve yedinci sayılar, İstanbul Matbaa-i Ahmed İhsan; altıncı sayı İstanbul Matbaa-i Amedi; sekiz, dokuz, on, on bir ve on ikinci sayılar da İstanbul Hilal Matbaasında basılmıştır.<sup>5</sup>

Derginin satış bedeli 5 kuruştur. İlk üç sayının vilayetler için senelik abone bedeli 70 kuruş, altı aylık abone bedeli 36 kuruştur. İstanbul ve Selanik için ise abonelik bedeli senelik 60, altı aylık 30 kuruştur. Dördüncü sayıdan itibaren abonelik ücretinde artış olmuş, vilayetler için senelik abone ücreti 72 kuruşa, altı aylık abone ücreti 38 kuruşa çıkmıştır. İstanbul ve Selanik’te ise senelik abone ücreti 62 kuruş, altı aylık abone ücreti de 32 kuruş olarak düzenlenmiştir.

Derginin söz konusu satış fiyatının, bazı kişiler tarafından biraz yüksek olduğu iddia edilmişse de dergi idaresi şu sözlerle bu iddiayı şaşkırtıcı bulduğunu dile getirmekten geri kalmamıştır: “Fiyatının birkaç kişi tarafından biraz pahalı bulunduğunu işitmek bizi şaşkırttı. Nasıl, Avrupa’da bile bu yolda gazeteler bir franktan aşağı verildiği görülmüş değilken her cihetçe Avrupa’ya muhtaç olduğumuz bir memlekette daha ilk defa böyle bir mükemmeliyetle çıkan bir gazeteye ayda beş, senede altmış kuruş vermeyecek bir Mahâsinperver Türk Hanımı yoktur zannındayız ve bu zanla fiyatı indirip adi bir gazete çıkarmaktan ise fiyatı yerinde bırakıp nefis ve hanımlara cidden layık bir gazete çıkarmayı tercih ettik.”<sup>6</sup> Bu sözlerle dergi idaresi, kalitelerinden taviz vermemek için fiyatı düşürmeye yanaşmayacaklarını açıkça ifade etmektedir.

Birinci ve ikinci sayıları 64 ve 53 sayfa olarak yayınlanan Mahâsin, üçüncü sayıdan itibaren sayfa sayısını 96’ya çıkarmıştır. 96 sayfa çıkan üçüncü sayıdan sonraki sayılarda, sayfa sayısı 70 ile 100 arasında seyretmiştir. Sayfa numaraları ise her sayıda birbirini takip ettiğinden, son sayı 900 sayfaya ulaşmıştır. Ayrıca dergide,

<sup>3</sup> Bkz. BOA, DH. MKT./1277-44-1-1 ve BOA, ZB./325-4-1-1. Ayrıca bu belgeler için bkz. Ekler.

<sup>4</sup> Müdüriyet, “Mahasin Çıkıyor Diye Eşef Eden Hanımlara”, **Mahâsin**, No:8, Temmuz, s.s. 541- 544.

<sup>5</sup> Bu basımların içinde sekizinci sayıda baskı hataları olduğu görülmektedir. 541. sayfadan başlayan sayı, 557. sayfadan sonra 358. sayfa numarası ile 372. sayfaya kadar devam etmiştir. Bu sayfadan sonra 573’ten başlayarak devam etmiştir. Bu nedenle 358- 372 arasındaki sayfa numaraları beşinci sayıda da bulunması nedeni ile ikişer tanedir. Sekizinci sayının 610. sayfasında 552 ve 555. sayfadaki yazım hataları düzeltilmiş halde sayfa numarası hatalarından bahsedilmemiştir.

<sup>6</sup> “İfade-i Mahsus”, **Mahâsin**, No: 1, Eylül 1324, Giriş Eki s.s. 3- 4.



her sayıda sayfa sayısı 6 ile 16 arasında değişen içerik, duyuru, reklâm ve okuyucu mektuplarının yer aldığı bir giriş eki bulunmaktadır.

Mahâsin'in ilk sayısı üç bin nüsha olarak basılmış, ancak beklenen satışın gerçekleşmemesi nedeni ile ikinci sayıda nüsha sayısı iki bine indirilmiştir.<sup>7</sup>

Mahâsin, Osmanlıca olarak basılan kadınlara yönelik süreli yayınlar arasında renkli resimlerin kullanıldığı ilk yayındır.<sup>8</sup> Kapak sayfaları daha kalın kuşe kâğıdına 16 × 24.5cm ölçülerinde basılmış ve sadece altıncı sayı renksiz olarak yayınlanmıştır.<sup>9</sup>

Mahâsin, dokuzuncu sayıya kadar kapaklarını üç dört renkli bastırırken dokuzuncu sayıda dokuz renkli taş baskı denemiş ancak bundan memnun kalınmayarak üç renkli yapılmak üzere orijinal resimler kabul etmeye başlamıştır. On birinci sayıda da dokuzuncu sayıdan itibaren Mahâsin'in kapaklarını da yapan<sup>10</sup> ressam Ali Sami Bey'e<sup>11</sup> yaptırılan ilavelerin resimleri aynı yöntem ile basılmıştır. Dergi idaresi, bu baskıların kusursuz olmadığını itiraf ederken “*zaman geçtikçe el yatkınlığı kazanarak Avrupa’da basılan resimler kadar nefis ve müstesna resimler*” verebileceklerini zan ettiklerini belirtmiştir.<sup>12</sup>

Derginin adı kapakta, kapak resminin üstünde yer alırken bunun hemen altında beşinci sayıdan on ikinci sayıya kadar Abdülhak Hamid Bey’in “*Bir milletin nisvanı derece-i terakkisinin mizanıdır*” sözü yer almaktadır. Kapak resminin altında ise ilk sayıdan sekizinci sayıya kadar “*Hanımlara mahsus*”, “*Sanayi-i nefise ve beytiye*”, “*Edebiyat ve tezyinat*” yazıları bulunmaktadır. Kapak resminin hemen üstünde derginin numarası ve basım tarihi Rumi takvime göre ay ve yıl belirtilerek yazılmıştır. Sekizinci sayıdan on ikinci sayıya kadar ise basım tarihi olarak sadece ay belirtilmiştir.<sup>13</sup>

<sup>7</sup> Mehmed Rauf, “Para Meseleleri”, **Renin**, No: 26, 8 Teşrin-i Sani 1338, s. 3.

<sup>8</sup> “İfade-i Mahsusa”, **Mahâsin**, No: 1, Eylül 1324, Giriş Eki s.s. 3- 4.

<sup>9</sup> Melek Kocabey, “(1869- 1928) Osmanlıca Kadın Dergilerinin Grafik Düzenlemeleri”, **İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, İstanbul 1995, s.s. 45- 47.

<sup>10</sup> Kapak resimleri için bkz. ekler.

<sup>11</sup> Ali Sami [Boyar], (1880- 1967) ; 1880’de İstanbul’da dünyaya geldi.1898’de Heybeli Deniz Okulundan deniz subayı olarak mezun oldu. Sanayi-i Nefise’den birincilikle mezun olduktan sonra 1909’dan 1914’e kadar Paris’te resim dersleri aldı.1914’de İnas Sanayi-i Nefise Okulunun açılmasına öncülük etti.1925’te Cumhuriyetin ilk pullarını,1926’da ilk paralarının resimlerini yaptı. Türk ressamları arasında en çok eser veren ve yurt dışına en çok eser satan sanatkârdır. (İstanbul Şehir Üniversitesi e-Arşivi)

<sup>12</sup> “Bayram Nüşamız”, **Mahâsin**, No:11, Teşrin-i Evvel, Giriş Eki s.s. 1- 2.

<sup>13</sup> Örnek kapak resimleri için bkz. ekler.

Mahâsin'in her altı sayısı bir cilt oluşturur. Böylece derginin son sayısı olan on ikinci sayı ile birlikte iki ciltlik bir dergi olduğunu söyleyebiliriz. Derginin altıncı sayısında “İfade-i Mahsusa” başlığı altında Mahâsin'in birinci cildinin tamamlanması bir “muvaffakiyet” olarak tabir edilmiş ve tecrübesizlik ve tereddütle bu ilk ciltte görülen kusurlardan her gün birinin def edileceği, böylece her sayının mükemmeliyete daha da yaklaşacağı belirtilmiştir. Bunun için en çok ihtiyaç olunan şey ise tüm “kernalperver” hanımların yardım, yazı ve fikirleridir.<sup>14</sup>

Dergi idaresi, aynı zamanda son sayısı olan on ikinci sayısında kaleme aldığı yazısında okuyucunun ilgisizliğine rağmen Mahâsin'in bir yıl içinde Osmanlı basımında ulaştığı yerden duyduğu övüncü şu sözlerle anlatmıştır: “Mahâsin, kari' ve kariatin bir senedir her gün tezayüd eden lakaydı ve atalet-i muanedesi arasında, bu hale rağmen, her nüshası birbirinden nefis ve müstesna olmak üzere devam ederek, bir senelik nüshalarını bu son nüsha ile ikmâl ettiğini görmekte cidden müftehirdir. Matbuat-ı Osmaniyede, şimdiye kadar neşr olunan mecmuaların hiç birisi bu nefaset ve itina ile neşr olunamadığı gibi, bu gidişle, birçok seneler daha buna hiçbir mecmuanın muvaffak olamayacağını iddia ederek bu iftiharın tezayüd ettiğini ilan ederiz.”<sup>15</sup>

Dergide Mahâsin'in idare ve yazışma adresi olarak farklı yerler gösterildiği görülür. Birinci sayının giriş ekinin altıncı sayfasında “İhtar” başlığı altında yazışma adresi olarak “şimdilik” vurgusu ile derginin imtiyaz sahibi Asaf Muammer Bey'in Galata'da Fermenecilerde Yeni Han'da 16 numaralı odada bulunan bürosu gösterilmiştir. Beşinci sayının ilanlar ekinde ise derginin idarehanesi bu dönemde Mahâsin'in basımını da gerçekleştiren Servet-i Fünun Matbaasında gösterilmiştir. Dokuzuncu sayıda ise Asaf Muammer Bey'in derginin imtiyazını Mehmed Rauf Bey'e devretmiş olması nedeni ile yönetim ile hiçbir ilgisi kalmadığından yönetim ve yazıma dair tüm müracaatların Hilal Kitabhanesine gönderilmesinin gerektiği ilan edilmiştir.

Mahâsin, yedinci sayısı olan mart sayısının ardından kapanmış ve sekizinci sayısını üç ay sonra temmuzda çıkartmıştır. Aynı sayıda yönetimin tüm gayretlerine rağmen yedinci sayıya kadar derginin satışının beklenildiği gibi olmadığı anlatılmış, derginin layık olduğu sürümü yakalayamamasını da onun takdire layık olmadığından

<sup>14</sup> “İfade-i Mahsusa”, **Mahâsin**, No: 6, Şubat 1324, Giriş Eki s. 2.

<sup>15</sup> **Mahâsin**, No: 12, Teşrin-i Sani, Giriş Eki s. 1.



değil, milletin medeni olma kabiliyetine henüz erişemediğinden kaynaklandığı eklenerek şu ifadelerde bulunulmuştur: “Yedinci nüshayı neşrettik; iki gün sonra vuku bulan ihtilal-i askeri nedeniyle o zamana kadar en çok dokuz yüz, bin nüsha satılmakta iken son nüshadan ancak dört yüz adet satılabildi. Ve şimdiye kadar her nüshayı mühimce bir zararla çıkarmakta iken son nüsha artık idaremizi de ümitsizlendirdi - demek hanımlarımız henüz bir gazete ihtiyacını hissetmemişler, demek bu iş mümkün olmayacak - diyerek bir iflası muhakkak bir hale getirdi. Düşünülmeli ki en aşağı iki bin nüsha ile idaresi kabil olan bir gazete altı nüshasını yarı yarıya zararla çıkardığı halde, yedinci nüshada hatta yalnız kâğıt parasını çıkaramazsa ne olurdu?”<sup>16</sup>

“Özellikle etrafta hükümet bile sarsılıp senelerden beri tahakküm ve istibdat kuvvetiyle tesis etmiş olan tahtlar yıkıldığı bir zaman... Sıra ile bütün gazetelerin tatil-i neşriyat etmekte ve vaktiyle kapanmış olanlardan en son kapananlara kadar ikişer, beşer ve onar paraya sokaklarda satılmakta ve mevcut gazetelerin ise acz içinde kaldıkları ve umum-ı matbuatın can çekişme hali içinde oldukları bir zamanda”<sup>17</sup> Otuz Bir Mart Olayı sonrası Osmanlı basınının içine düştüğü bu durumda daha fazla devam etmeme kararı alan Mahâsin idaresi, yedinci sayılarının son sayıları olacağını da düşünmüştü. Ancak miktarı az da olsa bazı kadın okurların Mahâsin’in tekrar yayın hayatına başlaması konusundaki istekleri derginin neşrinin devamını sağlamıştır. Mahâsin yine zarar da etse hiç olmazsa Osmanlı basını ve Osmanlı kadını kendilerine özel yayınlanan bir “gazete” den mahrum kalmayacaktır.<sup>18</sup>

Mahâsin’in devam edebilmesi kadınların gayret ve yardımına bağlıdır. Bu yüzden onun çıkmasını arzu eden hanımlara idare şu tavsiyelerde bulunmuştur: “Gazetemizi refikalarına, muhabbelerine tavsiye etsinler, her gittikleri yerde ve her gördükleri yeni eski bilcümle ahbablarına Mahâsin’den bahsetsinler ta ki bu veçhle bütün hanımların kendileri için bir gazete neşr olunmakta bulunduğu kulaklarına girsin ve mevcudiyetlerinin ispatı ve hukuklarının müdafaasına çalışan bu gazetenin temin-i hayatı, rağbet-i lütufkâraneleri sayesinde tahakkuk edeceğini anlasınlar!”<sup>19</sup>

<sup>16</sup> Müdüriyet, “Mahâsin Çıkıyor Diye Esef Eden Hanımlara Bir İtiraf- Elim”, *Mahâsin*, No:8 s.s. 541- 544.

<sup>17</sup> Müdüriyet, “Mahâsin Çıkıyor Diye Esef Eden Hanımlara Bir İtiraf- Elim”, *Mahâsin*, No:8

<sup>18</sup> Müdüriyet, *a.g.m.*

<sup>19</sup> *A.g.m.*

Bir ticaret fikri ile değil, “mahza bir hizmet-i müftehiranede bulunmak emeliyle işe giriştiği için, her günkü kârını yalnız gazetenin emsalsiz bir mecmua-i nisviye olmasına sarf etmek tasavvurunda”<sup>20</sup> olan Mahâsin, her adımının bir ilerleme adımı olacağını vaat ediyordu.

Derginin asıl tasavvur ettiği tekâmülleri gösterebilmek amacıyla da sekizinci sayıdan itibaren kendini yenilemeye çalıştığı görülmektedir. Öncelikle bu sayıda okuyuculardan derginin içeriği ile ilgili olarak kendilerine sorulan on bir soruyu cevaplandırmaları istenmiş ve içeriğin bu cevaplar doğrultusunda düzenleneceği bildirilmiştir.<sup>21</sup> Böylece Mahâsin, daha zengin ve okuyucusuna hitap edebilen bir içeriğe sahip olabilecektir.

Yine sekizinci sayıda Mahâsin’in dokuzuncu sayısında yapılacağı yenilikler şu şekilde anlatılmıştır: “Dokuzuncu nüshadan itibaren İstanbul’da resimli gazetecilikte ilk defa vuku bulacak fevkalade bir eser-i terakki ibraz edeceğiz; bu öyle bir terakkidir ki, resimli matbuat için gayet mühim bir gelişme olup, buna ilm-i matbuatımızda ilk defa olmak üzere bizim muvaffak olduğumuzu iftiharla kaydederiz.”<sup>22</sup>

Söz konusu “eser-i terakki”, Mahâsin’in dokuzuncu sayısının dokuz renkli basılacak olan ilaveleridir ki bu yenilikten halk, gazetelere verilen ilanlar ile de haberdar edilecektir.

Dokuzuncu sayıda Mahâsin, üç renkli nefis resimle müzeyyen zarif kabıyla, sekiz renkli büyük ilaveleriyle ve son derece bir itina ile tertip edilmiş içeriği ile basılacak ve bu hali ile yalnız kadınlar için değil, erkekler için de dikkat çekici bir mecmua olacağı gibi İngiltere’ye sipariş edilen kâğıtlar gelir gelmez neşr edilecek sayılarla Mahâsin, henüz İstanbul’da hiçbir gazete ve mecmuada ve hatta kitapta bile görülmemiş derecede nefis olan bu kâğıtla cidden Mahâsin olacaktır.<sup>23</sup>

Ancak dokuzuncu sayı gecikmeli olarak dağıtımına verildiği gibi dergiye ilave olarak verilen “Sabah yıldızları” isimli renkli levha da beklenildiği gibi basılamamıştır.

<sup>20</sup> A.g.m.

<sup>21</sup> Mahâsin, No:8, Temmuz, Giriş Eki s.s.2- 4, ayrıca Müdüriyet a.g.m.

<sup>22</sup> “Teşekkür”, Mahâsin, No: 8 Temmuz, Giriş Eki s. 1.

<sup>23</sup> Müdüriyet, “Bir İki Söz”, Mahâsin, No: 9, Ağustos, s.s. 613- 614.



Dokuzuncu sayıda “*Arz-ı Mazeret*” başlığı altında “*güzel bir şey vücuda getirmek için atılan her adımı engelleyen ve güçleştiren yokluklardan dolayı bütün gayretlere rağmen*” Mahâsin’in dağıtımındaki gecikmenin önlenemediği anlatılmış ve tehir için okuyucuların affı istenmiştir.<sup>24</sup>

Onuncu sayıda ise Mahâsin idaresi geçen sayıda verilen ve kendilerinin de herkesten önce hiçbir veçhle beğenmediği dokuz renkli basılmış olan “*o sefil resimlerin*” ancak Mahâsin’in neşr olunduğu gün basılabilmiş olduğunu ve “*bu kadar berbat resimleri bir harikulade-i nefaset*” diye okuyucuya hediye etmeye mecbur kaldıkları anlatılmış ve bu durumun dönemin matbuatı sayesinde içine düştükleri bedbahtlığın en büyüğü olduğu eklenmiştir.<sup>25</sup>

Basımı beğenilmeyen bu resimleri üç renkli olarak onuncu sayıda okuyucuya dağıtmayı düşünen Mahâsin idaresi, resmi kalıplarını yaptırmak üzere Viyana’ya göndermiş, ancak resimlerin geri dönüşünün gecikmesi nedeniyle Mahâsin’in de basımı gecikmiştir. Aynı sayıda “*İtizar*” başlığı ile okuyuculardan bu gecikmenin mazur görülmesi istenmiş, Mahâsin’in bu sayısı gecikmeli olarak çıksa da beklenen ilavesinin gelecek sayıda verileceği bildirilmiştir.<sup>26</sup>

Ancak Mahâsin’i İstanbul’da yegâne bir mecmua yapmak niyetinden vazgeçmeyip, göstermek istedikleri Mahâsin’i okuyucunun onayından geçirinceye kadar ilerlemekte devam edeceklerini<sup>27</sup> söyleyen Mahâsin idaresi, neşri Ramazan’ın yirmi beşinci gününe denk gelecek olan derginin on birinci sayısını müstesna bir bayram sayısı olarak çıkarmaya karar vermiş ve bu sayının zarif bir cüzdan içinde, dördü renkli olmak üzere altı adet ilave ile satılacağını onuncu sayıda müjdelemiştir. Derginin fiyatı bu haliyle iki misli değerli olduğu halde aboneler müstesna olmak üzere hariçten olanlar için bir kuruş fazla olmak üzere altı kuruş olacaktır.<sup>28</sup>

Nitekim on birinci Mahâsin, beş adet ilavesi ile birlikte bayrama özel bir sayı olarak çıkmıştır. “*Matbuat-ı Osmaniye’de ilk defa olmak üzere okuyucunun bu rağbetsizliğine rağmen, bu derece özenli ve nefis bir sayı*” yayınladıkları için iftiharlarını ilan eden bir yazı da idare tarafından bu sayıda kaleme alınmıştır.<sup>29</sup>

<sup>24</sup> “*Arz-ı Mazeret*”, **Mahâsin**, No: 9, Ağustos, Giriş Eki s. 1.

<sup>25</sup> Müdüriyet, “*İki Söz*”, **Mahâsin**, No: 10, Eylül, s. 685.

<sup>26</sup> “*İtizar*”, **Mahâsin**, No: 10, Eylül, Giriş Eki s. 1.

<sup>27</sup> Müdüriyet, “*İki Söz*”, **Mahâsin**, No: 10, Eylül, s. 685.

<sup>28</sup> “*Mahâsin’in Bayram Nüshası*”, **Mahâsin**, No: 10, Eylül, Giriş Eki s. 1.

<sup>29</sup> “*Bayram Nüshamız*”, **Mahâsin**, No: 11, Teşrin-i Evvel, Giriş Eki s. 1-2.

Derginin satılmamasından her fırsatta dem vuran Mahâsin idaresi, okuyucunun rağbetsizliğini halkın cehalet ve lakaytlığına bağlayarak derginin sayfalarında Mahâsin'in devam edebilmesi için okurun ilgi ve yardımına ihtiyaçları olduğunu defalarca dile getirmiştir.

Mahâsin'in devamı adına “*masrafa iştirak eden temin edilmiş müşteri olan abone*” sayısını artırmak için yeni abone olacak okurlar arasında bir piyango da tertip edilmiştir. Ancak okuma oranını her türlü tertibata rağmen bir türlü artıramayan dergi idaresi, “*sefil bir iş*” olarak adlandırdığı matbuat mesleğinde devam ısrarında daha fazla “*inat*” edemeyeceğini anlamış olacak ki on ikinci sayısını Kasım 1909'da tamamlayan Mahâsin'in, yayın hayatını bu son sayı ile bitirmiştir.

Derginin sahibi ve müdürü olan Mehmed Rauf, anılarını kaleme aldığı makalesinde Mahâsin'in kapanması ile ilgili şunları yazmaktadır: “*Artık kazanmaktan vazgeçtik, ziyan etmemeğe çalıştık. Çünkü bin nüsha bile ettiğimiz masrafı temin edemezdi. Ziyan etmemek için türlü tertibatla aylarca uğraştık. Ve nihayet bir seneliği itmâm edip kapadığımız vakit, beş yüz liraya yakın bir ziyan ile kurtulmuş olduk.*”<sup>30</sup>

## 1.2. Yayın Politikası ve Özellikleri

Mahâsin, Osmanlı Devleti'nde kadınlara yönelik süreli yayınların olmamasından kaynaklanan boşluğu doldurmak amacını taşıdığını ve hangi konulara ilişkin yayınlar yapacağını şu cümlelerle ifade etmektedir: “*İdraki ile mesut olduğumuz şu asr-ı hürriyet ve terakkide, hanımlara mahsus ve zamanımıza layık bir gazete neşredilmemesi büyük bir noksanıdır. Biz bu noksanı ikmâl etmek için sanayi-i beytiye ve tesviyeye, tezyinat-ı nefiseye, edebiyat ve ahlakiyata dair hanımlara mahsus resimli bir gazete neşrediyoruz. Her yeni teşebbüs-i mevcude diğerlerinden üstün bir surette tecelli etmezse bir hatve-i terakki olamaz. Nitekim her yeni nüsha bile geçmiş nüshalarına nazaran bir terakki ibraz etmelidir. Maatteessüf neşredeceğimiz gazete bizde hanımlara mahsus olmak üzere neşredilen ilk gazete*

<sup>30</sup> Mehmed Rauf, “Para Meseleleri”, *Renin*, No:26, 8 Teşrin-i Sani 1338, s.3.



olmayacaktır. Birkaç sene evvel hanımlara mahsus bir varakpare neşredilmeye başlanmış ve hala devam etmekte bulunmuş ise de burada katiyyen anlatmak isteriz ki bizim neşredeceğimiz gazete hiçbir vech ile hiçbir cihetten mezkûr gazeteye benzemeyecektir. Nail olduğumuz şu devr-i hürriyette millet-i muazzamamız nisvan-ı muhteremesinin kendilerine tamamıyla layık ilk gazeteleri olacaktır. İleride hüsn-ü teveccühlerini celb edeceğimize emin olduğumuz karilerimize gazetemizi kendilerine mahsus ilk Türk gazetesi olmak üzere arz ve takdim ederiz. Zaten gazetemiz mülkümüzde yalnız hanımlara mahsus ilk resimli gazete olmakla kalmayıp resimli bir gazete olmak üzere de ilk gazete olacağını kemal-i iftiharla burada ilan etmeyi bir vazife addederiz.”<sup>31</sup>

Bu ilk sayıdaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere Mahâsin, kadınlara mahsus ilk Türk gazetesi olarak sunulmaktadır. Bu yazıda, 20. yüzyılın başında Osmanlı topraklarında kadınlara özgü kendisinden daha önce basın hayatına atılan bir yayının varlığından söz edilmekle beraber, bu yayınlara uzaktan yakından hiçbir benzerlik taşımadığının da altı çizilmektedir.

Mahâsin’in ilk sayısının eylül ayının başında yayınlanması planlanmıştır; ancak, tüm resimleri Avrupa’dan sipariş edilen bu derginin yayın tarihi, resimlerin gecikmesi nedeniyle eylül ayının sonuna ertelenmek zorunda kalmıştır. Bu durumla ilgili olarak ilk sayıda “İtizar” başlıklı yazıda okuyuculardan şu sözlerle özür dilenmektedir: “Eylülün başında kariyat-ı kirama arz ve takdimini vaat ettiğimiz Mahâsin’i bir gazete çıkarmış olmak için değil, cidden kariyata layık olmak üzere neşretmek istediğimizden bütün resimlerini Avrupa’da yaptırmaktayız. Bundan iki ay evvel ısmarlamış olduğumuz resimlerin yola çıkarıldığına dair bir ay evvel aldığımız mektup üzerine kitabın esasen kısm-ı küllisi bastırılmış bulunduğu için resimlerin vürudunu müteakip Mahâsin’in eylül başında çıkarılabileceğini tahmin ve hesap etmiş ve öylece de ilan eylemiştik. Fakat teessüf ederiz ki iyi bir resim basabilecek bir matbaa bulmakta düçar olduğumuz müşkilat ribka-i teşebbüsümüze pençe-endaz tecavüz olmakla kalmayıp grevler hesabımızı bütün bütün yanaltmış oldu. Dört gün zarfında teslim edeceğimiz resimleri on beş gün geçtiği halde alamadık. Düçar olduğumuz şu tehirlle Mahâsin’i hanımlara mahsus ilk gazete olmak şerefinden uzaklaşmış görmeye bir türlü kalbimiz kâil olmadığından çünkü bir şeyde

<sup>31</sup> “İfade-i Mahsusa”, Mahâsin, No: 1, Eylül 1324, s.s. 1- 3.

*hakk-ı takdim herkesten evvel düşünüp herkesten evvel teşebbüse bağlı olduğundan teessürlerimizi ancak bununla tadil ediyoruz. Binaenaleyh kusurlarımızı bir resmi yaptırmak için Avrupa'ya mecbur kalacak kadar her türlü sanayiden mahrum bırakılmış memleketimizin fakr-ü zanaatına atfederek kariyatımızın bizi affedeceklerini ümit ederiz.”*<sup>32</sup>

Görüldüğü üzere eylül ayının başında yayınlanması planlanan derginin ilk sayısı yine de çok bir gecikme söz konusu olmadan Eylül'ün 25'inde piyasaya sürülmüştür. Doğal olarak bu gecikme diğer sayıların da yayınlanma tarihini etkilemiş ve bundan sonraki sayıların yayın tarihlerinin de ayın 25'ine alınmasına neden olmuştur.<sup>33</sup> Ayrıca bu satırlarda dikkati çeken bir nokta ise resimlerin basılması konusunda Avrupa'ya duyulan ihtiyacın eleştirisi konusudur. Derginin, ilerleyen tarihlerdeki nüshalarında da buna benzer eleştirileri yapmaya devam ettiği görülmektedir.

İlk sayıda, Mahâsin'in yayın politikası dört başlık altında şu cümlelerle okuyucuya aktarılmıştır: “... *Mahâsin evvel emirde bir güzel sanatlar gazetesi olacaktır. Yani cihan-ı sanatın en meşhur ve müstesna güzel eserlerini nazargâh-ı kariata arz ve irae edecektir. Fakat güzel sanatlardan başka o sırada sayılan sanat-ı nefise yani tezyinat-ı dâhiliye, eşya ve nadir ürünler, danteller, işlemeler, mefruşat, elmaslar, yelpazeler, elhasıl şu yolda nefis ve zarif ev ve kadın eşyaları arz edecektir.*

*İkinci derecede bir risale-i edebiyat olacaktır. Yani edebiyat âleminin en meşhur üstatları tanıtılıp asar-ı arz ve irae veya tercüme edilecek ve edebiyat-ı cedidenin bütün erbab-ı iktidarının eserleri bu sayfalarda okunabilecektir.*

*Üçüncü derecede musiki gazetesi olacaktır: müzik ustalarını tanıtmak, eserlerini arz ve izah etmek gazetemizin meslek-i cümlesindedir.*

*Dördüncü derecede mükemmel bir moda gazetesi olacaktır; Her nüshada Avrupa'nın en meşhur moda gazetelerinden on parçayı geçen resimle iç çamaşırlarından en gösterişli bir kostüme kadar resimleri arz olunacaktır ve ileride karilerimizden göreceğimiz teşvik üzerine, her nüshada resimlerden birini ortalama bir boya göre kâğıt bir örneğini hediye edeceğimizi şimdiden vaat ederiz.*

*Bunlardan başka ahval-i âleme, hanımları eğlendirerek aydınlatacak mesail-i hazıra-i fennyeye, ev hanımlığına kadın sağlığına, hâsılı aileye yarayacak ve*

<sup>32</sup> “İtizar”, *Mahâsin*, No: 1, Eylül 1908, Giriş Eki s. 1.

<sup>33</sup> *Mahâsin*, No: 2, Teşrin-i Evvel 1908, Giriş Eki s. 3.



hanımları tezyin edecek bircümle mühim ve gayri mühim meselelere dair bir gazete olacak ve bir ay eğlendirerek faydalandıracaktır. Görülüyor ki moda meselesinden başka meseleler itibarıyla bu yalnız hanımlar için değil, erkekler için bile mucib-i istifade bir gazete olacaktır. Beklediğimiz rağbete nail olur isek her nüsha bir eser-i terakki meydana çıkaracağı gibi her yeni sene büyük bir kisve-i terakki ile arz-ı vucüd edecektir. Her nüshada en azından büyük küçük kırk parça resim bulunacaktır ki bunlar meşhur tablolarla gazete makaleleri ile ilgili resimler ve moda resimleridir. Gazetemizi renkli ve resimlerle çıkarmak ahz-ı amalimiz ise de zaten bu kadar bile mühim bir fedakârlık mahsulü olduğundan ileride göreceğimiz rağbete göre bir veya birkaç renkli resim koyacağımızı burada vaat ederiz.”<sup>34</sup>

İdarenin bu yazısından Mahâsin’in güzel sanatlar ve edebiyat konularına ağırlık veren bir “gazete” olacağı anlaşılmaktadır ki bu durum yalnız kadınların değil, erkeklerin de Mahâsin ile ilgilenmelerini sağlayacaktır. “Gazete” beklediği umumi rağbeti yakalayabilirse her sayısında ilerleme kaydedebilmesi için maddi ve manevi destek de sağlayabilecekti ve ancak bu sayede Mahâsin’i bir mecmua-i yegâne yapmak emeline yaklaşılmış olunacaktı: “Tekrar ederiz ki, gazetemizi okuyucularımızın hüsnü zevklerine cidden layık bir mecmua-i nefise yapmaktan başka emelimiz yoktur ve bunun için lazım gelen her türlü gayret ve çalışma ve fedakârlıkla mücehheziz; çünkü maksadımız hizmet kisvesi altında kâr etmek değil, bilakis menfaat-ı hissiye fikrinden pek uzak olarak Avrupa’da neşr olunup nefaset ve hüsnüne meftun ve hayran olduğumuz risaleler gibi özenli bir mecmua neşr etmektir...”<sup>35</sup>

Bu özen, dergiye gösterilecek rağbet oranında artacak ve belki bir gün Mahâsin, kıymetli basımı ve zengin içeriği ile Avrupa gazeteleri arasında bile bir yer elde edebilecekti.<sup>36</sup>

<sup>34</sup> “İfade-i Mahsusa”, **Mahâsin**, No: 1, Eylül 1324, s.s. 3- 4.

<sup>35</sup> Müdüriyet, “Bir İki Söz”, **Mahâsin**, No: 9, Ağustos, s.s. 613- 614.

<sup>36</sup> Müdüriyet, “Bir İki Söz”, **Mahâsin**, No: 9, Ağustos, s.s. 613- 614.

### 1.3.İdari ve Yazar Kadrosu

Mahâsin'in imtiyaz sahibi ve müdürü Asaf Muammer [Kütayis] Bey'dir. Asaf Muammer Bey, dokuzuncu sayıya kadar derginin sorumluluğunu üstlenmiş ve dokuzuncu sayıdan itibaren bu sorumluluğu, yine derginin muharriri olan Mehmed Rauf Bey'e devretmiştir. Dokuzuncu sayıda bu devrin haberi okuyucuya "*İlan-ı Mahsus*" başlığı altında Asaf Muammer Bey'in "*gazete*" ile hiçbir alakası kalmadığı, bu sebeple Mahâsin ile ilgili tüm yazışmaların Hilal Kitabhanesine yapılması gerektiğine dair yapılan duyurunun arasında şu cümlelerle verilmiştir: "*Asaf Muammer Bey'in evvelden beri meşgul olduğu ticaretinden dolayı gazetenin emir-i idaresiyle lüzum geldiği gibi meşgul olamamakta bulunduğundan Mahâsin'in imtiyazını Mehmed Rauf Bey'e devir etmiştir.*"<sup>37</sup>

Derginin sekiz sayı boyunca sahipliğini de üstlenen Asaf Muammer Bey, aynı zamanda dergiye yazı da hazırlamıştır. Aralarında "*Kötürüm*" adlı bir roman ve hikâyelerin de bulunduğu on üç yazı, Asaf Muammer'e aittir.

Asaf Muammer Bey (1878- 1964), II. Abdülhamit dönemi maliye bakanlığı yapan Edip Efendi'nin torunudur. Gençlik yıllarında yazmaya başlayan Asaf Muammer Bey, batı kültürünü almasının yanında milli kültürü de ihmal etmemiştir. Meşrutiyet döneminde *Servet-i Fünun*'da dâhil olmak üzere birçok gazetede edebi, siyasi ve kültürel meseleler hakkında yazısı yayınlanmıştır. Mahâsin'in yanında *Mecmua-i Edebiye*, *İkdam*, *Hikmet*, *Bedahet*, *Resimli Kitap*, *İktiham*, *Gümrük Rehberi*, *Hareket*, *Söz*, *Alemdar* ve *İstiklal* 'de yazmıştır. 1908 İttihatçı devriminde İttihat ve Terakkiye destek verse de yeni yönetimin vaatlerini yerine getirmemesi nedeni ile muhalif kanada geçmiştir. Bunun yanında hiçbir zaman bir fırka ya da partinin adamı olmamıştır.<sup>38</sup>

<sup>37</sup> "İlan-ı Mahsus", *Mahâsin*, No: 9, Ağustos, Giriş Eki s. 1.

<sup>38</sup> Gökmen Küçükali, "İttihat ve Terakki'ye Muhalefeti Yönüyle Asaf Muammer", *Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*, Mardin 2013, s.s. 1- 12.



Nitekim kendini, “memleketini seven, memleketinin bekasıyla şahsiyetinin, haysiyet-i milliyesinin payidar olacağını takdir eden bir Osmanlı” olarak tanımlayan Asaf Muammer Bey, *Mukavemet*’e yazdığı makalesinde tarafsızlığını şu sözlerle ortaya koymaktadır: “Bana İttihat ve Terakki Cemiyetinden de Hürriyet ve İtilaf Fırkasından da evvel lazım olan kuvve-i adl, emin bir istikbale malik bir Osmanlı hükümetidir.”<sup>39</sup>

Çeşitli gazetelerde siyasi muhalefet yazıları yazmıştır. Muhalif tavrı nedeni ile Babıâli baskını sonrası ülkeden zorunlu olarak ayrılarak 1913- 1917 yılları arası yurtdışında kalmıştır. Mütareke döneminde ise bir taraftan uyarı ve tavsiyeler ile muhaliflerin hataya düşmesini engellemeye çalışırken diğer yandan içine düşülen durumdan kurtuluşun çareleri gibi hususlarda halkı bilgilendirmeye ve bilinçlendirmeye çalışmıştır. Asaf Muammer Bey, son yıllarında dahi ülke siyasetini takip etmiş, memleketin birlik ve bütünlüğüne zarar gelmemesi için gençlere nasihatlerde bulunmuştur.<sup>40</sup>

Mahâsin’in sermuharriri ve ilk iki sayıda da mürettibi olan ve sekizinci sayısında müdür görevini üstlenen, dokuzuncu sayıdan itibaren ise imtiyaz sahipliğini de alarak iki görevi de yerine getiren Mehmed Rauf Bey, 12 Ağustos 1875’te İstanbul Balat’ta dünyaya gelmiştir. Rüştüyede okurken tiyatroya ilgi duymaya başlamış, babası onu bu meraktan vazgeçirmek ve daha disiplinli bir eğitim görmesini sağlamak amacıyla Bahriye Mektebine kaydını yaptırmıştır. 1894’de Bahriye Mektebini bitiren Mehmed Rauf, deniz kuvvetlerinde 1910’a kadar görevde bulunmuştur. Bu tarihte yayımladığı bir eser, müstehcen bulunarak hakkında dava açılacak, ardından da memuriyetine son verilecektir. Bu tarihten sonra hayatını kalemiyle kazanmak zorunda kalmıştır.<sup>41</sup>

Mehmed Rauf, henüz bahriye öğrencisi iken yazıp *Hizmet* gazetesinde yayımlanması için İzmir’e, Halit Ziya’ya gönderdiği *Düşkün* adlı hikâyesi ile basın hayatına atılmış, *Mektep* dergisine de yazılar vermiştir. Edebiyat-ı Cedide kurulunca *Servet-i Fünun*’a geçmiştir.<sup>42</sup> Mehmed Rauf’un *Servet-i Fünun*’da yazı yazdığı

<sup>39</sup> Asaf Muammer, “Yâd-ı Hatırat”, *Mukavemet*, Yıl: Sayı: 275- 14, 14 Şubat 1912, s. 2’den naklen Gökmen Küçükali, a.g.t. s. 3.

<sup>40</sup> Gökmen Küçükali, “İttihat ve Terakki’ye Muhalefeti Yönüyle Asaf Muammer”, *Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*, Mardin 2013.

<sup>41</sup> Mehmed Rauf, *Edebi Hatıralar*, Kitabevi, İstanbul 2008, s.s. 1- 2.

<sup>42</sup> Cevdet Kudret, *Edebiyatımızda Hikâye ve Roman 1*, Varlık Yayınları, İstanbul 1977.

dönem oldukça verimli geçmiştir. Mehmed Rauf, 1897- 1901 arasında iki yazının haricinde bütün yazılarını *Servet-i Fünun*'da yayınlamıştır. Bu durum isminin *Servet-i Fünun* ile anılmasına neden olmuştur. *Servet-i Fünun* edebî topluluğunun dağılmasından sonra II. Meşrutiyetin ilanına kadar yayın faaliyetine ara veren yazar, II. Meşrutiyetin ilanı ile tekrar yazı hayatına dönmüş, 1908 yılından 1927 yılına kadar sürecek olan bu devrede *Servet-i Fünun*, *Resimli Kitap*, *Musavver Hale*, *Musavver Muhit*, *Şehbal*, *Şiir ve Tefekkür*, *Şebab*, *Resimli Ay*, *Turan*, *Sevimli Ay*, *Güneş*, *Tanin*, *Yeni Ses*, *Hak*, *Cumhuriyet*, *Peyam*, *Payitaht* ve *Vakit*'te yazmıştır. Mahâsin'den sonra cumhuriyet döneminde de yayın hayatına devam etmiş *Süs*, *Binbir Buse*, *Gelincik*, *Sinema Yıldızı*, *Muhdike* ve *Hayal-i Cedid*'i çıkartmıştır.<sup>43</sup>

Yazar, 1926'da geçirdiği bir felç üzerine uzun bir hastalık devresi geçirmiş 1931'de hayata veda etmiştir.<sup>44</sup>

Mahâsin dergisinin yazar kadrosunun çok çeşitli olduğu görülür. Bu durum, dergideki yazı çeşitliliğini arttırmıştır. Derginin yazar kadrosunda yer alan isimler dönemin önde gelen edebiyat ve siyaset yazarlarıdır.

Mahâsin'in sürekli yazarları olan Mehmed Rauf, Celal Sahir, Faik Ali, Süleyman Nesip ve Hüseyin Suat Edebiyat-ı Cedide<sup>45</sup> üyesi olup *Servet-i Fünun* Edebiyatının önde gelen isimlerindendir.

Halit Ziya, Tefik Fikret, Cenap Şehabettin, Mehmed Rauf, Hüseyin Cahit ve Hüseyin Suat *Servet-i Fünun*'a geçmeden önce ilk eserlerini *Mektep* gazetesinde yayınlamışlardır.<sup>46</sup>

Şair Fehime Nezihe Hanımın oğlu olan Celal Sahir [Erozan], Vefa İdadisini bitirdikten sonra bir süre hukuk mektebinde okudu. 1903'de Hariciye Nezaretine memur olarak girdi. Ayrıca Mercan, Kabataş İdadilerinde edebiyat öğretmenliklerine

<sup>43</sup> Muhammet Koç, "Mehmet Rauf'un Yayıncılık Faaliyetleri ve Hayal-i Cedid Gazetesi", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, TAED 57, 2016.

<sup>44</sup> Cevdet Kudret, *Edebiyatımızda Hikâye ve Roman 1*, Varlık Yayınları, İstanbul 1977.

<sup>45</sup> Yeni edebiyat. *Servet-i Fünun* ile *Fecr-i Ati* gibi iki edebî dönemi içine alır.1896-1911 yıllarını kapsar. En belirgin özelliği tam batıcılık anlayışıdır. Edebiyat-ı Cedide yazarları oldukça iyi eğitim almış ve pek çoğu eğitimlerinin bir kısmını Avrupa'da geçirmiştir. Avrupalı edebî eserleri yazıldığı dilde okuma imkânı bulmuştur. Arapça ve Farsça sözcüklerin kullanıldığı edebî dil, onları halktan uzaklaştırmıştır. Giyimleri ve yaşam tarzları ile de Avrupalılaşmaya özen göstermişlerdir. Yenilikleri edebiyata da getirmek istemişlerdir. Bu durum onların "gâvurlaşmakla suçlanmalarına neden olmuştur. *Servet-i Fünuncular* yazdıkları eserleri 35 ciltlik "Edebiyat-ı Cedide kütüphanesi" adıyla neşretmişlerdir.(Seyit Kamil Karaalioglu, *Türk Edebiyat Tarihi*, Cilt: 2, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1978).

<sup>46</sup> Bkz.Cevdet Kudret, *Edebiyatımızda Hikaye ve Roman 1*, Varlık Yayınları, İstanbul 1977.



başladı (1907). Ticaret hayatına atıldı (1917- 1918). 1928’de Zonguldak milletvekili oldu. Türk Dil Kurumunda üye ve başkan yardımcısı olarak görev aldı. İlk yazısı *İrtika* gazetesinde çıktığı zaman ise henüz on beş yaşında idi. Bir yıl sonra *Servet-i Fünun*’da ilk şiiri yayımlandı. İkinci Meşrutiyet sonrası Selanik’teki “Genç Kalemler” topluluğunun ulusal edebiyat akımına katıldı. Aşk ve kadın şairi olarak tanınır. “Bütün hayatımı onlar verir de ben yaşarım / Kadınlar olmasa öksüz kalırdı eş’arım!”<sup>47</sup> Mahâsin’de şiir ve yazılarının yanında kadınlara hitap ettiği bir konferansın metni iki nüshada verilmiştir. Dergide ayrıca Jülide Sin ve Jülide Sahir takma adı ile<sup>48</sup> iki yazısı bulunmaktadır. Yazar, Mahâsin’in yanında *Demet* ve *Kadın* gazetelerinde de yazmıştır.<sup>49</sup>

Asıl adı “Mehmet Faik” olan Faik Ali [Ozansoy] *Servet-i Fünun* şairlerindedir. Dergi kapanınca *Fecr-i Ati*’nin kurucuları arasına katılmıştır. Süleyman Nazif’in de küçük kardeşidir. Mülkiye Mektebini 1901’de bitirdikten sonra Anadolu’nun çeşitli yerlerinde mülkiye memurluklarında bulunmuştur. Mütarekenin ilanı sıralarında Diyarbakır valiliğine kadar yükselmiştir. Şiirlerinde Aşk, kadın, hüznün ve doğa temalarını işlemiştir.<sup>50</sup> Dergide on üç şiiri yayınlanmıştır.

Asıl adı “Mehmet Sami” olan Süleyman Nesip de *Servet-i Fünun* şairlerindedir. Şiirlerinde kadın, aşk ve çocuk temalarını konu edinir.<sup>51</sup> 1915’de Maarif Nezaret-i Telif ve Terceme Heyeti Azası olan yazarın çocuk eğitimi ile ilgili *İlm-i Terbiye-i Etfal* adlı bir denemesi ve pedagojik *Fröbel* ve *Pestalozzi* çevirisi bulunmaktadır.<sup>52</sup> Mahâsin’de sekiz şiiri ve Kadıköy’de hanımlara mahsus verdiği bir konferansın metni bulunmaktadır.

Hüseyin Suat [Yalçın], Hüseyin Cahit Yalçın’ın ağabeyidir. Tıbbiyeyi bitirdikten sonra (1886) Paris’te ihtisas yapmıştır (1893- 1895). Milli mücadele yıllarında Anadolu’ya geçmiştir. Doktorluğunun yanında şair ve yazarlığını sürdürmüştür. 1896’da *Servet-i Fünun*’a geçmiş, ardından Milli Edebiyat akımına katılmıştır. Şiir ve çevirilerinin yanında fıkra ve mizah yazıları ile de tanınır.<sup>53</sup> 1908

<sup>47</sup> Seyit Kamil Karaalioğlu, *Türk Edebiyat Tarihi*, Cilt: 2, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1978.

<sup>48</sup> Emel Aşa, *1928’e Kadar Türk Kadın Mecmuaları*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1989, s. 314.

<sup>49</sup> Serpil Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi*, Metis Yayınları, İstanbul 1996.

<sup>50</sup> Tahir Alangu, *Servet-i Fünun Edebiyatı Antolojisi*, Varlık Yayınları, İstanbul 1958.

<sup>51</sup> Tahir Alangu, a.g.e.

<sup>52</sup> Seyit Kamil Karaalioğlu, a.g.e.

<sup>53</sup> Seyit Kamil Karaalioğlu, *Türk Edebiyat Tarihi*, Cilt:2, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1978.

yılından sonra ayrıca tiyatro ile de meşgul oldu. Telif, tercüme, adapte, kimisi basılmış, kimisi müsvedde halinde Şehir Tiyatrosu repertuarında kalmış birçok piyesi vardır.<sup>54</sup> Mahâsin’de şiirlerinin yanında tiyatro oyuncusu Burhaneddin Bey hakkında kaleme alınmış bir yazısı bulunmaktadır.

Servet-i Fünun Edebiyatının en büyük nesir ustalarından olan Halit Ziya [Uşaklıgil], Fatih Askeri Rüştüyesini bitirdikten sonra İzmir’de büyükbabasının yanında Fransız Mekteristler okuluna devam etti. Öğrenciliği sırasında çeviriler yaparak edebiyat alanına girdi. İki arkadaşı ile birlikte 1884’de *Nevruz* gazetesini, 1886’da *Hizmet* gazetesini çıkarmıştır. *Mektep* gazetesinde de yazan Halit Ziya, İstanbul’a gelerek 1895’de Servet-i Fünun topluluğuna katılmıştır. Bu arada reji memurluğu, saray mabeyn kâtipliği ve Darülfünunda Batı Edebiyatı profesörlüğü yapmıştır.<sup>55</sup> Halit Ziya, Mahâsin’in ikinci nüshasında yayınlanacağı bildirilen “*yeni evlenmiş bir genç hanımın zevciyle hüsnü muaşeret ve imtizaç için bilmesi ve riayet etmesi lazım gelen meseleleri teşrih ederek bunları bir valide tarafından bir valide şefkatiyle genç hanımlarımıza hitaben yazacağı*” “Valide Mektupları” adındaki yazı dizisini beş bölüm olarak Mahâsin için kaleme almıştır. Ayrıca dergide “Ekmekçinin Beygiri” isimli bir de kısa hikâyeye yer almaktadır.

Yazarlığa *Şelale-i Edip*, *Maarif*, *Hazine-i Fünun* ve *Mektep* gazetelerindeki şiirleri ile başlayan Cenap Şehabettin, Askeri Tıbbiye eğitiminin ardından Paris’e gitmiş, orada dört yıl boyunca Fransız Edebiyatıyla ilgilenmiştir. 1896’da Servet-i Fünun’a katılmıştır. Diğer yandan Mersin ve Rodos’ta doktor olarak çalışmış, Cidde’de sıhhiye müfettişliği yapmıştır. Emekli olduktan sonra Edebiyat Fakültesinde bir süre Batı Edebiyatı okutmuş, dergi ve gazetelere yazılar yazmıştır.<sup>56</sup> Mahâsin’in ikinci nüshasında yazarın her sayıda “Terbiye-i Nisvan” adında Mahâsin’e özel birer makale kaleme alacağı duyurulduysa da yazarın Madam Sarah Bernardth’a hitaben yazdığı bir yazısı yanında aile hayatı ile ilgili öğütlerin bulunduğu iki yazısı ve bir şiirinden başka yazısı bulunmamakta.

1908’den sonra Ebüzziya Tevfik ile beraber *Tasvir-i Efkâr* gazetesini çıkaran Süleyman Nazif, Servet-i Fünun’a bağlı olmakla birlikte Namık Kemal geleneğini devam ettirmiş, vatan, millet, hürriyet konularıyla ilgilenmiştir. 1909-

<sup>54</sup> Tahir Alangu, *Servet-i Fünun Edebiyatı Antolojisi*, Varlık Yayınları, İstanbul 1958.

<sup>55</sup> Seyit Kamil Karaalioglu, a.g.e.

<sup>56</sup> A.g.e.



1914 arası Basra, Musul, Kastamonu, Trabzon, Bağdat valiliklerinde bulunmuştur. Mondros Mütarekesi sonrası İstanbul'un müttefikler tarafından işgal edilmesini görünce *Hadisat* gazetesine "Kara Bir Gün" başlıklı meşhur makalesini yazmıştır. (1920- 1922) arası Malta'da sürgün hayatı yaşamış, sürgün dönüşü ölümüne kadar *Resimli Gazete* 'ye yazmıştır.<sup>57</sup> Mahâsin'de dört imzası bulunmaktadır.

1909'da Fecr-i Ati topluluğuna katılan Mehmet Fuat [Köprülü], Ziya Gökalp'in etkisi ile Milli Edebiyat akımını benimsemiştir. 1915'de *Milli Tetebbular Mecmuası*'nı, 1924'de *Türkiyat Enstitüsünü* ve *Türkiyat Mecmuası*'nı, 1931'de *Türk Hukuk ve İktisat Mecmuasını* kurmuştur. 1934- 1957 arası Cumhuriyet Halk Partisi ve Demokrat Parti'de milletvekilliğinde bulunmuş, Dışişleri bakanlığı yapmıştır. Ömrünün son günleri dünyaca meşhur özel kitaplığında geçmiştir.<sup>58</sup> Mahâsin'de dört şiiri vardır.

Şair ve oyun yazarı olan Tahsin Nahid, Fecr-i Ati topluluğuna bağlıdır. 31 Mart' a kadar İttihat ve Terakki'nin faal üyesi olmuş, 31 Mart Olayı sırasında İttihat ve Terakki' yi kusurlu bulduğundan parti içinde eleştirel bir tavır takınmıştır. Mahâsin'in yanında *Servet-i Fünun*, *Resimli Kitap*, *Musavver Muhit*, *Kadın*, *Resimli Roman* gazetelerine de yazmıştır. Piyeslerinin yanında tiyatro eleştirisi yaptığı yazılar da vardır.<sup>59</sup> Dergide on yazının altına imza atmıştır.

Derginin dokuzuncu nüshasından itibaren ise Selahaddin Asım'ın kadın hukukundan bahsettiği üç yazısı bulunmaktadır.

Dergide kadın hukukundan bahseden ikinci yazar olan Hakkı Behiç'in<sup>60</sup> derginin altıncı nüshasında çıkan "Hukuk ve Vezâif-i Nisvan" adlı yazısı, kadın haklarıyla ilgiliyken diğer yazısı ise "Gözyaşları" adını taşımaktadır.

Derginin ikinci nüshasında Ali Kemal Bey'in<sup>61</sup> her nüshada hanımlara mahsus aile hayatına dair makalelerinin yayınlanacağı vaadi yer olsa da yazarın

<sup>57</sup> Seyit Kamil Karaalioğlu, *Türk Edebiyat Tarihi*, Cilt:2, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1978.

<sup>58</sup> Seyit Kemal Karaalioğlu, *Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü*, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1969.

<sup>59</sup> www.biyografiya.com.

<sup>60</sup> Hakkı Behiç [Bayiç] (1886- 1943): Siyaset ve devlet adamı. Mülkiyeyi 1905'de bitirerek aynı yıl devlet hizmetine girdi. Mülkiye müfettişliğinde sonra Bilecik ve Akka mutasarrıflıklarına getirilen Hakkı Behiç, Milli mücadele yıllarında Anadolu' ya geçerek Sivas Kongresine katıldı. Denizli milletvekili olarak Büyük Millet Meclisinde yer aldı. Bu arada Dışişleri ve Maliye Bakanlıklarında bulundu.(www.biyografiya.com)

<sup>61</sup> Ali Kemal (1867- 1922): İstanbul' da doğdu. İstanbul, Paris, Cenevre öğreniminden sonra Fransızca ve edebiyat öğretmenliklerinde bulundu. Siyasi hayata atıldı, gazetecilik yaptı. "Peyam" gazetesini çıkardı. Maarif ve Dâhiliye Nazırlıkları yaptı. Anadolu' daki istiklal mücadelesi aleyhine şiddetli

dergide bu nüshada çıkan “Aile Hayatı” adlı yazısından başka yazısı bulunmamaktadır.

Mahâsinin birinci nüshasında tek kadın yazar olarak “Temaşa İhtisasatı” adlı yazısıyla Zehra Hanım’ı görüyoruz. İkinci nüshada ise Ruhsan Nevvare Hanım<sup>62</sup> bu nüshanın tek kadın yazarı olarak karşımıza çıkmaktadır. Yazar altıncı sayıya kadar dergiye yazı göndermiştir.

İkinci nüshadan sonra kadın okurların da yazı göndermesi ile birlikte dergideki kadın yazıları çoğalmıştır. Dergiye yazı gönderen bu kadınların pek çoğu hakkında bilgi sahibi değiliz.

*Musavver Kadın ve Türk Yurdu*’nda da yazıları çıkmış olan Türkiye’nin ilk Çerkes kadın yazarı ve Çerkes Kadınları Teavün Cemiyeti’nin de kurucuları arasında olan Hayriye Melek Hunç’un<sup>63</sup> Mahâsin’de beş imzası bulunuyor.

*Kadın* gazetesinde yazılarını gördüğümüz Abdülkerim Paşanın kızı ve Cemiyet-i Hayriye-i Nisvan’ın kurucuları arasında olan Zekiye Hanım’ın<sup>64</sup> Mahâsin’de iki yazısı yer almaktadır.

*Demet ve İkdam* gazetelerinde de yazmış olan İsmet Hakkı Hanım’ın<sup>65</sup> Mahâsinde iki yazısı bulunuyor.

Hakkında bilgi sahibi olamadığımız iki kadın yazardan biri olan Fatma Münire Hanımın da dergide dört hikâyesi mevcuttur. Binti Danyal Hanım’ın ise dergide altı imzası bulunmaktadır.

Milli Edebiyatın en önemli kadın romancısı olan Halide Edip<sup>66</sup> [Adıvar] Mahâsin’e gönderdiği iki yazısında da “Halide Salih” imzasını kullanır. Yazar

---

yazılar yazmıştır. ( Seyit Kemal Karaalioglu, Türk Edebiyatı Tarihi, İnkılâp ve Aka Kitabevleri İstanbul 1978 )

<sup>62</sup> Ruhsan Nevvare (1884 -1913): Oyun yazarı ve yazar. Asıl adı Hadiye Ebüzziya’dır. İstanbul Darül Muallimat’ı bitirdi. Osmanlıda feminist hareketin öncülerindendir. Cemiyet-i Nisvan’ın kuruluşuna Halide Edip ile katılmıştır. 2.Meşrutiyetin ilanından sonra Tahsin Nahid ile kaleme aldığı üç perdelik oyun “Jön Türkler” Mirakyan Efendinin Osmanlı tiyatrosunda sahnelenmiştir. Mahâsin, Musavver, Muhit, Aşyan ve Demet’te yazıları yayımlanmıştır. (www.biyografya.com)

<sup>63</sup> www.biyografya.com

<sup>64</sup> Şefika Kurnaz, 2. Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını”, M.E. B Yayınları, İstanbul 1996, s. 205.

<sup>65</sup> Serpil Çakır, Osmanlı Kadın Hareketi, Metis Yayınları, İstanbul 1996.

<sup>66</sup> Halide Edip [Adıvar] (1884–1964) İstanbul’da doğdu. Üsküdar Amerikan Kız Kolejini 1901’de bitirdi. Özel olarak Rıza Tevfik’ten Edebiyat, sosyoloji, felsefe; Salih Zeki’den matematik dersleri aldı. İstanbul’da öğretmenlik, Beyrut, Lübnan, Şam’da Türk Kız Okulları Genel Müfettişliği yaptı (1910- 1917) Üniversitede Batı Edebiyatı okuttu 1918- 1919). Milli mücadeleye katılarak rütbesi başçavuşluğa kadar yükseldi. Fransa, İngiltere, Amerika, Hindistan üniversitelerinde profesörlük yaptı (1924 -1938). Yurda döndükten sonra İngiliz Dili ve Edebiyatı profesörü oldu (1940). 1950 1954



derginin altıncı nüshasında yer bulan yazısında kadın dergilerini eleştirdiği görülürken yedinci nüshada yer alan “Fenn-i Etfal” isimli yazısında pedagojiyi ele almıştır. Yazının sonunda pedagoji konulu makale dizisini Mahâsinde yayınlamaya devam edeceğini yazsa da dergide bu nüshadaki yazısından başka bir yazısı bulunmamaktadır.

Emine Semiye<sup>67</sup> Hanımın on ikinci nüshada “Mukayese-i Hayat” isimli bir yazısı bulunmaktadır. Ayrıca onuncu nüshada yazarın *İnkılâp* gazetesinden alıntı yapılan başka bir yazısı da yer almaktadır. Aynı nüshada *İttihad* gazetesinden Şükufe Nihal<sup>68</sup> ve yine *İnkılâp* gazetesinden Fatma Aliyenin<sup>69</sup> de birer alıntı yazısı bulunmaktadır. Bu yazılara ek olarak *İkdam* gazetesinden alınan “Bazı hususat-ı içtimaiye” isimli bir yazı da aynı bölümde yer almaktadır.

Zühre Hanım, Evliyazade Makbule Hanım, Evliyazade Naciye Hanım ayrıca Kırmızı Beyaz Kulübünden Pakize Seni Hanım ve Mediha Hesna Hanım da Mahâsin dergisine yazı gönderen isimler arasındadır.

Servet-i Fünun Edebiyatının en büyük şairi kabul edilen Tevfik Fikret’in on ikinci nüshada milli marş yapılmak üzere kaleme aldığı “Vatan Şarkısı” adlı şiiri ve gazeteci olması yanında siyasetçi kişiliği ile tanınan Hüseyin Cahit’in de birinci nüshada “Hayat-ı Hakikiye Sahneleri” isimli kısa bir öyküsü yer almaktadır. Servet-i Fünun ile Milli Edebiyat Dönemlerinin Türkçülük ve Halkçılık için çalışan yazarı Ahmet Hikmet [Müftüoğlu]’in de hanımlara verdiği bir konferansın metni dergide yer almaktadır.

---

yılları arasında milletvekillik yaptı. (Seyit Kemal Karaalioğlu, Ansiklopedik edebiyat sözlüğü, *İnkılâp ve Aka Kitabevleri*, İstanbul 1969.)

<sup>67</sup> Emine Semiye [Önasya] (1868–1944): Ahmet Cevdet Paşanın kızıdır. Yazar Fatma Aliyenin de kız kardeşidir. İlk Türk kadın yazarlarından ve kadın hareketinin öncülerindedir. Fransa ve İsviçre’de psikoloji ve sosyoloji okumuştur. Öğretmenlik ve kız okulları müfettişliği yapmıştır. Yazı ve öyküleri *Mutalaa ve Hanımlara Mahsus Gazetede* yayımlanmıştır. (www.biyografiya.com)

<sup>68</sup> Şükufe Nihal [Başar] (1896–1973): Darülfünunda coğrafya okumuştur. 1919’da mezuniyetinin ardından coğrafya ve edebiyat öğretmenliği yapmıştır. Türk kadınlar birliğinin kurucularındandır. *Cumhuriyet*, *Çığır*, *Çınaraltı*, *Dergâh*, *Firuze*, *Güneş*, *Haftalık Gazete*, *Kadın Gazetesi*, *Kadın Yolu*, *Resimli Ay*, *Süs*, *Türk Kadını*, *Ülkü ve Yeni Türk*’te eserleri yayımlanmıştır. (www.biyografiya.com)

<sup>69</sup> Fatma Aliye [1864–1924]: Ahmet Cevdet Paşanın büyük kızıdır. İlk Türk kadın roman yazarıdır. Kadın haklarından ve kadın-erkek eşitliğinden ilk bahseden kadınlar arasındadır. Yazarlık hayatına Georges Ohnet’in “Volonte” yapıtını “İrade” adıyla “bir kadın” imzası ile yayımlayarak girmiştir. Bu anlamda çeviriler yapan ilk kadın romancımız sayılır. Hanımlara Mahsus Gazete, *Tercüman-ı Hakikat*, *Ümmet* ve *İnkılâp* gazetelerinde yazmıştır. (Seyit Kamil Karaalioğlu, *Türk Edebiyat Tarihi*, Cilt:2, *İnkılâp ve Aka Kitabevleri* İstanbul 1978).

İttihat ve Terakkinin eleştirildiği bir hikâye olan “Bir Arkadaşla”, “Berid” imzası ile dergide yayınlanmıştır. “Berid” in bir de “Meclis-i Mebusan” isimli bir yazısı mevcuttur.

İlk altı nüshada yer alan sağlık köşesinin beş imzası Doktor Rüşuhi’ye aittir. Doktor İzzet Kamil’in imzasının yer aldığı tek yazı ise beşinci nüshada göze çarpmaktadır.

## 1.4. İçerik

### 1.4.1 Sabit Sütunlar

Mahâsin’in ilk altı sayısında gördüğümüz sağlık köşesindeki makalelerin beşi “*Aile Tabibi Doktor Rüşuhi*” imzası ile çıkmıştır. Beşinci sayıdaki yazı ise “*Maltepe Hastanesi Emraz-ı Cildiye ve Efrenciyye Mütahassısı Doktor İzzet Kamil*”e aittir.

İlk makalesinde Doktor Rüşuhi, bu yazı dizisi ile sağlığın korunması adına özellikle “*aile reisesi olan hanım ve saadet-i mülk ve milletin tekâmül-i fikriyeleri için ümitler barındıran genç kızlar için bilinmesi gerekli olan vezaif-i sıhhiye ve beslenme ve beka-yı millete kefil olan çocuklar için bilinmesi gereken hıfzıssıhhaya dair tafsilen ve muntazaman arz-ı malumat*” yapılacağını bildirmiştir.<sup>70</sup>

Makalelerde hıfzıssıhhaya özellikle önem verilmiş ve kadınlardan “*hazine-i sıhhatlerinin muhafazası*” istendiği gibi, bu fikri çocuklarına da aktararak bu sayede “*vatana kuvvetli ve dayanıklı bir anası*” hazırlamaları da istenmiştir.<sup>71</sup>

Yazılar, saç sağlığının korunmasından Almanya ve İsviçre’de yeni yeni rağbet gören vegeteryanlık bahislerine kadar farklı konular içerdiği gibi Hilal-i Ahmer hizmeti altında bulunan ve savaşlarda hasta bakıcı olarak pek çok yararlılık gösteren kadınlara Doktor Rüşuhi Bey’in teşekkürlerini sunduğu yazı da

<sup>70</sup> Dr. Rüşuhi, “Muhafaza-ı Hüsn-ü An”, *Mahâsin*, No: 1, Eylül 1324, s.s. 55- 57.

<sup>71</sup> Dr. Rüşuhi, “Hıfzıssıhha”, *Mahâsin*, No: 2, Teşrin-i Evvel 1324, s.s. 15- 117.



bulunmaktadır. Makalede Japonya'dan örnekler de verilerek Osmanlıda da hastabakıcı yetiştirilmesine teşvik edilmesi gereği üzerinde durulmuştur.<sup>72</sup>

Mahâsin'de ayrıca edebiyat ve müzik alanında dünyaca ün yapmış kadın ve erkek sanatçılar ve tiyatro oyuncularının hayatlarından kesitler veren makalelerde yer almıştır.

Bunlardan İstanbul'da üç defa konser vermiş piyanist Leopold Godowsky ve oyuncu Burhanettin Bey'in<sup>73</sup> yanında oyuncu Eleonora Duse,<sup>74</sup> Sarah Bernhardt,<sup>75</sup> makale dizisinde yer alan sanatçılardandır. Fransız bestekâr Augusta Holmes ise “kadınların isterlerse herhangi sanat olursa olsun muvaffak olacaklarına büyük ve parlak bir ispat” olarak okuyucuya sunulmuştur.<sup>76</sup>

Kadınların kendi ayakları üzerinde durabileceklerini örnekleyen İngiliz Aşçı Madam Roza Lewis ise “İngiltere'nin En Meşhur Aşçısı” başlığı ile çıkan bir makalede tanıtılmıştır. Makalede aşçılığın bir “fen-i tabahat” haline geldiği anlatılmakta ve Osmanlıda kadın ve kızların ya kız mekteplerinde aşçılık eğitimi alması ya da Amerika, İngiltere ve Almanya'da olduğu gibi aşçılığın hem pratik hem de teorik bir suretle eğitimi için ayrıca bir aşçılık mektebi kurulması yönünde temenniler dile getirilmiştir.<sup>77</sup>

Ünlü kadınlar arasında verilen İngiltere, İspanya ve İtalya Kraliçeleri ise daha çok aile hayatları ile makaleye konu olmuştur. Makalelerde bu kadınların aynı

<sup>72</sup> Dr. Rüsuhi, “Aile Tabibi”, **Mahâsin**, No: 3, Teşrin-i Sani 1324, s.s. 184- 186.

<sup>73</sup> Burhaneddin [Tepsi], (1882- 1947); Aslen Tarsuslu olup, Mısırızadeler olarak anılan Mısır göçmeni geniş bir ailedendir. 1902'de Galatasaray Lisesini bitirdikten sonra Fransa'da tiyatro eğitimi almıştır. Meşrutiyetin ilanından sonra İstanbul'a dönmüş, Abdülhak Hamit'in eserlerinden parçalar sahneye aktörlüğe başlayarak kumpanyalar kurmuş, yerli ve yabancı eserler sahnelemiştir. Mudafaa-i Milliye Cemiyeti adına Sedat Simavi yönetmenliğinde çekilen Alemdar Mustafa Paşa filminde rol almıştır. Bu yapım, aynı zamanda ilk tarihi belgesel filmidir. (Biyografya.com)

<sup>74</sup> Eleonora Duse (1858- 1924); İtalyan kadın oyuncu. Çocukluk dönemi gezici bir tiyatro işlettiği için oradan oraya yolculuk yapan annesi ve babasının yanında geçmiştir. Henüz dört yaşındayken Victor Hugo'nun Sefiller romanının karakteri Cosetta rolüyle sahneye çıkmış, 21 yaşındayken kurduğu tiyatronun başına geçmiştir. Duse'nin ele almak istediği temalar, zamanın burjuva toplumunun en dikenli konularındır. Para, cinsiyet, aile, evlilik, kadın rolleri...(Hayrettin Filiz, “Savaş Atı:Eleonora Duse, Ege Telgraf.com, 3 Şubat 2018)

<sup>75</sup> Sarah Bernhardt (1844- 1923); Oyuncu. Hollanda asıllı bir Yahudi anneden Paris'te dünyaya geldi.2 yıl boyunca Paris'te konservatuarda tiyatro eğitimi aldıktan sonra 1862'de ilk oyununu oynadı. 1868'de Alexandre Dumas'ın Kean piyesinde oynadığı oyunla şöhreti yakaladı. Bu oyundan sonra ölümüne kadar hep başrollerde oynadı. Bernhardt, Avrupa, ABD, Kanada, Güney Amerika, Avustralya ve Ortadoğu'da gösterime giren 125 oyunda yaklaşık 70 değişik rol üstlendi. (Metin Delevi, “Tarihin Gizli Ünlüleri: Sahnelerin Divası Sarah Bernhardt, salom.com.tr, 27 Ocak 2010)

<sup>76</sup> Hüseyin Naim, “Augusto Holmes”, **Mahâsin**, No: 10, Eylül, s.s. 746- 748.

<sup>77</sup> Mustafa Refik, “İngiltere'nin En Meşhur Aşçısı”, **Mahâsin**, No: 3, Teşrin-i Sani 1324, s.s. 191- 199.

zamanda örnek birer eş, anne ve gelin olarak sunulduğu görülür. Örneğin İngiliz Kraliçesi aynı zamanda “*mesut bir reise-i aile, vezaif-i nisviye ve beytiyesiyle evlatlarının terbiyesine hasr-ı meşgule etmiş bir kadın*”dır.<sup>78</sup>

Derginin altıncı sayısında “*Dünyanın Bütün Kadınları*” başlığı altında bir makale dizisi yayınlanacağı haberi aynı başlıklı makale içinde verilmiştir. Makale serisinin amacı ise, Afrika kabilelerinden başlayarak dünyanın ne kadar mevcut kabilesi varsa bunların kadınlarının yaşantısını Avrupa Kadınlarında sonlandırmak üzere vererek böylece okurun, “*bir kadınlar coğrafyası ile bütün dünyayı seyahat ederek cemiyat-ı beşeriyenin ahvalini, adetlerini buldukları yerin tabiatıyla*” öğrenebilmelerini sağlamaktır.<sup>79</sup>

Altı ve yedinci sayıda da Afrikalı bazı kabilelerin kadınlarından ve adetlerinden bahsedildiği iki makale yayınlanmıştır. Makalelerde bahsi geçen kabile kadınlarının pek çoğu üstsüz olmak üzere resimleri de verilmiştir. Ancak yazı dizisi öngörüldüğü gibi uzun tutulamamış, bu iki sayı ile sınırlı kalmıştır.

#### 1.4.2. Moda ve Kadın

On dokuzuncu asrın son senelerinde Fransa ve Almanya’da yetişen sanatkârları ve bunlar tarafından “*sanayi-i nefisenin her dalında meydana getirilen ve cidden enfes eserlerle teşhir ve teyid edilen terakkiyat ve tecdidat-ı sanatkaraneden*” olan sanat ürünlerini hiçe saymak ince sanat anlayışından mahrum olmaya delalet ediyordu.<sup>80</sup> Dahası “*bu yolda eserlerden hoşlanmayıp da yine eski eserler hakkında muhafaza-ı meftuniyet etmek, ruhun küflenmiş olduğundan başka bir şey ispat edemezdi.*”<sup>81</sup> ve “*Her şeyden evvel, yeni zamanın yeni adamları olmaya muhtaç*”<sup>82</sup> olunduğu için de bütün güzel sanat dallarındaki yeniliklerden Mahâsin okuyucusunun haberdar edilebilmesi amacıyla dergi, yelpazelerden, işlemeli

<sup>78</sup> Mehmed Rauf, “Büyük Bir Kadın: İngiliz Kraliçesi”, *Mahâsin*, No: 1, Eylül 1324, s.s. 5- 12.

<sup>79</sup> Mustafa Refik, “Dünyanın Bütün Kadınları”, *Mahâsin*, No: 6, Şubat 1324, s.s. 429- 434.

<sup>80</sup> Mim. R, “Yeni Yelpazeler”, *Mahâsin*, No: 8, Temmuz, s.s. 362- 367.

<sup>81</sup> Mim. R. a.g.m.

<sup>82</sup> Mim. R, a.g.m.



yastıklar ve hasır mobilyalara kadar Avrupa’da kadın ve eve yönelik tüm yeni ürünleri resimlerini de vererek makalelerine taşımıştır.

Avrupa’da düzenlenen sergileri de takip eden dergi, Paris’te “*Kadınların Ziyinet-i Kıymettari*” sergisinde sunulan mücevherlerden de bahseden bir makale yayınlamıştır.<sup>83</sup>

1900 Sergisinde<sup>84</sup> “*Bing’in Evi*” namıyla teşhir edilen bir evin ev eşyaları, tasarımcısının da adı verilerek yine resimleriyle birlikte tanıtımı yapılmıştır.<sup>85</sup>

Mahâsin okuyucusu Avrupa modasını dergiden takip etme imkânı bulmuş, Avrupa’da moda olan saç şekilleri ve iç çamaşırlarını resimleri ile dergide bulabildiği gibi derginin hemen her sayısında Avrupa’da moda olan tuvalet resimleri, bazılarının terzisinin adı verilerek okuyucuya sunulmuştur.<sup>86</sup>

Ev işlerinde iktisat yapmak için ipuçları da veren Mahâsin, “*Dikiş ve Tabahat*” başlıklı makalede eski bir etekten bir çocuk ceketi çıkarmak için kalıp örneği verirken et üzerinden mutfakta yapılabilecek iktisat örnekleri de vermiştir.<sup>87</sup>

### 1.4.3. Güncel

Aynı zamanda Meşrutiyet sonrası düzenlenen ilk yarış olan Moda İngiliz Kulübü’nün düzenlediği kayık yarışı, Mahâsin’de yer alan resimli ve güncel olayları konu edinen yazılardan biridir.<sup>88</sup>

17 Aralık 1908’de meclisin açılışına yönelik kaleme alınan bir makale ise diğer güncel yazıdır. Makalede meclis üyelerinin toplanacağı binanın yer aldığı Ayasofya Meydanı’na çıkan yollarda halkın coşkun gösterileri ve II. Abdülhamit’in halkı selamlayışı tasvir edilmiş ve halkın sevincini gösteren bir resim de yer almıştır. Hareket Ordusunun İstanbul’da geçirdiği iki günün gözlemlere dayanarak anlatıldığı makale ise “*Şanlı Ordu*” adını taşımaktadır.

<sup>83</sup> Mehmed Rauf, “Yeni Elmaslar”, *Mahâsin*, No: 1, Eylül 1324, s.s. 14- 26.

<sup>84</sup> 1900 Paris Dünya Fuarı. 1851’de ilki Londra’da düzenlenen, sanayi ve tarım ürünlerinin, sanat eserlerinin tanıtıldığı, bilimsel buluşların sergilendiği bir dizi evrensel fuarın sonuncusudur. (Y.Duygu Ergüney, Nuran Kara Pilehvarian, “19.y.y.da Dünya Fuarlarında Osmanlının Temsiliyeti”, *Megaron*, 2015; 10(2): 224- 240.

<sup>85</sup> Mehmed Rauf, “Tezyinat-ı Beytiye”, *Mahâsin*, No: 3, Teşrin-i Sani 1324, s.s. 131- 139.

<sup>86</sup> Resimler için bakınız ekler.

<sup>87</sup> “Dikiş ve Tabahat”, *Mahâsin*, No: 5, Kanun-ı Sani 1324, s.s. 366- 375.

<sup>88</sup> Asaf Muammer, “Moda Kayık Yarışı”, *Mahâsin*, No: 2, Teşrin-i Evvel 1324, s.s. 109- 110.



Mahâsin'de Avrupa'da konuşulan haberlere de yer ayrılmıştır. Bunlardan biri Berlinli bir cerrahın yeni bir usulde yaptığı estetik burun ameliyatlarının ameliyat olan hastanın önceki ve sonraki resimlerinin de verilerek anlatıldığı makaledir.<sup>89</sup>

Diğeri ise Amerika'da Colorado Darülfünununda Terbiye-i Bedeniye Müdürü Profesör Korop'un ikmal ettiği bir makine ile sekiz haftada kısa boylu adamların boylarının beş santimden sekiz santime kadar uzatılabileceğine dair bir yazıdır.<sup>90</sup>

#### 1.4.4 Edebiyat

Mahâsin, "*Edebiyat-ı Cedidenin Erbab-ı İktidarının*" eserlerinin okuyucu ile buluştuğu bir edebi dergi özelliği de taşımaktadır.

Dergide Halit Ziya, Cenap Şahabettin, Mehmed Rauf, Hüseyin Cahit, Sahabettin Süleyman'ın yazılarından örnekler gördüğümüz gibi Celal Sahir, Mehmet Fuat, Faik Ali, Süleyman Nazif, Süleyman Nesip, Tahsin Nahit, Hüseyin Suat her sayıda aşk, kadın ve doğa konulu şiirlerini okuyucularına Mahâsin üzerinden sunmuştur.

Bu şiirlerden Süleyman Nazif Bey'in Endülüs Şühedasına ithaf ettiği "*Kübalılar*", altı ve sekizinci sayıda olmak üzere iki bölümden oluşmakta, Mehmet Behçet Bey'in "*Leyal-ı Hicran*" ı ise üç bölümden oluşmaktadır.

Ruhsan Nevvare Hanım'ın "*İstiyorsan Dinle*" isimli dört bölümden oluşan yazısı ise üçüncü sayıdan altıncı sayıya kadar dergide yer almıştır.

Halit Ziya Bey'in Mahâsin için kaleme aldığı "*Valide Mektupları*" isimli yazısı ise beş bölüm olarak ikinci sayıdan itibaren dergide tefrika edilmiştir.

Asaf Muammer Bey'in "*Kötürüm*" adlı romanı da tefrika edilen dört bölümlük diğer bir eserdir.

Halit Ziya Bey'in "*Ferdi ve Şürekâsı*" isimli romanı da Mehmed Rauf Bey tarafından 1909'da üç perdelik bir piyes olarak kaleme alındığı şekli ile dergide son iki bölümde tefrika edilmiştir.

<sup>89</sup> Hüseyin Naim, "Tashih-ül enf Sanatı", *Mahâsin*, No:12, Teşrin-i Evvel, s.s. 870- 873.

<sup>90</sup> "Boy Uzatmak İçin Makine", *Mahâsin*, No: 12, Teşrin-i Evvel, s.s. 874- 875.

Bunların yanında Mahâsin’de Hüseyin Cahit’in 1909 tarihli “*Hayat-ı Hakikiye Sahneleri*” adlı öyküsünden bir bölüm birinci sayıda “*İskelede*” başlığı altında yer almıştır.<sup>91</sup>

Sabahattin Süleyman’ın aynı yıl çıkan “*Gölgeler ve Hakikatler*” adlı eserinden bir bölüm de aynı başlıkla dergide yer almıştır.<sup>92</sup>

#### 1.4.5. Güzel Sanatlar

Mahâsin’de, oynanan tiyatro oyunları ve piyesleri eleştiren makaleler de yer almaktadır.

Örneğin Burhanettin Bey’in kumpanyası tarafından İstanbul’da sahnelenen Viktoryan Sardo’nun “*Büyücü*” adlı piyesinden Jülide Sin imzası ile bahseden Celal Sahir, piyesin oyuncu ve rollerini eleştirmiştir.<sup>93</sup>

Mehmed Rauf Bey ise içinde “*Osmanlı kadınının ahval-i ruhiyesini bir muvaffakiyet-i edebiye ile ilk defa olarak arz ve izah ve hatta müdafaa edildiğini*” söylediği “*Leyla*” adlı piyesten ve onun yazarı İzzet Melih Bey’den bahsetmiş ve oyunu oynayacak Osmanlı aktör ve aktris bulunamadığı için Fransızca yazılıp Fransız oyuncular tarafından oynanmak durumunda kalınması nedeni ile Sahne-i Osmaniye Heyetini atalet ve yavaşlığından dolayı eleştirmiştir.<sup>94</sup>

Mehmed Rauf Bey’in Yeni Gazetede çıkan “*Bizde Temaşa*” unvanlı makalesinden hareketle Osmanlı Tiyatrosunu ele alan diğer bir makale de Zehra Hanım’a aittir.<sup>95</sup>

Derginin yedinci sayısında ise Mustafa Refet Bey, Müze-i Hümayun Müdürü Hamdi Bey ile ayandan Ekrem Bey’in başkanlığında kurulan Sahne-i Osmaniye Kumpanyasını makalesinde ele almıştır. Kumpanya, on iki kişilik idare heyetinden başka oynatılacak eserlerin telifi veya gönderilen eserlerin tetkikinin yanında aktör ve aktrislerin eğitimi ile de ilgilenecek on iki kişilik heyet-i

<sup>91</sup> Hüseyin Cahit, “İskelede”, **Mahâsin**, No:1, Eylül 1324, s. 33.

<sup>92</sup> Sabahattin Süleyman, “Gölgeler ve Hakikatler”, **Mahâsin**, Teşrin-i Evvel, s.s. 858- 859.

<sup>93</sup> Jülide Sin, “Viktoryan Sardo’nun Büyücü Piyesi”, **Mahâsin**, No: 8, Temmuz 1325, s.s. 591- 594.

<sup>94</sup> Mehmed Rauf, “Leyla ve Müellifi İzzet Melih Bey”, **Mahâsin**, No:7, Mart 1325, s.s. 512- 515.

<sup>95</sup> Zehra, “Temaşa İhtisasatı”, **Mahâsin**, No:1, Eylül 1324, s.s. 42- 46.



edebiyeden oluşmakta idi. Böylece yeni oyuncuların yetişmesi ile de ilgilenecek olan kumpanya, kendisiyle gurur duyulabilecek “*Temaşa-i Millî*” oluşmasında da öncülük edecekti.<sup>96</sup>

Sabih Şevket Bey tarafından kaleme alınan makalede ise Bestesi Henry Furlani’ye, güftesi Nigar Hanım’a ait olan ve yeni Osmanlı Parlamentosuna takdim edilen “*Hürriyet Neşidesi*”nin sözleri, marşın notaları ile birlikte verilmiş, Henry Furlani tanıtılmıştır. Makalede marşların toplum üzerindeki etkilerinden de bahsedilmiş ve “*bir hürriyet neşidesinin terennümünün yüz binlerce kişiyi yekvücut ittihat olarak müdafaa-i maksat uğruna tahrike kifayet*” edeceğine vurgu yapılmıştır.<sup>97</sup>

Saray-ı Hümayunda icra edilmesinin ardından çok beğenilen ve üst üste dokuz defa çaldırılan Milli Marşın bestekârı Wadia Sabra Efendi’den bahseden kısa bir yazı da on ikinci sayıda bulunmaktadır: “*Mümaileyh Paris Darülmusikisinden mezun olup bir istidad-ı musiki sahibidir. Bestelemiş olduğu marş, geçende saray-ı hümayunda huzur-ı şahanede icra edilmiş ve fevkalade mahzuziyyet-i seniyyeyi mucib olup birbiri arkasından dokuz defa çaldırılmıştır.*”<sup>98</sup>

Aynı sayıda “*bestesi ve güftesi Danyal Paşa Kerimesi Ayın. R.Hanımefendi tarafından tertip edilmiş*” ve Mahâsin okuyucularına hediye olmak üzere derc olunmuş olan “*Şarkı-yı Karcığar*” notaları ve güftesi ile birlikte verilmiştir.<sup>99</sup>

Kendini “*evvel emirde bir sanayi-i nefise gazetesi*” olarak tanıtan Mahâsin, tüm dünyanın en meşhur müstesna güzel sanat eserlerini de okuyucularına arz etmeyi vaat ediyordu. Buna mukabil olmak üzere derginin her sayısında Elis Roberts, Watson, Avin, Elizabet Gardiner ve Bisio gibi Fransız ve İngiliz ressamlarının tablolarının örneklerini bulmak mümkündür.

<sup>96</sup> Mustafa Refet, “Sahne-i Osmaniye”, **Mahâsin**, No: 7, Mart 1325, s.s. 474- 475.

<sup>97</sup> Sabih Şevket, “Mösyö Henry Furlani”, **Mahâsin**, No: 6, Şubat 1324, s.s. 457- 460.

<sup>98</sup> “Milli Marş Bestekârı Wadia Sabra Efendi”, **Mahâsin**, No: 12, Teşrin-i Sani, s. 866.

<sup>99</sup> **Mahâsin**, No:12, Teşrin-i Sani, s. 875.

#### 1.4.6. Makaleler

II. Meşrutiyet Döneminin en çok tartışılan konularından olan kadın ve onun eğitimi ile toplumsal mevki Mahâsin'in sayfalarında da yer bulmuş, dönemin aydınları yanında kadın okurlar da dergiye gönderdikleri makalelerde fikirlerini diğer kadınlar ile paylaşma imkânı bulmuştur. Kadının terakkisine yönelik öneriler, kadın hukuku ve tesettür meselesi ise kadın okurların yazılarına en çok yansıyan konular olmuştur.

Okurlar, makaleler sayesinde birbirlerine muhabbetlerini sunma imkânı buldukları gibi<sup>100</sup> birbirlerinin yazılarını da eleştiren makaleler<sup>101</sup> kaleme almışlardır.

Mehmed Rauf Bey'in Mahâsin'in yeterince satılmamasının sebebini kadınlara yükleyen yazısını Evliyazade Makbule Hanım dokuzuncu sayıda "*İtiraf-ı Elime Cevab-ı Elim*" başlığı taşıyan makalesinde eleştirmiştir.

Mahâsin'deki diğer bir eleştiri yazısı ise Celal Sahir Bey'in *Kadın* gazetesinde neşr olunan makalesine dair Zekiye Hanım'ın sekizinci sayıda kaleme aldığı "*Hakiki Bir Teessür*" adını taşıyan makalesidir. Makalede Celal Sahir Bey'in "*kadınların durumlarından şikâyet etmelerinin acizden başka bir şey ifade etmediği, gelecekleri için erkeklerden ziyade kendilerinin çalışması gerektiği*" sözünü yazar, "*öyle sahib-i azim kadınların*" çok az bulunduğunu belirterek eleştirmiştir.<sup>102</sup>

Mahâsin'de ilmi bilgiler veren makaleler de bulmak mümkündür. Örneğin, yedinci sayıda "*Hemşirelerime İlmi Mektuplar*" başlığı taşıyan makalede Ahmet Fazıl Bey, feza, güneş ve yıldızlardan bahsetmiştir. Yazar, makalenin birinci kısmının yer aldığı altıncı sayıda ilmi mektupları, okuyucuların istekleri doğrultusunda kaleme aldığını ve bu istekten ne derece memnuniyet duyduğunu anlatmaktadır. Devam eden mektuplarında ise kamer, büyük yıldızlar ve yerküreden,

<sup>100</sup> İsmet Hakkı Hanım'ın dördüncü sayıdaki makalesine beşinci sayıda Evliyazade Makbule Hanım, İsmet Hakkı Hanımefendiye başlığı ile karşılık vermiştir. İsmet Hakkı Hanım'ın ise Makbule Hanım'a hitap ettiği diğer yazısı ise altıncı sayıdadır.

<sup>101</sup> Zühre Hanım'ın Osmanlı evlilik adetlerini ele aldığı makalesini Zekiye Hanım, "*İtiyadat-ı Muzır*" başlığı taşıyan yazısında eleştirmiştir.

<sup>102</sup> Zekiye, "Hakiki Bir Teessür", *Mahâsin*, No: 8, Temmuz, s.s. 553- 554.



çiçeklerden ve çocuk terbiyesinden bahsedeceği haberini vermiştir.<sup>103</sup> Ancak, bir yıl sürmesi planlandığı anlaşılan makale serisinin, ikinci bölümünün yayınlandığı derginin yedinci sayısında bittiğini görüyoruz.

Halide Salih Hanım'ın pedagojiden bahsettiği yazısı ise yedinci sayıdadır. Yazar, makalesinin sonunda pedagoji ilminden bahseden bir yazının Türkçede ilk defa Mahâsin'de yayınlandığını belirterek, “*yalnız validelerin değil, umumiyetle memleketin gençlerince de şayan-ı ehemmiyet*” göreceğine dair umudu olduğunu yazmıştır. Arkasından pedagoji konulu makale dizisinin devam edeceğini belirtse de<sup>104</sup> bu sayıdan başka bir sayıda yazarın herhangi bir yazısı bulunmamaktadır.

Dördüncü ve beşinci sayılarda ise İbnülreşat Mahmut'un “*Esbab-ı İnkıraza Bir Nazar*” unvanlı makalesi iki bölüm olarak yayınlanmıştır. Makalede Osmanlının çöküş süreci Herbert Spencer ve H.Taine gibi İngiliz ve Fransız filozoflarının ve Victor Hugo'nun görüşlerine de başvurulup eserlerinden örnekler verilerek anlatılmıştır.<sup>105</sup>

### 1.5 Piyangolar, Kuponlar

Mahâsin, yalnız ekleri ve yayınladığı resimler ile değil, düzenlediği piyangolar, verdiği hediyeler, okuyucuya sağladığı kolaylıklar ile de okuyucu kazanmaya çalışmıştır.

Nitekim Mahâsin'in ilk sayısının basımından önce yayınlandığı anlaşılan tanıtım ilanından derginin birinci sayısında aynen alıntı ile derc edilmiş yazıda şu vaatler yer almıştır: “*Evvla: Her aboneye bila ücret Avrupa'nın en meşhur bir darülsanayiesine büyük bir fedakârlıkla bastırılmış bir resim hediye edilecektir ki, bu çerçevelenecek olur ise her odaya bir ziynet-i mahsusa olabilir. Bu 30×20 büyüklüğünde, sanat-ı heykelin en son ve mükemmeliyete en yakın usulü olan fotogravür ile basılmış bir resim, ressamı kadın olduğu gibi zemini de her kadının kalbindeki elyaf-ı rikkati tahrik edecek mahiyette olduğundan yalnız bu resmi almak*

<sup>103</sup> Fazıl Ahmet, “Hemşirelerime İlmi Mektuplar”, **Mahâsin**, No:6, Şubat 1324, s.s. 435- 436.

<sup>104</sup> Halide Salih, “Fenn-i Etfal”, **Mahâsin**, No:7, Mart 1325, s.s.478- 487.

<sup>105</sup> İbnülreşat Mahmut, “Esbab-ı İnkıraza Bir Nazar”, **Mahâsin**, No:4, Kanun-ı Evvel 1324, s.s. 275-286.

*için birçok hanımların abone olacağından ıstıbah edemeyiz. Bu resmin eylül ibtidasında neşredilecek olan Mahâsin'in bir sayfasında küçük bir numunesi bulunacaktır. Bundan başka yine abonelere mahsus olmak üzere bir piyango tertip etmekteyiz. İlk bin abone arasında çekilecek olan bu piyangoda kazanan numaraya Paris'in en sanatkâr ve meşhur kuyumcularından biri tarafından yapılmış ve gazetemiz tarafından satın alınmış bir elmas hediye edilecektir ki bu, gazetemizin birinci numarasında birçok resimlerle müzeyyen olarak neşredilecek yeni elmaslar makalesinde bahsolunan tarz ve resimde bir eser-i nefis-i sanattır.*"<sup>106</sup>

Mahâsin'in vereceği ilk hediye olan söz konusu resim, Fransız kadın ressam Sarde'nin "Hab-ı Masum" adlı resminin bir örneğidir. Ancak basımı İngiltere'de gerçekleştirilecek olan levhaların, takılması gereken klişelerinin yolda kırılması, dağıtımında gecikme olmasına sebep olmuştur.<sup>107</sup>

Diğer hediye olan elmas ise aboneler arasında yapılacak bir piyangoda kazanan kişiye verilecektir.

Mahâsin'in düzenleyeceği diğer piyango, derginin yeni abone üyeliği için çağrıda bulunulduğu onuncu sayıda duyurulmuş, bu sayede okuyucu, aboneliğe teşvike çalışılmıştır. Piyangoya katılan yeni aboneler arasında ilk 25 aboneye bir konsol saati, ilk 50 aboneye yazı takımı, ilk 75 aboneye bir çiçeklik ve ilk 100 aboneye bir gramofon piyangosuna ıstırah edebilme imkânı verilmiştir.<sup>108</sup>

Mahâsin, satışına aracılık ettiği ürün ve hizmetler ile düzenlediği "saatli heykel" piyangosu için de sayfalarında katılım kuponları sunmuştur: "Her nüshanın kupon sahifesinde bir takım kuponlar bulunacaktır,<sup>109</sup> bunlardan biri bir saatli heykel kuponudur ki heykeltıraşlığın sanayi-i nefise üzerinden harikulade bir ihya kuvvetiyle geçmiş olan nesim-i teceddüt sayesinde gösterdiği bedaiye misal olacak kadar güzel olan bu heykel, haftada bir defa kurmakla irae-i evkat edecek saatiyle cidden bir eseri mükemmeldir. Resmi gazetemizin birinci nüshasında münderiç bulunacak bu heykel, ilk üç nüshanın saatli heykel kuponunu üç ay sonra imzasıyla adresiyle idarehanemize gönderen zevat arasında tertip olunacak bir piyangoda kazanacak numaraya hediye edilecektir.

<sup>106</sup> "Abonelere Hediye ve Karielere Teshilat", **Mahâsin**, No: 1, Eylül 1324, s.s. 3-5.

<sup>107</sup> "Mahâsin Tarafından", **Mahâsin**, No: 3, Teşrin-i Sani 1324, Giriş Eki s. 2.

<sup>108</sup> "Abonelerimize Dair", **Mahâsin**, No:10, Eylül, Giriş Eki, s.s. 2- 4.

<sup>109</sup> Kupon örnekleri için bkz. ekler.



*Kuponların bir takımı da “patron” kuponlarıdır ki, her kim belinin ve göğsünün veyahut ısmarlayacağı modele göre boyunun ölçüsünü ve ismiyle adresini ve gazetemizin sütun-ı mahsusunda yazıldığı vechile ısmarlayacağı elbise “patron” unun bedelini idarehanemize bu kupona leffen gönderir ise mezkûr “patron” Avrupa’ya derhal sipariş edilip hemen takdim olunacaktır.*

*Çocuklarının, kardeşlerinin, zevcelerinin, babalarının resimlerini büyültüp, çerçeveleterek odalarında bulundurmak isteyenler, kupon sayfasındaki resim kuponunu kesip gazetemizin sütun-ı mahsusunda cins ve cesametine göre yazılan bedellerini isim ve adresleri ile beraber idarehanemize gönderirler ise Londra ve Paris’te meşhur iki resim darülsanayiesiyle mahsusen akdettiğimiz kontrat mucibince derhal gönderilip yirmi gün sonra resmi büyümüş olarak takdim etmeyi de vaat ederiz ki, resim eğer mazhar-ı takdir olmaz da geri verilmek istenir ise derakab bedeli iade olunacağından karilerimize arz ettiğimiz bu hizmetin çok ziyade mazhar-ı rağbet olmaya layık olduğunu zannederiz. Bahusus ki resimlerin bu kadar mükemmeliyette olarak bu fiyatla burada büyütülmesi gayrı mümkündür.*

*Bundan başka gazetemize sanayi-i nefiseden levha olmak üzere konulan resimlerin herhangi birini de cesamet ve cinsine göre gazetemizin sütun-ı mahsusunda münderic fiyat mucibince getirilip takdim etmek için mahsus kupon olduğu gibi hanımlarımıza arzıyla mübahi olacağımız hidemat-ı naçizanemizin biri de Avrupa’da ihtiyacat-ı telebbüse dair son icat olunan levazımı kendilerine vaktiyle haber verip mümkün olanlarını bizzat celbederek mal olan fiyat ile kendilerine takdim etmek olduğundan bu husus için her nüshamızda bir ve iki iştirâ kuponu bulunacaktır.”<sup>110</sup>*

Görüldüğü üzere Mahâsin idaresi, kuponlar sayesinde dergi satışının sürekliliğini hedeflediği gibi, yine dergi üzerinden ürün satışı da gerçekleştirmiştir. Nitekim müracaat yeri dergi idaresi olmak üzere Mahâsin’in birinci sayısından itibaren resimleri verilen “*son moda*” kadın ve çocuk elbiselerinin patronları, adedi 5 kuruştan, yine birinci sayıda ayrıca bir kâğıda basılmış bir örneği de olan “*Küçük Hemşire*” isimli tablonun asıl tablodan “*tiroşarbon*” denilen usulde alınmış fotoğrafı, 80 kuruştan satışa sunulmuştur.<sup>111</sup>

<sup>110</sup> “Abonelere Hediye ve Karilere Teshilat”, *Mahâsin*, No: 1, Eylül 1324, Giriş Eki, s.s. 3- 5.

<sup>111</sup> “Küçük Hemşire ve Hab-ı Masum Levhaları”, *Mahâsin*, No: 1, Eylül 1324, Giriş Eki s. 10.

Dergi idaresinin arzıyla övündüğü hizmetlerinden biri de Avrupa’da üretimi gerçekleştirilen “*telebbüse dair son icat levazımın*” okuyucuya haber edilip mal olan fiyatı ile kendilerine takdim etmek idi. İşte bu ürünlerden bir örnek olarak tanıtılan “*Boyun mesnedi*”, derginin satışına aracılık ettiği diğer bir üründür ve on iki adedi bir kâğıt torbada olmak üzere ipeklisi 6, pamuklusu 5 kuruş fiyatıyla dergi idaresinde satılmakta ve yine dergideki “*iştirâ kuponu*” ile bedeli gönderildiği takdirde adrese posta vasıtasıyla takdim edileceği birinci sayıda ilan edilmekte idi.<sup>112</sup>

Ayrıca derginin birinci sayısında Mahâsin’in Galata’da bulunan ve ithalat ile meşgul olan bir şubesi olarak tanıtılan adreste, heykelden motorlu sandala kadar yasaklı ürünler dışında her tür “*mamulâtın celbi*”nin yapılabileceği, ayrıca evlerini elektrikle aydınlatmak isteyenlere de kolaylıklar sağlanacağı belirtilmiştir.<sup>113</sup>

Okuyucular, herhangi bir müşküllerini yazıp, cevaplandırılmak üzere muhabere kuponuna iliştiyerek dergiye gönderebilecekti. Sorulan malumat ise derginin özel sütununda arz ve beyan edilecekti. Mahâsin’in avukatından indirim sağlayan kupon ise dört ve beşinci sayılarda verilmiştir.

Onuncu sayıdan itibaren aynı zamanda Mahâsin’in de baskısını hazırlayan Hilal Matbaasının neşriyatı olan “Edebiyat-ı Cedide Kütüphanesi” eserlerinin tanıtımına oldukça özen gösterilmiş ve Mahâsin okuyucularına özel indirim kuponları verilmiştir.

Derginin dokuzuncu sayısında Mehmed Rauf Bey’in eseri olan ve aynı zamanda Edebiyat-ı Cedide Kütüphanesinin on ikinci kitabı olan *İhtizar*’ın hem “*temsil-i adi nüshası*”nın, hem de “*nefais-perest okuyuculara mahsus olmak üzere enfes kâğıt üzerine ve yazarın yalnız bu kitap için Viyana’da tab ettirilmiş bir resmiyle müzeyyen yalnız üç yüz adet neşr edilmiş temsil-i nefis nüshaları*” için ve ayrıca on ikinci sayıda yine Mehmed Rauf Bey’in 1909 yılı basımı tiyatro oyunu olan ve aynı zamanda kütüphanenin on dördüncü kitabı olan *Pençe*, yazarın hikâyelerinden oluşan ve Kütüphanenin on altıncı kitabı olan *Âşıkane*’nin temsil-i nefis ve temsil-i adi örnekleri için indirim kuponları verilmiştir.

Mahâsin’in verdiği diğer indirim kuponu ise Hilal Kitabhanesi neşri olan Edebiyat-ı Cedide mensubu yazarların resim ve el yazılarından oluşan bir albümün satışı ile ilgilidir.

<sup>112</sup> “Yakalar Buruşup Katlanmamak İçin”, *Mahâsin*, No:1, Eylül 1324, Giriş Eki, s.s. 12- 13.

<sup>113</sup> *Mahâsin*, No:1, Eylül 1324, Giriş Eki, s.s. 11- 12.



## 1.6. Düzenlenen Yarışmalar

Derginin düzenlediği ilk yarışma, Hüsn ü An (güzellik) yarışmasıdır ve derginin ikinci sayısında yarışma şu cümlelerle okuyucuya duyurulmuştur. *“Mahâsin’in üçüncü nüshasında bütün okuyucular arasında yedi milletin en güzel kadınlarından seçilmiş yedi resim arasında bir müsabaka-i hüsn ü an tertip edileceği gibi en çok reyî kazanacak resmi en evvel seçmiş olana bir güzel heykel hediye edileceğinden bütün okuyucuların nazar-ı dikkatini şimdiden celb ederiz.”*<sup>114</sup>

Mahâsin’in üçüncü sayısında ise İtalya, İngiltere, Rusya, Fransa, Amerika, İspanya ve Almanya’da kartpostalları en çok satılan yedi güzelin resimleri verilmiştir. Yarışmaya katılıp bu resimlere oy vererek en çok oyu almış olan resmi seçenler arasında çekilecek bir kurada kazanana aynı sayıda resmi verilen lale heykelinin hediye edileceği de duyurulmuştur.<sup>115</sup>

Verilecek olan ikinci hediye ise bir saatli heykeldir. Heykel, Mahâsin’in ilk üç sayısında bulunan resimli heykel kuponunu kesip dergi idarehanesine gönderenler arasında gerçekleştirilecek bir piyangoda kazanana verilecektir.

Ancak, bu iki etkinliğe de ilginin olmaması dergi idaresinin üzüntülerini ve endişelerini dile getirdiği bir yazı kaleme almasına neden olmuştur. Bu yazıda Avrupa’daki örnekler verilerek benzer etkinliklerin orada ne kadar rağbet gördüğü ve hatta bu durumun gazete satışlarını da artırdığı anlatılmış, Mahâsin’in düzenlediği piyangolara karşı rağbetsizliğin nedeni gelişmeye yönelik olan adımlara karşı kayıtsızlığa bağlanarak bu durumun gelecekleri açısından kendilerini endişeye sevk ettiği belirtilmiştir: *“Bugün aldığımız iştirak varakalarının sattığımız nüshalara nazaran o kadar sefil bir derecede cüzi olduğunu görmek bizi dilhun etti. Ah Avrupa’da, o her şeyin en uluviyesinden tutunuz da hatta en adisine kadar bütün tezahüratına hayran olduğumuz o faaliyet merkezinde gazetelerin böyle davetlerine nasıl yüz binlerce okuyucuların iştirak ettiklerini görüp dururken ve yirmi otuz misli*

<sup>114</sup> “Mahâsin Tarafından”, **Mahâsin**, No: 2, Teşrin-i Evvel 1324, Giriş Eki s. 2.

<sup>115</sup> “Hüsn ü An Müsabakası”, “Müsabaka-i Hüsnü An”, **Mahâsin**, No: 3, Teşrin-i Sani 1324, Giriş Eki s. 1; s.s. 167- 168.

nüsha satıldığı muhakkak iken bu kadar cüzi okuyucuların müsabakaya iştirake bu kadar ibraz-ı atalet etmesi, en ehemmiyetsiz bir şey olmakla beraber, gayet mühim ve heybetli anlamlar ihtiva ettiği cihhetle, bizi geleceğimiz hakkında hakıyla endişeye düşürecek bir alamet olmasından korkuyoruz. Bu korkudan dolayıdır ki, müsabakalarımızı bir ay daha uzatarak okuyucuları bir daha iştirake vazife edindik; evet, bu sefer ümit ederiz ki, bütün Mahâsin sahip ve sahibeleri müsabakamıza iştirak ederek bu korkumuzun boşa olduğunu, bizim de müstaid-ı terakki ve henüz sahib-i azim ve teşebbüs bir millet değilsek bile yarın olmak ihtimalinden dahi mahrum olmadığımızı ispata lütuf ve inayet buyuracaklardır.”<sup>116</sup>

Böylece ertelenen iki etkinlikten biri olan “Hüsn ü An” yarışması sonucunda en çok oyu alan İngiliz güzeli olurken,<sup>117</sup> yarışmanın ödülü olan lale heykelinin isabet ettiği kişinin de Üsküdar İhsaniye’ de Ali Paşa Kerimesi Nebile Hanımefendi olduğu beşinci sayıda ilan edilmiştir.

Hanımları sanata heveslendirip teşvik etmek amacı taşıyan el işi müsabakası ise Mahâsin’ in düzenlediği ikinci yarışmadır. Ancak bu yarışmaya da iştirake bulunan hiç kimsenin olmadığı Mahâsin idaresinin, derginin altıncı sayısındaki yazısında okunmaktadır.

Derginin beşinci sayısında kadınlar ve erkekler arasında bir “kalemiye ve fikrîye” yarışması yapılmak istendiğini okuyoruz. Buna göre, okuyuculara “iyi bir zevç ve zevce nasıl olmalıdır?” sorusu sorulmuş, kurulacak olan heyetten geçecek en güzel cevapların, Mahâsin’ de yayımlanacağı ve sahibine de birer heykel hediye verileceği bildirilmiştir. Bu sayede hem okuma yazmaya dikkat çekilecek hem de “Osmanlı Devletinde henüz tahlil edilememiş bir mesele olan evlilik konusunu da meydana çıkarabilecek bir vasıta” da yaratılmış olacaktır.<sup>118</sup> Her ne kadar bu yarışmaya iştirak Doktor Hasan Kadri ve Bahriye Mektebi Talebesi Cemal Beylerden ibaret kaldıysa da Evliyazade Makbule Hanım, derginin yedinci sayısındaki makalesinin konusunu bu “mühim ve nazik sualin cevabı” na ayırmıştır.<sup>119</sup>

<sup>116</sup> “Müsabakalarımıza Dair”, *Mahâsin*, No: 4, Kanun-ı Evvel 1324, Giriş Eki s. 2.

<sup>117</sup> Hüsn ü an yarışması güzelinin resmi için bkz. ekler.

<sup>118</sup> “Müsabakalarımız”, *Mahâsin*, No: 5, Kanun-ı Sani 1324, Giriş Eki s. 3.

<sup>119</sup> “En İyi Zevç Nasıl Adamlardır? Bir Zevçte Ne Gibi Meziyetler Arzu Edilir?”, *Mahâsin*, No: 7, Mart 1325, s.s. 500- 502.



Mahâsin'in düzenlediği yarışmalar arasında en çok rağbeti dokuzuncu sayıda yapılacağı duyurulan "Yavru Müsabakası" görmüştür. Yarışma, Mahâsin idaresine aileleri tarafından gönderilecek çocuk resimlerinin arasında yapılacak bir sıhhat ve güzellik derecelendirilmesinden ibarettir. Bu yarışma için, birinci, ikinci ve üçüncü derecede güzel, latif bulunacak çocuklara ve annelerine birer mükâfat verilmesi kararlaştırılmıştır. Bu mükâfatlardan biri her bir çocuğa olmak üzere birer oyuncak, diğeri ise annelere Mahâsin'in bir hediyesi olmak üzere çocuklarının büyütülmüş resimleri olacaktır. Yarışma, on yaşındaki çocuklara kadar açık olacak ve bir karar değişikliği olarak da resimler arasında birinci, ikinci ve üçüncü olmak üzere seçim hakkı okuyucuya bırakılacaktır. Yarışmaya katılan 25 çocuğun resmi derginin on birinci sayısında verilmiştir. Yarışma sonuçları ise on ikinci sayıda duyurulmuştur.

### 1.7. Okuyucu Mektupları ve Şikâyetleri

Mahâsin idaresi, okuyucuyu dergiye yazması için teşvik etmiş, onların her türlü sıkıntılarını yazıp yanında gönderebilecekleri "Muhabere" kuponları hazırlamıştır.

Derginin beşinci sayısında Mahâsin'e yazı yazıp yazamayacağını soran okuyuculara yönetimin verdiği cevap, onların okuyucu ile nasıl bir ilişki kurmak istediğini gösteren güzel bir örnektir: "Sualiniz bizi hayrette bıraktı. Mahâsin'e niçin yazı yazamayacaksınız efendim? Elbette Mahâsin'e yazı yazmak hakkını sizler, hatta bizden ziyade haizsiniz, Mahâsin, maddeten bizim ise de manen, kâmilen sizindir. Biz, memleketin ihtiyacına temas edip geçerek bilhassa menfaat-i şahsiye üzerinde takrir eden bir nazarla Mahâsin'i neşretmedik. Yazınız, söyleyiniz, hissiyatınızı kalplerinizde, kalemleriniz tereddüt ve ihmal içinde hapis olup kalmasın, sizler yazmalısınız ki, mülkümüzde kadınlığın mertebesi anlaşılsın. Bir evin gerek tezyinatı, gerek intizamı, cereyan-ı idaresi için hanıma ne kadar muhtaç ise, büyük bir aile demek olan cemiyetlerin sığındığı memleketler de kadınlarına o kadar muhtaçtır.

*Mahâsin, hanımlarımıza bir fikri maarif uyandırır ise cidden kendisini bahtiyar farz eder. Yine tekrar edelim ki, sizin gazeteniz olan Mahâsin, yazılarınızı büyük bir istekle bekler. Mahâsin sizindir, daima tekâmül edebilmek için okuyucusunun yardım ve şereflendirmesine hiçbir zaman çekingen kalamaz.*<sup>120</sup>

Derginin okuyucuya ulaşma çabası, okuyucunun onu benimsemesinde etkili olmuş, okuyucu, yazılarında dergiden bahsederken “*Mahâsin'imiz*” adlandırmasını çok sık yapmıştır.

Mahâsin'in okuyucuya bu şekilde seslenebilmesi, kadınların Mahâsin üzerinden etkileşim kurma fikrini de güçlendirmiştir. Örneğin, Hamiyet Hulusi adlı bir okuyucu, el işleri müsabakasında toplanan işlemelerin hâsılatıyla bir kız mektebine eşya alınması fikrini ortaya atmış ve bu sebeple kadınları müsabakaya iştirake davet etmiştir.<sup>121</sup> Kırmızı Beyaz Kulübü<sup>122</sup> de kadınları ilgilendiren tüm meselelerde kadınların Mahâsin üzerinden birbirlerini bilgilendirmesi önerisini dile getirmiştir.<sup>123</sup> Mahâsin idaresi, bu öneriyi memnuniyetle kabul ederek hem bu suretle kadınlar arasında samimi bir ilişkiye vesile olabilirlerse bundan oldukça mutlu olacaklarını şu sözlerle dile getirmiştir: “...ve eğer *Mahâsin*, böyle bir münasebet-i samimiyenin tesisine vasıta olabilirse kendisini cidden bahtiyar add edecektir. Bunun için sahifelerimiz hanımlarımıza küşâdedir. Arzu edenler müracaat edebilirler. Bize duçar oldukları her nevi müşkülâtın halli için irad olunan sualleri derc ederiz ve o ay zarfında hemşireleri tarafından varid olacak cevapları da öbür nüsha ile neşr ederiz. Bu vech ile alelumum Nisvan-ı Osmaniye arasında gayet geniş bir daire-i dostluk olur ve yardımlaşma peyda olur.”<sup>124</sup>

Derginin imtiyaz sahibi Asaf Muammer Bey'in Mahâsin aracılığı ile kadınlara seslenerek Balkanlardaki Osmanlı askeri için toplanıp “*levazım*” hazırlanması önerisini kaleme alması, kadın birlikteliğini oluşturmaya yönelik yapılan diğer bir girişim örneğidir. Asaf Muammer Bey'e göre bu girişim,

<sup>120</sup> “Açık Mektup”, *Mahâsin*, No: 5, Kanun-ı Sani 1324, Giriş Eki s.s. 1- 2.

<sup>121</sup> “Muhaberat-ı Aleniye”, *Mahâsin*, No: 6, Şubat 1324, Giriş Eki s. 1.

<sup>122</sup> Kültür amaçlı bir dernektir. Kurucusu, şair Abdülgani'nin eşi ve Fevziye Mektebi muallimesi Pakize Seniyy'dir. Edebiyat, fen ve sosyal hayatın gelişmesini sağlayarak Osmanlılığın ilerlemesinde yardım etmek amacıyla 1908 öncesinde kurulmuştur. (Şefika Kurnaz, *II. Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1996, s.223.)

<sup>123</sup> “İstimzacımıza Dair”, *Mahâsin*, No: 9, Ağustos, s.s. 615- 617.

<sup>124</sup> “İstimzacımıza Dair”, *Mahâsin*, No: 9, Ağustos, s.s 615- 617.



“Osmanlıda görmemekle müteessir olunan kadın içtimailerinde bir çığır” açmış olacaktır.<sup>125</sup>

Mahâsin yönetiminin okuyucularıyla iletişime geçip, onların mektuplarını cevaplandığı ikinci sayıdan on ikinci sayıya kadar her sayıda bulunan köşenin adı ise “*Muhaberat-ı Aleniye*” dir.

Okuyucular, bu köşede “*Kader ve tesadüf ne demektir?*” gibi soruların cevabını aradıkları gibi, kendilerini üzen sıkıntıları da Mahâsin idaresi ile paylaşabilmiştir. İdare tarafından okuyucunun buyurduğu “*teveccühata arz-ı şükran*” edildiği gibi, okuyucudan gelen şikâyet mektupları da yine “*Muhaberat-ı Aleniye*” köşesinde cevaplandırılmıştır.

Örneğin, on ikinci sayıda Hayriye Melek Hunç’a seslenildiği bölümde Mahâsin’in kusurlarından şikâyet eden hanımlara “*...okuyucuların atalet ve lakayıtlarına karşı kusursuz basılsa bile bugün bir mecmuanın ve bir eserin makbul olmasının mümkün olmadığı...*” cevabı verilmiştir. Okuyucunun isteklerinin dergiye yansımalarının da ancak derginin gördüğü rağbet oranında olabileceğine de vurgu yapılmıştır.<sup>126</sup>

Zekiye Hanım’a hitap eden diğer bir yazıda ise dergide Avrupa’da imal edilen yeni hasır sandalye, iskemle ve paravan resimlerine yer ayrılması ile derginin adı bir kataloga benzediği yönünde yapılan eleştiriye cevap verilmiş ve o resimlerin “*Memalik-i Osmaniye’de belki yalnız Mahâsince bilinen meşhur ve saygın Alman ve İngiliz güzel sanatlar mecmualarından*” alındığına değinilmiştir.<sup>127</sup>

## 1.8. Reklâmlar ve İlanlar

Mahâsin’de reklâmların pek çoğunun giriş ekinde basıldığını görüyoruz. Bunlardan bir kısmı resimle desteklenmiştir.

<sup>125</sup> Asaf Muammer, “İane”, *Mahâsin*, No: 3, Teşrin-i Sani 1324, s.s. 143- 145.

<sup>126</sup> “*Muhaberat-ı Aleniye, Hayriye Melek Hunç Hanımefendiye*”, *Mahâsin*, No: 12, Teşrin-i Sani, Giriş Eki s. 2.

<sup>127</sup> “*Muhaberat-ı Aleniye, Zekiye Hanımefendiye*”, *Mahâsin*, No: 12, Teşrin-i Sani, Giriş Eki s. 2.

Birinci sayıda Galata'da bulunan Tiring ve Şetayen elbise mağazaları sonbahar ve kışlık eşya ve melbusatın vürudunu ve ucuz ürün olduğu kadar dayanıklı ürün de almak isteyenleri mağazalarına beklediklerini duyurmuşlardır. Tiring, dünyaca ünlü Amerikan Kunduralarının mağazalarında bulunduğu dikkat çekerken Şetayen'in reklâm ilanına resim ekleyerek reklâmını görsel yönden desteklediği görülüyor.<sup>128</sup>

Ancak ithal ürünler satan bu iki mağazanın ilanı, Avusturya boykotu dâhilinde okuyucular tarafından eleştiri almış, Mahâsin idaresi, derginin ikinci sayısında "*Bazı İfadelerimiz*" başlığı altında "*bu ilanların boykotajdan evvel kabul ve derc edilmiş olduğunu arz ile bu tesadüften dolayı beyan-ı teessüf*" lerini ileten bir yazı yazmak durumunda kalmışlardır.<sup>129</sup>

"*Terzi Usta Madam Mariyanti*" nin ilanı ise aynı başlık altında iki satır ile Mahâsin'in yedinci sayısında yer almıştır.

Şişesi otuz kuruşa satılan ve hanımlara özel bir güzellik hapı olan "*Oryantal Hapları*" ve Mahâsin'in idarehanesinde satılan Avrupa'nın son icatlarından özel üretim "*Yaka Mesnedleri*" derginin dokuzuncu sayısına kadar sürekli çıkan reklâmlardır. Görsellerle desteklenen bu reklâmlar bazen ikisi tek sayfada basılırken bazen de her biri bir sayfada yer almıştır.

Aynı zamanda tüccar olup Mahâsin'in dokuzuncu sayısına kadar da derginin imtiyaz sahipliğini üstlenen Asaf Muammer Bey'in Amerikan Buffalo Fabrikasının ürünü olan Gazolin İstimbot makinelerinden arzu edenlere getirebileceğini belirten ilanı da makinelerin resimlerinden oluşan görsellerle desteklenmiş diğer bir reklâmdır.<sup>130</sup>

Mahâsin'de öyküsü olan ve diyaloglar şeklinde ilerleyen bir düzende kaleme alınmış reklâmlar da bulunmaktadır. Bu reklâmların bir örneği, onuncu sayıda "*Bir Muhavere*" başlığı ile basılmıştır ve Celal Sahir Bey'in merakla beklenen *Beyaz Gölgeler* kitabının reklâmına aittir:

<sup>128</sup> İlanlar için bkz. ekler.

<sup>129</sup> "*Bazı İfadelerimiz*", *Mahâsin*, No: 2, Teşrin-i Sani 1324, Giriş Eki s. 3.

<sup>130</sup> İlan için bkz. ekler.



“ ...

—Evet, onu ben de okudum. Meraktan birine sordum. O kitabın sahibi “beyaz gölgeler” olur mu, diye itiraz edenlere karşı bir şiir yazmış, maksadını anlatmış. Onun için asıl merakımı kitap çıkar çıkmaz alıp okuyarak izâle edeceğim.

—Aman ben de alayım. Fakat ne zaman çıkacak?

—Yakında, yakında çıkacak diyorlar ama bir türlü çıkmıyor ki... Şimdiden Hilal Kitabhanesinde abone yazıyorlarmış. Pek az çıkacakmış da kalmayacakmış. Mahrum olmak istemeyen hemen koşup abone olsunlar diye ilan yazıyordu.

... » 131

Benzer bir reklâm örneği de Mahâsin okurlarından Fatma Sabiha Hanım’ın kaleme aldığı ve diyaloglarında *Tanin* ve Mahâsin’in konuşulduğu “*Genç Kızlar Arasında*” başlığı ile çıkan yazıdır.<sup>132</sup>

Prens Mustafa Fazıl’ın Paris’ten Sultan Abdülaziz Han’a gönderdiği bir mektubun basılmış örneği ve Meclis-i Mebusanın açılışı sırasında çekilen bir resmin tertip edilmiş kartpostal örnekleri gibi özel ürünlerin de tanıtımını Mahâsin sayfalarında bulmak mümkündür.

Mahâsin, *Kadın* ve *Sahne Gazetesi* gibi yeni çıkan gazetelerin tanıtımına da sayfalarında yer vermiştir.

*Yeni Resimli Roman Mecmuası*’nın reklâmı ise Mahâsin’in altıncı sayısında ilave olarak verilen iki sayfada “*Roman meraklılarına müjde! Matbuatımızda inkılâp! Tekâmüle doğru bir adım!*” başlığı ile basılmıştır. Mecmuanın abone senedi de ekte bulunmaktadır.

Mahâsin, onuncu sayıdan itibaren kendi baskısını da hazırlayan Hilal Matbaasının tertip ve tab’ını gerçekleştirdiği Edebiyat-ı Cedide Kütüphanesi eserlerinin tanıtımına oldukça geniş yer ayırdığı gibi satışına da aracılık etmiştir.

Yine Hilal Matbaasının basımı olan Edebiyat-ı Cedide yazarlarının resim ve el yazılarından oluşan bir albüm de son üç sayıda tanıtımı yapılan eserlerdendir.

Bunların yanında Mahâsin idaresi gelecek sayılarda çıkacak bazı yazı dizilerini dergide ilan olarak duyurduğu gibi dergi için aranan Fransızca, İngilizce ve Almanca mütercimlerin ilanına da sayfalarında yer vermiştir.

<sup>131</sup> “Bir Muhavere”, *Mahâsin*, No: 10, Eylül, Giriş Eki s. 7.

<sup>132</sup> Fatma Sabiha, “Genç Kızlar Arasında”, *Mahâsin*, No: 6, Şubat 1324, s.s. 437- 439.

Derginin dördüncü sayısında da beşinci sayıdan itibaren “*Kartpostal mübadelesi, satılacak veya alınmak istenen kıymetli ve nadir bir kitap veyahut bir gazete koleksiyonu veyahut herhangi bir eşyaya dair ve daha sair husus için bir hususi ilan sayfası*” açılacağı haberi verilmiştir. İlanların satırı yedi kelimededen oluşmak üzere iki kuruşa, fevkalade mühim ilanlar için satırı beş kuruşa basılacaktır.<sup>133</sup> İlanın tekrarı yedinci sayıda verilmiştir.

İlan, beşinci sayıda yanıt bulmuş, Üsküdar’dan Naciye Hanım’ın fantezi kart mübadelesi kabul ettiği ilanda verilmiştir. Tiyatro meraklılarına seslenen diğer ilan ise “*Fransızca en meşhur dramların*” bir koleksiyonunun satılacağına dairdir. Müracaat yeri ise Servet-i Fünun matbaasındaki Mahâsin idaresidir.

### 1.9. Tebrik, Teşekkür ve Taziyeler

Mahâsin’de yönetimin tebrik ve üzüntülerini dile getirdiği bölümler de yer almaktadır.

Örneğin, dördüncü sayıda “*Bayram Tebriki*” başlığı ile okuyucuların bayramını kutlamak amacıyla bir sayfa ayrılırken, on birinci sayıda Ramazan Bayramı münasebetiyle ayrılan bir köşede okuyucuların bayramı tebrik edilerek “*hürriyet-i mukaddese sayesinde bütün günlerin bir başka bayram olması temenni*”sinde bulunulmuştur.<sup>134</sup>

Dördüncü sayıda ayrıca Mahâsin yönetimi, İtalya’da meydana gelen kasırga sonucu oluşan felaket nedeniyle üzüntülerini siyah çerçeveli bir bölümde şu sözlerle dile getirmiştir. “*Mahâsin, muhid-i şiir ve mahâsin olan İtalya’nın bedayi afaki üstünde bir sarsar-ı akur geçirerek badi-i harabiyyesi olan felakete beyan-ı teessür eyler.*”<sup>135</sup>

Altıncı sayıda Merhum Refik Bey’in ailesine taziyelerin bildirildiği bölüm, siyah çerçeveli olarak yayınlanmış bir başka köşedir.

<sup>133</sup> “Mahâsin’in Küçük İlan Sayfası”, *Mahâsin*, No: 4, Kanun-ı Evvel 1324, s. 294.

<sup>134</sup> “Tebrik-i İd”, *Mahâsin*, No: 4, Kanun-ı Evvel 1324, Giriş Eki s. 1. ve “Tebrik-i İd-i Said”, *Mahâsin*, No: 11, Teşrin-i Evvel, Giriş Eki s. 1.

<sup>135</sup> “Mahâsin”, *Mahâsin*, No: 4, Kanun-ı Evvel 1324, Giriş eki s. 5.



Dokuzuncu sayıda ise 668. sayfa Hareket Ordusuna İstanbul'da katılan ve Bab-ı Ali çatışmasında şehit olan Memduh Macit Bey'e ayrılmıştır. Burada Memduh Macit Bey'in şahadetinin ardından onun acısına dayanamayıp vefat eden annesi için aileye taziyede bulunulmuştur: "*Memduh Macid Bey, muteber bir ailenin ferzend-i necibi, kendisini bütün tanıyanlar tarafından hürmetle sevilen bir hassasiyet-i asile ile mütehallik olduğu gibi temiz ruhunun derece-i refi' ni göstermek üzere, irtica fırtınaları arasında, hürriyet-i mukaddesimizin ihtimal-i zayâ'dan o kadar dilhun ve nalân olmuştu ki hareket ordusunun İstanbul'a takribi üzerine ne olursa olsun vatan-ı muazzezi tehdit eden tehlikeyi def ve ref için gönüllü olmak için ordunun istikbaline şitab etmişti. Heyhat, bu kahraman, bu fedakâr kalb, gayret ve hamiyetinin semere-i hasenesini göremeden, Babıâli (müsademesinde) şehit oldu. Asıl facia, evladının gaybubet-i edebiyetine tahammül edemeyerek validesinin de geçen hafta zarfında yavrusuna kavuşmak üzere terk-i hayat etmiştir. Mahâsin, bu feci kayıplarla müteellim olan bu aile-i muhteremenin efradını taziyeyi akdem-i vezaif add eder.*"<sup>136</sup>

Mahâsin idaresi ayrıca dergide üçüncü sayının basımını yapan Ahmed İhsan Matbaasına Mahâsin'in arzu edilen nefasete yaklaşan basımını gerçekleştirdikleri için "*Teşekkür*" başlığı altında minnetlerini dile getirdiği bir bölüm de ayırmıştır.<sup>137</sup>

<sup>136</sup> Mahâsin, No: 9, Ağustos, s. 668.

<sup>137</sup> "Teşekkür", Mahâsin, No: 3, Teşrin-i Sani 1324, Giriş Eki s. 2.

## II. BÖLÜM

### MAHÂSİN'DE OSMANLI KADINI

#### 2.1-Kadın Hareketinin Gelişimi

“ Ricat ederek uzun bir seyahat yaparsak eski devirlerde usul ve âdetin, erkek elleriyle yapılmış kanunların tazyiki altında kadının ezildiğini görürüz. O zamanlar birbirini hiç tanımayan muhtelif milletler kadına hemen hep aynı suretle muamele etmişlerdir. Kadınlar için hukuk-ı umumiye hiç hukuka malik olmamaktı.”<sup>1</sup>

Tarih öncesi paleolitik ve kısmen neolitik dönemde kadının yiyecek sağlama işine aktif katılımı ona toplumsal bir saygınlık sağlıyordu.<sup>2</sup>

Ancak, hayvanların yetiştirilmesi, madenlerin işlenmesi ve tarıma geçiş, erkeğin üretimde gücünün artmasına sebep olurken yaşam araçlarının da erkekte toplanmasına yol açtı. Böylece yaşam araçlarının babadan erkek çocuğa geçmesi gereği ortaya çıktı ve erkek tarafından hesaplanan soy-zinciri ve babalık miras hukuku kuruldu. Analık hukukunun yıkılışı ise Engels'e göre kadın cinsinin büyük tarihi yenilgisi olmuş, kadın aşağılanmış ve köleleşmiştir.<sup>3</sup>

Mısırlılarda kadının oldukça geniş hukuka sahip olduğu, hemen hemen erkeklerle eşit muamele gördüğü bilinmektedir.<sup>4</sup>

Hititlerde de kadının mirastan pay alabilme ve mülkü üzerinde tasarruf yapabilme hakkı bulunmakta idi. Sümerlerde ise aile idaresi erkeğe ait olmakla birlikte eğer kadın, kendi zararına bir hal görürse bunu yargı organına başvurarak

<sup>1</sup> Celal Sahir, “Kadınlarımız Hakkında”, *Mahâsin*, No:11, Teşrin-i Evvel 1325, s.s. 757- 766.

<sup>2</sup> Fatmagül Berktaş, *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*, Metis Yayınları, İstanbul 1996, s. 44.

<sup>3</sup> F.Engels, *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*, Sol Yayınları, Ankara 1974, s. 81; 82.

<sup>4</sup> Celal Sahir, a.g.m.



protesto edebilirdi. Erkek, kadını boşayabilir, fakat kadın boşanmak istemezse mahkemeye başvurmak hakkına sahipti. Kadın ayrıca mülk sahibi olabilmekte idi. Kız ve erkek çocuklar miras meselesinde de aynı haklara sahipti.<sup>5</sup>

Hindistan'da ise Manu kanunlarında kadın, çocukluğunda pederinin, evlendikten sonra kocasının, kocası vefat ederse, oğullarının, oğlu yoksa kocasının yakın akrabasının emrinde idi. Zira bir kadın, keyfe göre kendisini asla idare etmemeliydi<sup>6</sup>

Kadının hukuksal varlığından söz edilemeyen Japonya ve Çin'de kadın, babasının, ağabeyinin ya da büyük oğlunun nüfuzu altında idi. Baba, aile içinde mutlak otorite idi. Ailede babanın idaresinin kuvvetli olduğu diğer toplum Romalılarda da kadın, bir mal gibi satılabiliyordu.<sup>7</sup>

Eski Yunanda da kadının hukuksal bir varlığı yoktu. Ömrü boyunca kendisini hukuk karşısında temsil eden bir erkek vasinin, kyrios'un yasal denetimi altındaydı.<sup>8</sup>

Kadının erkekten farklı ama eşit olarak algılandığı İslamiyet'ten önceki Türk toplumlarında mal ayrılığı prensip haline gelmiş ve evli kadın, malı üzerinde her türlü tasarruf hakkını koruyabilmiştir.<sup>9</sup> Sosyal hayatı erkeği ile paylaşan Türk kadını, sorumlulukları da paylaşmış, kadın devlet yönetiminde de erkeğin yanında olmuştur. Bu dönemde Türk kadını, giyiminde kapalı olmadığı gibi<sup>10</sup> erkek ve kadın giyimleri benzer unsurlar içermekte idi.<sup>11</sup>

Tarihte ilk düzenli aileye sahip olduğu kabul edilen Yahudilerde aile, dini bir toplum olarak algılanmış, tek eşlilik salık verilmiştir.<sup>12</sup> Bununla birlikte İsrail toplumunda da aile içinde kadının hukuksal haklarından söz edilemez. Ailede mutlak otorite olan erkek, boşanma hakkını da keyfi olarak kullanabilirdi. Kızlar ancak başka bir varis bulunmadığı takdirde babalarının mirasından pay alabilirlerdi.<sup>13</sup>

<sup>5</sup> Afet İnan, *Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1975, s.s. 9- 20.

<sup>6</sup> Celal Sahir, , "Kadınlarımız Hakkında", *Mahâsin*, No: 11, Teşrin-i Evvel 1325, s.s. 757- 766.

<sup>7</sup> Leyla Kırkpınar, *Türkiye'de Toplumsal Değişme ve Kadın*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, s. 35; 36.

<sup>8</sup> Fatmagül Bertay, *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*, Metis Yayınları, İstanbul 1996, s. 89.

<sup>9</sup> Leyla Kırkpınar, a.g.e. s.s. 54,50.

<sup>10</sup> Afet İnan, *Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1975, s. 28.

<sup>11</sup> Şerafettin Turan, *Türk Kültür Tarihi*, Bilgi Yayınevi, Ankara 2005, s. 240.

<sup>12</sup> Leyla Kırkpınar, a.g.e. s.s. 37- 38.

<sup>13</sup> Bekir Topaloğlu, *İslamda Kadın*, Yağmur Yayınları, İstanbul 1975, s. 17.

Hıristiyanlık da kadına aile içinde nispeten erkekle dengeli bir mevki sunsa da kadının hukuksal mağduriyetini çözememiştir. Kadının toplumsal mevkiinin yükselmesini sağlayan ise İslamiyet olmuştur. “*Hıristiyanlık bu zorbalıklar altında ezilen kadınların şerait-i hayatiyesini yükseltmeye, tatlılaştırmaya yardım etmiştir. Bir kere izdivacı bir şekil-i mahsusa vaz’ ile tarafeyne izdivaçta sadakati emretmiş, vazife hususunda ve şerait-i necâta onları müsavi bilmiştir. Şövalye Devri, mamefiye bu devrin kadınlara gösterdiği şıtab-ı hizmet, fert-i nezaket ve hürmet parlak bir suret-i zahire teşkil etse bile bizi hakikat meselede kör bırakmaz... Mesail-i verasette ve hukuk-ı zevciyette vesaire de kadın yine mağdurdu, fakat yavaş yavaş bir râh-ı necâta atılmak üzere kımıldayan adımların manzara -ı bâidesi vardı. Asıl iki cinsin müsavat-ı medeniyesini ilan eden 1791 inkılâbıdır.*

*Fakat daha evvel İslamiyetin bu babda pek doğru kurallar vaz’ ettiğini unutmayalım. Hakikaten İslamiyet, beşeriyette kadının mevkiini oldukça yükseltmiş, hususat-ı veraset ve saire de onun hukuk-ı tabiyesini tanımıştır.”*<sup>14</sup>

16. yüzyıldan başlayıp 17. yüzyılda Descartes’cılık ve 18. yüzyılda ansiklopedicilik hareketleriyle gelişen ve kişi hakları ile ön yargılara karşı aklın savunulduğu Rönesans ile birlikte kadın erkek eşitliği de konuşulmaya başlamıştır.<sup>15</sup> Marie De Gournay’in 1622’de neşrettiği “*Erkekler ve Kadınların Eşitliği*” isimli kitap da bu yolda neşriyatın öncüsü sayılabilir. “*Asıl cemiyet-i beşeriyeye karşı ikâme edilen bu mühim dava Sieyes ve Kondorsa tarafından açılmış ise de efkâr-ı umumiye bu davaya karşı biraz lakayd kalmıştır.”*<sup>16</sup>

Kadınların ilk müşterek hareketi ise 1789 Fransız İhtilali sırasında görülmüş, bu tarihte kadınlar, Erueni Domedikor öncülüğünde 15. Louis meydanında toplanarak hak talebinde bulunmuşlardır.<sup>17</sup>

Dönemin devrimci kadınlarından Olympe de Gouge kadın hakları hususundaki fikirlerini feminizmin incili sayılabilecek on yedi maddelik bir bildiriye toplamıştır.<sup>18</sup> Bildiriye yazan şu sözler dikkat çekicidir: “*Kadın özgür doğar ve erkekle eşit haklara sahip olur... Kanun önünde eşit olan bütün kadın ve erkek vatandaşlar, kabiliyetlerine göre ve faziletleriyle, yeteneklerinden başka hiçbir*

<sup>14</sup> Celal Sahir, , “Kadınlarımız Hakkında”, **Mahâsin**, No:11, Teşrin-i Evvel 1325, s.s. 757- 766.

<sup>15</sup> Andree Michel, **Feminizm**, İletişim Yayınları, s.s. 49- 50.

<sup>16</sup> Celal Sahir, “Kadınlarımız Hakkında”, **Mahâsin**, No: 11, Teşrin-i Evvel 1325, s.s. 757- 766.

<sup>17</sup> **A.g.m.**

<sup>18</sup> Celal Sahir, “Kadınlarımız Hakkında”, **Mahâsin**, No: 11, Teşrin-i Evvel 1325, s.s. 757- 766.



*ayrımaya uğramaksızın, bütün yüksek onurlara, yerlere, kamu görevlerine eşit olarak kabul edilmelidirler. Kadın, darağacına çıkma hakkına sahiptir. Yargıçlar kuruluna da yükselme hakkına sahip olmalıdır. Kadınlar uyanınız.*"<sup>19</sup>

Ancak, bu dönemde kadınların hak arayışları cevapsız kalmış, Erueni kırbaçlanarak öldürülmüş,<sup>20</sup> Olympe de Gouge ise giyotin cezasına çarptırılmıştır.<sup>21</sup>

Kadınların hak arayış mücadelesi 1848 sonrası hız kazanmış, 1878'de Marpaderem öncülüğünde kadın hakları konusunda bir kongre düzenlenmiştir. 1891'de ise Kadınlar Birliği Cemiyeti ilk defa Klemens Ruayen'in başkanlığında toplanmıştır. Dönem içinde kadın kulüp ve dernekleri kurulmuş, pek çok kadın gazetesi basılmıştır<sup>22</sup>.

20. yüzyılın başı itibariyle Amerikanın bazı eyaletleri, Avustralya'da, Yeni Zelanda'da kadınlar siyasi haklara sahip olmuşlardır. 1907'de ise Finlandiya meclisinde ilk kadın vekil görülmüştür. Aynı dönem içinde İngiltere'de Sufrajetler, Fransa ve Almanya'da feministler siyasi, toplumsal hakları için mücadele vermekte idi.<sup>23</sup>

Türk kavimlerinin 11. yüzyıldan itibaren Müslümanlığı kabul etmeleri siyasal ve sosyal değişimlerine neden olmuştur. Hatta kadın, bir önceki devreye göre hakları bakımından çok sıkılmış bir sosyal düzene uymak durumuna girmiştir. Bunun nedeni İslamiyet'i kabul eden diğer kavimlerin, örf ve adetlerinin Türklerde de etkili oluşudur. Buna göre Arap ve İranlıların örf ve adetlerinin etkisi altında gelişen İslam Kültürünce, Türklerin bu dini kabul etmeleri ile yeni ve değişik esaslar getirilmiştir. Kadınların kapalı gezme durumu ve pederşahi aile sistemi şehirli Türk kadınının toplum içindeki yerini değiştirmiştir. Bizans haremının Türk sarayına etkisi ile de 15.yüzyılda saray, harem ve selamlık olarak ikiye ayrılmıştır. Bu durumun vezir ve beylerin konaklarına da örnek oluşturması ile harem ve çok kadınla evlilik, poligami belirli bir sosyal sınıf içerisinde yayılmıştır.<sup>24</sup>

<sup>19</sup>Ö.Erten, *Yüzyılımızda Kadın ve Kadınlarımız*, İstanbul 1985, s. 32'den naklen Aslı Yapar Gönenç, "Fransa'da ve Türkiye'de Kadın Hareketleri", *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, s. 27, yıl. 2006, s.s. 63- 84.

<sup>20</sup>Celal Sahir, "Kadınlarımız Hakkında", *Mahâsin*, No:11, Teşrin-i Evvel 1325, s.s. 757- 766.

<sup>21</sup>Serpil Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi*, Metis Yayınları, İstanbul 1996, s. 19- 20.

<sup>22</sup> Celal Sahir, *a.g.m.*

<sup>23</sup> *A.g.m.*

<sup>24</sup> Afet İnan, *Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1975, s. 32- 33, 62.

Ayrı bir grup halinde ve katı yaşam şartları altında yaşamaya zorlanan<sup>25</sup> kadına sunulan dünya, erkeğinkinden farklıdır. Erkeğin dünyası kamusal alan, kadının ki ise özel ve mahrem olan evidir. Kadın ve erkeğin rolü de birbirinden ayrılmış, dışarıya ait görevler, işler erkeğe bırakılırken, eve dair her şey kadına bırakılmıştır. Dışarıda bir hayatı olmayan Osmanlı kadını, evinin dışına seyrek olarak çıktığı<sup>26</sup> gibi dışarı çıkış saatlerinden giyeceği kıyafete kadar pek çok etkinliği fermanlar tarafından düzenlenmiştir.

Osmanlı tarihinde siyasi, fikri ve sosyal ıslahat hareketlerinin başlangıcı olan Tanzimat Devri,<sup>27</sup> Avrupa'ya paralel olarak kadın meselesinin dile getirildiği dönem olmuştur ve erkek Osmanlı aydını, eserlerinde kadının sorunlarına sıklıkla değinmiştir. Şinasi, *Şair Evlenmesi* adlı eserinde görücü usulü evliliği eleştirerek geleneksel evliliğe yönelik tepkisini ortaya koymuştur.<sup>28</sup> Namık Kemal ise *Tasvir-i Efkâr* gazetesinde yayımlanan *Terbiye-i Nisvan Hakkında Bir Lahiya'sı*, 1872'de *İbret*'te yayınlanan *Aile* ve 1873'te *Bizde Ahlakın Hali* başlıklı makaleleriyle kadının toplum ve aile içersindeki konumuna dair tartışmaları başlatmıştır.<sup>29</sup> Ahmet Mithat da önce, *Felsefe-i Zenan* da, daha sonra da *Diplomalı Kız* adlı eserlerinde kadın ve erkeğin eşit eğitim imkânlarına sahip olması gereği üzerinde durmuştur.<sup>30</sup>

Çok karılılık lehine yayınladığı makaleler nedeni ile Mahmut Esat Efendi ile polemik yaşayan<sup>31</sup> Fatma Aliye Hanım, 1891'de yayınladığı *Nisvan-ı İslam* adlı eserinde de Osmanlı kadınının boşanma, örtünme, çok karılılık meselelerine değinmiştir.<sup>32</sup>

Bunun yanında gazete ve dergilerin kendilerine sunduğu fırsattan yararlanan kadınlar, görüşlerini yazma fırsatı da bulmuştur. Örneğin, 1868'de çıkmaya başlayan

<sup>25</sup> Emel Doğramacı, *Türkiye'de Kadının Dünü ve Bugünü*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1989, s. 4.

<sup>26</sup> Şefika Büyükşahin, "Tanzimat Sonrası Osmanlı Kadını", *Cappadocia Journal of History and Social Sciences*, Vol.1. 8- April 2017, s.s. 284- 294.

<sup>27</sup> Afet İnan, *Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1975, s. 85.

<sup>28</sup> Beyhan Kanter, "Osmanlı Basın Hayatında Kadın Yazarlar", *Tercüman-ı Ahval'in 150. Yılında İstanbul'da Fikir Gazeteciliği Sempozyumu*, Ekim 2010, s.s. 17- 34.

<sup>29</sup> Emel Çokoğullar; Bakko Mehmet Bozaslan, "Eğitim ve Eşitlik Talebiyle Şekillenen Osmanlı Kadın Hareketinin Milliyetçi Söyleme Eklemlenmesi", *Ankara Üniversitesi Dil ve Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 54, 1(2014), s.s. 171- 190.

<sup>30</sup> Bernard Caporal, *Kemalizmde ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1982, s.s. 60- 61.

<sup>31</sup> Bernard Caporal, a.g.e. s.73.

<sup>32</sup> Şefika Kurnaz, *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1997, s.63.



*Terakki* gazetesinde bir kadın okur mektubunda “*Şeriatta, erkeğin ciddi bir kadınla yetinmemesini emreden bir buyruk bulunup bulunmadığını*” sorabilmiştir. Yine aynı gazetede “üç hanım” imzası ile gönderilen bir mektupta kadın olmaları nedeni ile toplu taşıma araçlarında maruz kaldıkları sıkıntılar dile getirilmiştir.<sup>33</sup> *Terakki* gazetesi kadın konusuna olan ilgiden olacak 1869’da ilk kadın gazetesi olarak değerlendirilebilecek haftalık *Terakki-i Muhadderat*’ı çıkartmış, 1875’de *Vakit yahud Mürebbi-i Muhadderat*, 1880’de *Aile*, 1883’de *İnsaniyet*, 1886’da sahibi ve yazar kadrosu kadın olan ilk kadın gazetesi *Şükufezar*, 1888’de II.Abdülhamit’in desteği ve teşvikini de alan *Mürüvvet* gazetesi, 1895’te ise *Hanımlara Mahsus Gazete* yayın hayatına girmiştir.<sup>34</sup>

Tanzimat döneminde aile hukukunda da düzenlemelere gidilmiş, arazi kanunnamesi ile kadınlara mirastan eşit pay hakkı verilirken evlilik konusunda da kadın lehine fermanlar düzenlenmiştir. Bunun yanında kızlara da ilkokuldan sonra okuma imkânı sağlayacak olan kız rüştiyeleri 1858’den itibaren açılmaya başlamış, yine kadınlara çalışma imkânı sağlayacak olan ebe mektebi 1842’de, Darül Muallimat 1870’de açılmıştır.<sup>35</sup>

Tüm bu gelişmeler, Osmanlı kadınıni sosyalleşme yönünde cesaretlendirdi ise de diğer yandan devlet eliyle bu özgürlüğe müdahale edildiğini görüyoruz:

“*Sokakta Türk kadınları Padişahın emri ve şeyhülislamın arzusu ile hükümetin emrindeki zaptiye nazırı bir ferman çıkardı ki, bu sadık Müslüman kadınlarının umumi yerlerdeki giyinişini tarif ediyordu. Bu fermana göre kadınlar, umumi yerlerde ve kalabalık caddelerde ince peçeli çarşafla gezmekten men ediliyordu... Ayrıca Müslüman kadınlar Bayezid, Şehzadebaşı ve Aksaray’da vasıtaya binmekten menedilmişlerdir. Bundan başka Kapalıçarşı’da dolaşmaktan ve dükkânlarda oturmaktan da menedilmişlerdi.*”<sup>36</sup>

II. Meşrutiyet döneminde ise on dokuzuncu yüzyılın toplumbilimleri Türk reformcuların ve devrimcilerin zihniyetindeki egemen unsur olmuş,<sup>37</sup> özellikle

<sup>33</sup> Bernard Caporal, a.g.e. s. 55.

<sup>34</sup> Serpil Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi*, Metis Yayınları, İstanbul 1996, s.s. 23- 27.

<sup>35</sup> İsmail Doğan, “*Tanzimat Sonrası Sosyo- Kültürel Değişmeler ve Türk Ailesi*”, Sosyo- Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara 1992, s. 176- 198.

<sup>36</sup> Levant Herald, Günlük Baskı 15.8.1881, Vol.1-No: 64’dan naklen Afet İnan, *Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1975, s. 90.

<sup>37</sup> Bernard Lewis, “*Modern Türkiyenin Doğuşu*”, Arkadaş Yayınevi, Ankara 2010, s. 313.

devletin, ailelerin toplamı olarak görüldüğü uzviyetçi anlayışın etkisi, 1908 Meşrutiyetin ilanı sonrası toplumsal yenilenme düşüncesi ile “*cemiyeti vücuda getiren aile*” ve “*ailenin ruhu*” olan kadını aydınların gündemine yerleştirmiştir.<sup>38</sup> “*Türklerin en büyük noksanlığından, talihsizliklerinden biri belki de birincisi hakiki, munis, müesser bir aile hayatından mahrumiyetleridir. Bu mahrumiyettir ki, esasen kabiliyet-i içtimaimizi inhilale uğrattıyor da nihayet cemiyetimizin ekseriya şu bildiğimiz hüsrana badi oluyor. O halde ıslahatımıza esastan başlamak için ibtidai emirde aile hayatımızı bir mahur kemale sokmalıyız... Hayat-ı aileye intizam vermek. Bu hizmet erkeklerimizden ziyade kadınlarımızdan beklenir çünkü ailenin nazım-ı ahvali kadındır.*”<sup>39</sup>

Çocukların ilk öğretmeni olan kadın, bu vasıfla gelecek neslin de yetiştiricisi idi. Bu yüzden toplumsal ıslahatta öncelikli olarak ele alınmalıydı. “*Parça ıslah edilmedikçe o parçanın teşkil ettiği bütün ıslah edilemeyeceği gibi, aileler ıslah ve tanzim edilmedikçe muntazam bir heyet-i içtimaiye, bir millet teşkili imkânsızdır. İlim-i islamin en şedid marazlarından biri aile meselesidir. Şimdiki Müslümanlarda aile teşkilatı pek hatalı, pek eksiktir. Aile teşkilatımızı bu kadar berbat bir hale koyan şey, kadınlar hakkındaki nazariyelerimiz, kadınlara verdiğimiz mevkii içtimaidir... Kadınlarımıza mahsus olarak kabul ettiğimiz adab ve harekât dahi şayan-ı hayrettir. Mesela bir kadının sokakta kocasıyla gitmesi ve hele mesire gibi yerlerde karı ve kocanın birlikte tenezzüh etmesi adeta muayyebattan iken, bir kadının yapayalnız mesirelerde dolaşması muvafık-ı adab sayılır! Bu mevkii tenzil ettiğimiz kadınlar, iyi bir valide olamayacağı, nevadını sıhhat-ı maddiye ve maneviye dairesinde büyütemeyeceği aşikârdır... Bir masumun dimağı beyaz levhaya benzer. Üzerine ne çizilirse, hayatı devam ettiği müddetçe silinmemek üzere mahkûm kalır. Cahil biçare bir kadın çocuğuna ne telkin edebilir? Demek ki içtimai hastalıkların en tehlikeli yerlerinden biri de aile ve kadın meselesi olup belki bir itibarla iade-i hayat için en büyük ve seri bir ihtimamla tedavisi icap edenidir.*”<sup>40</sup>

<sup>38</sup> Dönem içinde Uzviyetçi anlayışın yanında Dayanışmacılık “Milli Aile” kavramının da düşünsel alt yapısını oluşturmuştur. B.k.z.Zafer Toprak, *Türkiye’de Kadın Özgürlüğü ve Feminizm (1908-1935)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2014.

<sup>39</sup> Ali Kemal, “Aile Hayatı”, *Mahâsin*, No: 2, Teşrin-i Evvel 1324.

<sup>40</sup> “Bazı Hususat-ı İçtimaiye”, *Mahâsin*, No:10, Eylül, s.s. 736- 738.



Böylece Osmanlı kadınının modernleşmesi gereği gündeme gelmiş, Abdülhak Hamit Bey'in "*Bir milletin nisvanı, derece-i terakkisinin mizamıdır*" sözünden hareketle Osmanlı erkek aydını kadınların terakkisine yönelik çalışmıştır.<sup>41</sup>

Osmanlı kadın hareketi de böyle bir ortamda vücut bulmuş ve Kanun-ı Esasi'nin getirdiği "*müsavat*" ve "*hürriyet*" kavramları bu hareketin itici gücü olmuştur: "*Fakat bugün evet, bugün ilan-ı müsavat ve hürriyet bunların hepsini, bütün o mahrumiyetleri, o hicranları hep birden hadım etmiş, bizi parlak saf bir saha-ı mücellâ içine fırlatmıştır. Bundan bizim de erkeklerimiz gibi yararlanmamız hiç itiraz etmez bir açıklık değil mi?*"<sup>42</sup>

Bu dönemde açılan ve aralarında İttihat ve Terakkinin de kurucusu olduğu pek çok kadın derneği, Osmanlı kadınının yeni yaşam pratikleri kazanmasında etkili olurken kadınların bir araya gelerek örgütlenmelerine öncülük etmişlerdir. Teali-i Nisvan Cemiyeti kadınların eğitimini amaç edinmiş, konferanslar düzenlemiş ve dil kursu açmıştır. Şefkat pazarları kurularak el ürünleri satışı yapılmıştır. Cemiyet-i Hayriye-i Nisvaniye tarafından biçki dikiş imalathanesi açılarak kadınlara iş imkânı sağlanmıştır.<sup>43</sup>

"*Devre-i Mesudenin kadınlara da bahşettiği hürriyet ve serbesti ile*"<sup>44</sup> kadın dergilerinde de yazan kadınlar, bu dergileri pasif Osmanlı kadın hareketinin direniş alanı olarak kullanmıştır. Eylemleri ise sürekli yazmak ve hak talep etmektir: "*Bugün İngiliz Sufrajetleri kadar gayretli hareketler ve sabır göstermeler, Fransa feminist kongrelerinin istirdad-ı hukuktaki manalı davranışları gibi fazla nümayişlerle kanun-ı esasimizin henüz her tarafa bahşemediği sükûn ve asayiş ihlale vesile çıkarmak şüphesiz şimdiye kadar sabır ve tahammül ile her türlü tazyike göğüs geren hamiyetperveran nisvana muvaffak şeyler değildir. Fakat, azimpürur tavırlar, ciddi sözlerle mevcudiyetini herkese ilan, müfid makalelerle, ruhlu cümlelerle artık bugün eski bir kadın değil; yeni bir kıymet- i asriye ile beraber fiilen*

<sup>41</sup> "Yeni Hayat" ın omurgasını kadının konumu oluşturuyordu. Bu nedenle "Yeni Hayat", kadının dönüşümünü, "Yeni Kadın" ın inşasını gerektiriyordu. Kadın, Osmanlı'da süre gelen geleneksel yaşam biçimini bırakmalı, kafes ardından kurtulup toplumsallaşmalı, özgürlüklerini genişletmeliydi. Zafer Toprak, *Türkiye'de Yeni Hayat*, Doğan Kitap, İstanbul.

<sup>42</sup> Mediha Hesna, "Vakti değil mi?", *Mahâsin*, No:3, Teşrin-i Sani 1324, s.s. 128- 129.

<sup>43</sup> Serpil Çakır, "Osmanlı Kadın Dernekleri", *Toplum ve Bilim Dergisi*, No: 53, Bahar 1991, s.s. 139-157.

<sup>44</sup> Evliyazade Makbule, "İsmet Hakkı Hanım Efendiye", *Mahâsin*, No: 5, Kanun-ı Sani 1324.

değilse bile fikren inkalapperver bir genç hanım olduğumuzu ispat etmeli değil midir?”<sup>45</sup>

“Bıkmaksızın yazalım, söyleyelim, sızlanalım, şikâyet edelim, mektepler, müesseseler isteyelim, hukukumuzu talep edelim. Yazalım, daima yazalım diyoruz. Mademki hayat, sai ile kaimdir, bizde bunda geri durmayalım, ne yapmak mümkün ise yapalım, şu cehaletten çıkalım, kendi terakkiyatımızı kendimiz temin edelim.”<sup>46</sup>

Kadınların yazmaları kendi haklarını savunmaları açısından önemli iken sessiz kalmaları Mahâsin yazarları tarafından eleştirilmiştir. Örneğin Ahmet Hikmet’in kadınlara hitaben sunduğu bir konferansın metninde, edebiyattaki kadınsızlıktan, kadın hissizliğinden bahsedilmiş ve var olan kadın yazılarının da kendi benliğinden uzaklaşıp erkekleştiğine vurgu yapılmıştır. Osmanlı Edebiyatında kadının bulunmamasına istinaden de kadının 30 değil; 600 senedir istibdatta olduğu yazılmıştır.<sup>47</sup>

Gazetelerdeki kadın kalemlerinin sessizliğinden şikâyet eden İsmet Hakkı Hanım ise, *Demet* gazetesinin kapanmasını basına karşı kayıtsız kalınmasına bağlamış ve Osmanlı kadınının fikir serbestliğinden de yararlanarak yazması ve isteklerini belirtmesi gerektiğini söylemiştir.<sup>48</sup>

Yeni Kadın’ın şekillenmesinde batıyı örnek alan Osmanlı aydını yazılarında batılı kadın ve aile yaşantısını aktarmıştır. Mahâsin’de de benzerlerini görebildiğimiz bu yazılarda örneklendirilen kadın modern, elit aynı zamanda iyi bir eş, iyi bir anne ve iyi bir ev hanımıdır. Hizmetçilerine talimat vermek suretiyle ev işleriyle ilgilenir ve boş zamanlarında okur, yazar ve musiki ile uğraşır.

Batılı kadının yaşantısını telkin eden yazılar, Mahâsin’de kadın yazarlar tarafından eleştirilmiştir: “Her millet kadınlarının terbiyesi başka türlü olur, mutlaka İngiliz gibi düşünmeli, Fransız gibi süslenmeli diye bir kaide kullanılabilir mi? Birinden birini tamamen taklide mecburiyet mi var? Bence her millet kendi hususiyetini muhafaza etmeli ve diğerlerinin kendisine uygun olan meziyetlerini örnek almalıdır”.<sup>49</sup>

<sup>45</sup> Mediha Hesna, “Vakti değil mi?”, *Mahâsin*, No: 3, Teşrin-i Sani 1324, s.s. 128- 129.

<sup>46</sup> Evliyazade Makbule, **a.g.m.**

<sup>47</sup> Ahmet Hikmet, “**Hanımlara Konferans**”, No: 4, s. 219- 224.

<sup>48</sup> İsmet Hakkı, “**Çarpışmak İhtiyacı**”, No: 4, s. 253- 257.

<sup>49</sup> Zühre, “Musahebe-i Nisaiye”, *Mahâsin*, No:3, Teşrin-i Sani 1324, s.s. 119- 126.



Zühre Hanım, meşrutiyet sonrası gazetelerde çıkan ve kadınları eğitmek amacı taşıyan bazı yazıları da bu yazılarda anlatılan Osmanlı kadınının Üsküdar'da, Van, Kayseri, Basra'da yaşayan kadının yaşantısını yansıtmadığını belirterek tenkit etmiştir. Zühre Hanım, Mersel Tineyer'in ve Jiyep'in romanları ile meşgul olduğu yazılan İstanbul kadınının bile Piyer Loti'nin son romanında anlattığı “*Ümidinin çiçeği solmuş Türk kızları*”ndan olduğunu söylemiş,<sup>50</sup> Nietzsche'yi, Schopenhauer'i anlayan erkeklerimizin bile sayılabilir derecede az olduğunu da eklemiştir.<sup>51</sup>

Halide Salih Hanım ise Osmanlıda yenilikçi gençlerin Türk kadınına Fransız kültürünün de etkisi ile kendi kimliğinden ve olduğu mevkiden çok farklı olarak değerlendirmesini kültürel zafiyet yarattığı yönünde eleştirmiştir. Yazar, makalesinde Osmanlı kadınına hiç de uygun olmayan örneklemelerin yer aldığı Mahâsin'i de eleştirmiştir: “*Kadınlar asırlardan beri bizde ezilmiş, istihfaf edilmiş bir anasırdı. Bugün üstlerindeki tazyik kaldırılmak, onlara bir mevkii mahsus verilmek isteniliyor. Fakat bu mevki tayininde yenilikçiler şaşırmuş! Hayat-ı millimize, terbiye-i içtimaimize nasıl bir mevki münasiptir? Bunu da tayin, birçok tecrübeye ve pek derin mütalaat-ı felsefiyeye tabidir. O halde ne yapmalı? Evvelce edebiyatı vasıtasıyla ahlakımıza, cemiyetimize – fitratımıza muhalif olmakla beraber – nasıl acem fikirleri, görüş açıları, acem felsefesi sokarak onların ahlak, âdetine asırlarca esir kaldıkça şimdide Fransızlara geçerek onların düşüncelerine, görüşlerine esir kalmaya mütemayil görünüyoruz. Ama bu bizim hayat-ı içtimaimize en uygun olanı değilmiş! Fakat en kolayı ya! İşte gençler, kadınlar hakkında eski nazariyeyi değiştirmek lazım gelince yegâne gözlerinin önünde olan Fransız modelini tatbik kalkışıyorlar. Kadınları sefil bir hizmetçi veyahut manen daha mütenezzil bir mevkiden kaldırmak istenilince eski halin pratiği olmak üzere Fransız edebiyatının tesiriyle onları şairane yüksek fakat yalan bir mevkie çıkarıyorlar. Kadın denince ayaklarının altı çiçekler, başları gösterişli mavi semalar, muhitleri zengin, gösterişli eşyalar ile kalpleri hakikatten uzak dolaşık, uzun şairane hislerle söyleniyor. Zavallı*

<sup>50</sup> Sözü edilen roman Piyer Loti'nin “Les Desanchantees” (Bezgin Kadınlar) adlı romanıdır. Roman, Fransa'da (Le Revue Deux Mondes) mecmuasında tefrika edildikten sonra kitap halinde basılmıştır. Roman, İstanbul'da geçer ve Türk haremlerinin kadınlar için dayanılmaz istibdadını anlatır ve kibar tabakanın bile bin bir itina ile yetiştirdiği genç kızlarının geçirdikleri kapalı hayat sebebi ile ölümü bir nimet sayacak derecede ıstırap çektiklerini tasvir eder. B.k.z. İstanbul Şehir Üniversitesi e- arşivi.

<sup>51</sup> Zühre, agm.

*kısa ömürlü Demet'in başlangıcı, Mahâsin'in esası az çok kadınları bu hayal-i kâşânelerinde oyalamaktı.*"<sup>52</sup>

Halide Hanım'a göre Osmanlı kadınının ilerlemesi için ele alınan kadına dair mevzular, daha gerçekçi değerlendirilmeli idi: *"Bu yalan, cici rüyalarla avutulan kadınların, bellerine kadar çamurlara battıkları, sokaklarda yürümeye, çıplak elleri geçimini kazanmak için on saat çalıştıktan sonra yorgun gelecek kocalara kabil-i sekene bir hale koymaya, fena mekteplerden kafası tehi dönen çocuklarının zihnini ve maddi terbiyelerini deruhde etmeye mecbur olduklarını düşünüyorum da gülüyorum. Böyle kadınları bu süslü fakat esassız idealler mi yetiştirecek? Sonra maddi ve manevi ne kadar metin, ne kadar mukavemetli bir terbiye görürlerse o kadar iyi olacak bu kadınlar inceltiliyor, ruhlarının mahremiyetine, düşüncelerinin nezaketlerine bir alay bi-lüzum süsler veriliyor. Güya kadınlara öğretilecek hakikatler yontulmalı, incelmeli, yaldızlı bir hap şeklinde hanımların mini mini dimağına geçmeli. Ne yanlış, ne muzır fikir!"*<sup>53</sup>

Kadınların eğitimi konusu ise Mahâsin dergisindeki kadın ve erkek yazılarının birleştiği nokta olmuştur. Çünkü kadının terakkisi öncelikle eğitimle sağlanabilirdi ve ancak eğitilmiş bir kadın devletin ihtiyacı olan "salim" nesli yetiştirebilirdi. Bu anlamda milletin ilerlemesi kadının eğitimine bağlıydı: *"Vatanına, ailesine muhabbeti olan bir kadının tahsil-i ilim ve maarife perestîş etmesi lazım gelir: Zira nisvanîyetimiz, o mevkie mübeccelemiz, bu gibi meziyetler ile yükselecektir."*<sup>54</sup>

*"Şimdi terakkiye olan bu ihtiyacımız tayin edince bu mesai-i terakkinin en mühimlerinden olmak üzere kadınlarımızın sürat ve ciddiyetle maarif ve medeniyetten nasıpdar olmaları meselesi meydana çıkar. Bugün en son nazariyat-ı alimiye bir cemiyetin mabel terakkisi kadınlarımızın seviye-i maarifinin yükselmesiyle mümkündür diyor."*<sup>55</sup>

*"Şimdilik kadınlarımızın ve kadınların hukukunu muhafaza ve müdafaa etmek arzusunda bulunan erkeklerimizin en mühim vazifesi eğitimi genelleştirmektir. Her şey onunla kazanılır. Bu suretle kadınlar haklarını elde etmek için malumatın*

<sup>52</sup> Halide Salih, "Mahâsin'i Okuyan Kardeşlerime", *Mahâsin*, No: 6, Şubat 1324, s.s. 418- 421.

<sup>53</sup> Halide Salih, "Mahâsin'i Okuyan Kardeşlerime", *Mahâsin*, No: 6, Şubat 1324, s.s. 418- 421.

<sup>54</sup> Binti Danyal, "Çok Derin Bir Esef", *Mahâsin*, No:12, Teşrin-i Sani, s.s. 842- 843.

<sup>55</sup> Celal Sahir, "Kadınlarımız Hakkında", *Mahâsin*, No:11, Teşrin-i Evvel 1325, s.s. 757- 766.



verdiği kuvvetle çalışacak mühim bir kütle elde etmiş olurlar. Hem de bütün milletin terakkisi esasen buna bağlıdır.

*Hakikaten işte kadınların en büyük vazifesi: Terbiye-i evlad, ve malumatları ihmal olunarak, terbiyelerine sed çekilerek bu vazifesini hüsn-i ifa edecek bir hale getirilmeyen kadınlar ne kadar bedbahtsa buna sebep olanlar da o kadar alçaktır. Zira kadın mürebbiye-i evlattır. Evlat ise milletin geleceğidir. Kadınları okutmamak, cahil bırakmak, bu suretle oluyor görüyor musunuz? Milletin atisini öldürmek. Oh bana diyeceksiniz ki, çocuk her şeyi validesinden mi öğrenir? Hâlbuki küçük bir zihin, ilk telakkiyatının teşkilat-ı atiyesi üzerinde ne mühim tesirata olduğunu bilirmisiniz? Yine Lami (?) diyor ki- İnsanların cinayetlerinden bahis olunurken kadını arayınız demek adet olmuştur. Hâlbuki asıl, insanların faziletleri mevzuu bahis olduğu zaman valideyi arayınız demek doğrudur.- ”<sup>56</sup>*

## 2.2- Kadının Eğitimi

Tanzimat öncesi dönemde eğitim, sadece sıbyan, enderun ve medreselerle sınırlı kalmış, yenileşme çabaları ise askeri okullara yönelik olmuştur. Tanzimat sonrası ise Sultan Abdülmecid, 1845’de Meclis-i Vala-yı Ahkâm-ı Adliye’de okuttuğu Hattı Hümayun’da milletin cehaletinden ve bunun giderilmesi için daha önce tedbir alınmadığından üzüntü duyduğunu belirtmiş ve bunu gidermek için sadrazama hitaben 1845 yılında bir ferman yayınlamıştır.<sup>57</sup> Eğitimde teşkilatlanma girişimleri de bu dönemde görülmüş ve Geçici Meclis-i Maarif 1846’ da kurulmuştur. Sıbyan mekteplerinin ıslahı, 1838’ de açılmaya başlayan rüştiyelerin geliştirilip çoğaltılması ve yüksekokul olarak Darülfünununun açılması geçici meclisin kararları arasındadır. Ayrıca mecliste alınan kararlar doğrultusunda 1848’de ders kitaplarının hazırlanmasını sağlayacak olan “Encümen-i Daniş” kurulu, maarif idaresinin devamını sağlayacak “Meclis-i Maarif-i Umumiye” oluşturulmuştur.”<sup>58</sup>

<sup>56</sup> Celal Sahir, “Kadınlarımız Hakkında”, *Mahâsin*, No:11, Teşrin-i Evvel 1325, s.s. 757- 766.

<sup>57</sup> Hasan Ali Koçer, *Türkiye’de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1991, s. 48.

<sup>58</sup> Geçici Maarif Meclisi kararları için bakınız, Hasan Ali Koçer, a.g.e, s.52.

Tanzimat Dönemine kadar kızların eğitimi sıbyan mektebi ile sınırlı idi. Buna muktedir olanlar ise kızlarına özel ders aldırarak eğitimlerini devam ettirebiliyordu. Kızların eğitimlerinin devamını sağlayacak olan ilk inas rüştiyesi İstanbul Sultan Ahmet'te 1859'da, 10 Kasım 1858 tarihli Maarif Nezaretinden Sadaret'e yazılan ve milletlerin kalkınmasının eğitime olacağını belirtip, kız çocukları için rüştiyelerin açılmasını teklif eden tezkire sonrası açılmıştır.<sup>59</sup>

1861'de ise gazetelerde kız rüştiyelerinin açılma sebebi şöyle gösterilmiştir: *"Okuyup yazmanın erkek ve kadınlar için elzem olup geçinmek için ağır işler gören erkeklerin ev işlerinde rahat etmeleri ancak kadınların dahi din ve dünyalarını bilerek kocalarının emirlerine itaat etmeleriyle ve istemediklerini yapmaktan sakınmalarıyla ve iffetlerini koruyup kanaat ehli olmalarıyla mümkün olacaktır."*<sup>60</sup>

Uygulamada yeni okulların açılışının belli bir program dâhilinde olmadığı görülüyor. Sıbyan okulları düzeltilmeden rüştiyeler kurulmaya çalışılmış, alt kademe okulların eksikleri bir yana bırakılarak Darülfünun açılmaya çalışılmıştır.<sup>61</sup> Bu düzensizlik 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile bir nebze olsun giderilmiştir. Nizamname ile ilk ve orta dereceli okulların kurulması ile ilgili belli standartlar oluşturulmuştur. Nizamnamede İstanbul'da Sıbyan ve Rüştiye olmak üzere iki şubesi olan bir kız öğretmen okulu; Darümuallimat açılması kararı da bulunmakta idi. Kadın öğretmen yetişinceye kadar ise kız Sıbyan ve Rüştiye okullarında yaşlı ve iyi ahlaklı erkek öğretmenler çalışabilecekti.<sup>62</sup>

Darümuallimat 1870'de açılmıştır. Muallimelerin göreve başlaması ile birlikte de okuyan kız sayısı da artmış ve II. Meşrutiyete kadar inas rüştiye sayısı 85'i bulmuştur.<sup>63</sup>

Darümuallimatın yanında kadınlara meslek edindiren diğer bir okul olan ebe mektebinde eğitim, 1842'de hekimbaşının hükümete verdiği tahririn kabulü ile 1843'de başlamıştır. Okul, ilk mezunlarını 1845'de vermiştir.<sup>64</sup>

<sup>59</sup> Şefika Kurnaz, *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları İstanbul 1997, s. 24.

<sup>60</sup> Osman Ergin, *Türkiye'nin Maarif Tarihi*, c. 1- 2, İstanbul 1977, s. 458.

<sup>61</sup> Hasan Ali Koçer, *a.g.e.* s. 82.

<sup>62</sup> Maarif-i Umumiye Nizamnamesi Maddeleri İçin b.k.z, Hasan Ali Koçer, *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi*, Milli Eğitim Bakanlığı yayınları s. s. 88- 116.

<sup>63</sup> Şefika Kurnaz, *2.Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları İstanbul 1996, s.s. 81- 82.

<sup>64</sup> Şefika Kurnaz, *a.g.e.* s.85.



Yahya Akyüz 1859'da açılan ilk kız rüştiyesi olan Cevri Kalfa mektebini "kadınlara mahsus sanayiî" okutulması kararı nedeni ile ilk kız teknik öğretimi girişimi sayar.<sup>65</sup>

Daha yaygın olarak ise 1866'da Türk Sanayinin çökmesini önlemek ve onu himaye etmek için İstanbul'da Islah-ı Sanayi Komisyonu kurulması ardından 1868'de Mekteb-i Sanayi Nizamnamesi çıkarılması ile İstanbul'dan başlayarak 1868'de İzmir, Bursa, Kastamonu, Bosna, Trabzon, İşkodra'da, 1869'da Erzurum'da, 1870'de Diyarbakır'da sanat okulları açılmaya başlamıştır.<sup>66</sup>

Okul sayısının giderek artması ve okulların çeşitlenmesi yanında taassup baskılar, maarifin modernleşmesi yönündeki çabaları etkisizleştirmiştir. Örneğin, sınıfta modern eğitime uygun ders yapmaya çalışan hocalar baskıya uğramış, modern eğitim sistemi kurmaya çalışan maarif nazırı Kemal Paşa, medreselilerin baskısı sonucu Berlin elçiliğine atanarak İstanbul'dan uzaklaştırılmıştır.<sup>67</sup>

Darülfunun'da 1863'de başlayan dersler ise gerici baskılar nedeni ile ancak bir yıl devam edebilmiştir. 1870'de tekrar açılrsa da 1871'de tekrar kapanmıştır. 1868'de açılan Darülmualimin-i Sıbyan'da ise müdür Cevdet Bey tarafından elif ba öğretiminde yeni bir usulün gösterilmesi gerici çevrelerin okul hakkında propagandalar yaparak okulun öğrencisiz kalarak kapanmasına neden olmuştur.<sup>68</sup>

II. Abdülhamit döneminde ise okul programları onaydan geçtiği gibi risaleler ve kitaplarda maarifte kurulmuş olan "Encümen-i Teftiş ve Muayene" heyetince onay görmeden bastırılamamış, 1869 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesine göre vilayet merkezlerinde toplanıp mahalli eğitimin gelişmesi için çalışacak ve fikir beyan edecek olan vilayetlerdeki umumi meclisler dağıtılmıştır.<sup>69</sup>

1908'e gelindiğinde ülke genelinde ilköğretim kademesinde iptidai mekteplerin sayısı kız iptidailerinin 349, erkek iptidailerinin 4659, karma okulların ise 5073 idi. Kız rüştiye sayısı ise 85, erkek rüştiye 405, karma rüştiye sayısı ise 25

<sup>65</sup> Yahya Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara 1982, s. 117.

<sup>66</sup> Hasan Ali Koçer, **Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1991, s. 69.

<sup>67</sup> Hasan Ali Koçer, a.g.e.

<sup>68</sup> Hasan Ali Koçer, **Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1991, s. 74 -79, 109 -110.

<sup>69</sup> Osman Ergin, **Türk Maarif Tarihi**, C 3- 4, İstanbul 1977, s.s. 842- 859.

idi. 1906–1907 maarif istatistiğinde Manastır’da bir özel kız idadisi, İstanbul’da karma eğitim veren 3 özel idadi bulunmakta idi. Henüz resmi bir kız idadisi ise yoktu.<sup>70</sup>

1908 sonrası siyasi istikrarsızlığın yanında maarif nazırlığı görevinde sürekli değişim olması maarif alanında hedeflenen pek çok projenin takipsizlik yüzünden yarım kalmasına sebep olmuştur. Yeterli bütçenin ayrılamaması ise ihtiyaç olan okul binalarının yapılamamasının nedeni olmuştur. Dönem itibarıyla pek çok köyde ilkokul yoktu. Var olan okullara ise öğretmen bulmakta zorlanılıyordu. Bunun yanında okullar esaslı bir programdan yoksun olduğu gibi Maarif Nazırlığı da yürüttüğü işlerde program ve intizamdan yoksundu. Osman Ergin’in kitabında verdiği örnek, eğitimde var olan bu program yoksunluğunu oldukça iyi anlatmaktadır:

“ 1325’de bir Maarif-i Umumiye Kanunu Layihası hazırlanmıştı. 1326’da bunda çok tadilat yapmak lazım, bu çok dikkat ister. Daha evvel sadece bir Tedrisat-ı İptidaiye Kanunu yapalım denildi ve öyle bir kanun layihası hazırlanmakla iktifa edildi. Ertesi sene ilk fikre dönüldü. Daha evvel Maarifi Umumiye Kanunu yapılmalı denildi. Yeni bir kanun layihası daha hazırlandı ve bunların hepsi layiha halinde kaldı. Nihayet Balkan muharebesinden sonra Tedrisat-ı İptidaiye için bir layiha daha hazırlanarak kanun-ı muvakkat şeklinde mevki tatbiki konuldu. Maarif-i Umumiye Kanunu ise hala kararlaştırılmadı.”<sup>71</sup>

1868’de açılan Darülmualimin-i Sıbyan’ın öğrenci sayısı 1875’de ancak 25’e gelmişti. Darülmualiminden mezun olanların sayısı ülke genelinde 300’ü aşan rüştiyelerin öğretmen ihtiyacını karşılamakta yetersiz kalıyordu. Öğretmen ihtiyacını karşılamaya yönelik ise bir takım girişimler yapılmış, 1890’larda Trabzon Darülmualiminde köy ve kazalardan gelen 358 öğretmen ve imama “usül-i cedide” üzerine formasyon verilmiştir. 1908’de ise İstanbul Darülmualimine medreselerden 900 öğrenci alınmıştır. Bunun yanında kapıcı ve kahve çıraklarından öğretmenliğe alınanlar olduğu gibi 1910’da Maarif Nazırlığı tarafından gazetelerde yalnızca okuma yazma bilenlere muallimlik ehliyeti verileceğine dair duyuru da yapılmıştır.<sup>72</sup>

Yetişmiş öğretmen bulmakta yaşanan bu zorluklar, eğitime kalitesizlik olarak yansımıştır. Nitekim çocukların aldığı eğitim, Mahâsin’de de eleştirilmiştir.

<sup>70</sup> Şefika Kurnaz, *2. Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları İstanbul 1996, s.s. 79- 83.

<sup>71</sup> Osman Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, C 3- 4, İstanbul 1977, s.s. 1321- 1337.

<sup>72</sup> Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, Pegem Yayınları Ankara 1982, s.s. 121- 183.



Örneğin, Mehmed Rauf Bey, yazısında ekseri mektepte çocukların, “bir ihmal-i azim içinde, tedbirsizlik ve idaresizlik arasında hudâyı-nâbit olarak” büyüdüğünden bahsederken,<sup>73</sup> Zühre Hanım, mekteplerin, “çocukların sıhhatini ihlal, ahlakını aksak” ederek anaların verdiği terbiyeyi bozduğunu anlatmıştır.<sup>74</sup> Üstelik bu durum, en medeni görünen ailelerin özel eğitim ile yetişmiş kızlarında da mevcuttu. Bu kızların ilim ve irfan ile terbiye edilmemiş zihinleri, bozuk ahlaka sebep olan birkaç roman hulasası ile doldurulduğu<sup>75</sup> gibi kızlar, menşei belirsiz yabancı mürebbiyelerin elinde kalpleri Türklüğe karşı olarak yetiştiriliyordu.<sup>76</sup>

1870’de açılan Darümuallimat, yeterli düzeyde yaygınlaştırılmadığı gibi eğitimi de oldukça yetersiz kalmıştır.<sup>77</sup>

Halide Salih Hanım’ın girişimiyle İngiltere’de hukukçu olan Sir Fry’nın kızı Bayan Fry, İstanbul’da inas mekteplerini tetkik ederek mekteplerin ıslahına dair bir rapor hazırlamış ve Maarif Nezaretine sunmuştur.<sup>78</sup> Rapor, 1909 da Halide Salih’in tercümesi ile *Tanin* gazetesinde yayınlanmıştır. Raporda Fry, ilk olarak sınıflardaki “*intizam-ı talimin*” eksikliğinden bahsetmiş ve bu durumun kızların eğitiminin Avrupalı muktedir öğretmenlerin beş sene kadar elinde bulunması ile düzeltilebileceğini öne sürmüştür. Fakat aynı zamanda hükümet, bu “*intizam-ı talimi*” tatbiki muktedir öğretmenler yetiştirmek için hiçbir fedakârlıktan kaçınmamalıdır. Darümuallimat öğrencileri pedagoji, psikoloji ve talim-i tedris dersleri görmeli, deneyimli öğretmenlerin ders verdiği sırada sınıflarında bulunup bu öğretmenlerin nazar-ı tenkidi altında kendileri de ders vermelidir. Darümuallimat müdiresi ise usul-ı cedide talim ve tedrisi bilir bir kadın olmalı ve mümkün mertebe İngiliz, Amerikan, İskandinav veyahut İsviçre usüllerinden birini tatbik etmelidir. Darümuallimat, memlekette tesis edilecek diğer mektepler için de son tarzda bir numune-i ittihazaya layık olmalıdır. Fry, inas mekteplerinin iptidai, idadi ve darümuallimat olmak üzere tanzim edilmesi gerektiğini, iptidai sınıflarda görülecek olan eğitimin ilköğretimin ikinci basamağı olan rüştiyeye gitmeyeceklerin de işine yarayacak tarzda olması ve

<sup>73</sup> Mehmet Rauf, “Ana Mektebi”, *Mahâsin*, No: 9, Ağustos, s.s. 663- 667.

<sup>74</sup> Zühre, “Musahebe-i Nisaiye”, *Mahâsin*, No: 3, Teşrin-i Sani 1324, s.s. 119- 126.

<sup>75</sup> Emine Semiye, “Terakkiyat-ı Nisvaniyeyi Kimden Bekleyelim”, *Mahâsin*, No:10, Eylül, s.s. 733- 736.

<sup>76</sup> Hayriye Melek Hunç, “Fırar”, *Mahâsin*, No:7, Mart 1325, s.s. 521- 529.

<sup>77</sup> Şefika Kurnaz, *2.Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları İstanbul 1996, s.s. 90- 97.

<sup>78</sup> Bunun için bkz. Ayşe Durakbaşa, *Halide Edip Türk Modernleşmesi ve Feminizm*, İletişim Yayınları, İstanbul 2002, s.s. 191- 192.

aynı zamanda rüştiye tahsilinin de bir tarz-ı iptidaisi olması gerektiğini öne sürmüştür.<sup>79</sup>

Kızlar adına ortaöğretim alanındaki ilk önemli gelişme 1880'de İstanbul'da batılı tarzda eğitim verecek olan bir kız idadisinin açılışı olmuştur. Yalnız, eğitime iki sene devam edebilen okul, ilgisizlik nedeniyle kapanmıştır.<sup>80</sup>

Bu alanda yapılan diğer bir girişim olan İnas Sultanisi kurma fikri de 2. Meşrutiyet dönemi Meclisi Mebusan reisi Ahmet Rıza Bey'den gelmiştir. Emine Semiye Hanım Mahâsin dergisinde yer alan yazısında okulla ilgili olarak 31 Marttan önce hazırlıklara başladığını ve Ahmet Rıza Bey'in kardeşi Selma Hanımın bu konuda çok mesai harcadığını yazmıştır. Okul için II.Abdülhamit, Kandillideki Adile Sultan Sarayını da bağışlayacaktır. Ancak okulun açılışı gerçekleşmez. Emine Semiye Hanım, okulun açılmama sebebini "*Selma ve Emine Semiye'nin açacakları Frenk Mektebinin kızları gâvur edeceğini, harap edilen kulüplerinde ise mektep kızlarına giydirilecek yığınla şapka bulunduğunu*" anlatan dedikodulara bağlamıştır.<sup>81</sup>

Mahâsin dergisinde yer alan "*Ana Mektebi*" başlıklı yazıda ise Mehmed Rauf Bey, yeni açılacak olan Ana Mektebinden bahsetmektedir. Buna göre okulda sekiz yaşından on beş yaşına kadar çocuklar için dört ibtidai, üç rüşdi sınıf oluşturulmuştur. Usul-ı terbiye icabına göre ise eğitim teneffüste bahçede de şifahi olarak devam edecek ve bahçede öğrencilerin yanında mutlaka birkaç öğretmen bulunacaktır. Bu esnada öğretmenler tarafından çocuklara aile hayatında lazım olan fikirler verilecek, temizlik ve sağlıklı kalmakla ilgili bilgiler öğretilecektir. Okulun amacı ise aynı zamanda dönemin istendik Osmanlı kadın tipini ortaya koymaktadır. "*Mektep, başları bir takım faydasız kaideler ile dolu, hayatından bir haber, asli vazifesini bilmez bir takım kadınlar yetiştirmekten ziyade, yeni Osmanlıdaki vazifesini tamamıyla idrak edebilecek, vatanına vatanperver evlad yetiştirebilecek, koca muhabbeti, evlad muhabbeti, dirliği, düzeni bilecek, anlayacak velhasıl bütün manasıyla valide ve eş olacak kadınlar meydana getirecektir. Bugünkü analarımız, şefkatlerini muattal ve hatta muzır bir hale getiren idaresizlikleri, tedbirsizlikleri ile salim bir nesil yetiştirecek analardan değildir. Bize lazım olan analar ise, programlarını böyle*

<sup>79</sup> "Kız Mektepleri Hususunda Bir Mutalaa-i Mühimme", **Tanin**, 18 Kanun-ı Sani 1909.

<sup>80</sup> Yahya Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara 1982, s. 151.

<sup>81</sup> Emine Semiye, "Terakkiyat-i Nisvaniyyeyi Kimden Bekliyelim?", İnkılâp'tan alıntı ile **Mahâsin**, No: 10 Eylül, s.s. 533- 536.



*büyük bir duruş ve iktidar ile tertip ve tanzim etmiş mahir bir mektep idaresinin dest-i terbiyesinde senelerce tahsil-i ilim ve kemal ile yetişebilir... ve ancak bu şartla ve o zaman çocukları daha sabavetlerinde bile şimdiye kadar hiçbir zaman görülmemiş başka bir feyz-i terbiye ile münceli görebiliriz.”*<sup>82</sup>

Diyanet, namus ve intizam üçlüsünden oluşan esaslar ise mektebin meslek-i feyzidir ve bu esaslar üzerine kurulu bir ahlaki eğitim alacak olan kadın, “*manevi ve maddi safiyete malik olacak*” ve elbette iyi bir eş ve iyi bir anne olacaktır.<sup>83</sup>

Eğitim, kadına asli görevi olan çocuk terbiyesi için donanım sağladığı gibi kadının, eşi için iyi bir arkadaş olmasına da yardımcı oluyordu. “*Sonra kadınların maarife olan ihtiyacı kendilerinin temin-i saadetleri için de pek büyüktür... Erkek, akşamüstü eve döndüğü zaman orada hisseden, düşünen bir mevcudiyet-i muazzeze bulmalı, onunla her şeyi konuşmalı, muhit-i ailesini içinde sıkılacak bir daire-i cehalet add etmemelidir.*”<sup>84</sup>

Mahâsin’de kadınlar tarafından yazılan pek çok yazıda eğitimin kadınların haklarını aramalarında da onları daha güçlü kılacağına vurgu yapılmıştır: “*İstikbal, kadınlarımızın hukukunu ancak maarif gibi büyük bir müdafaa-i hukuk ile karşılayacaktır. Biz o müdafaa-yı şimdiden sağlamlaştırmak için bütün gayret ve azmimizi sarf etmezsek cemiyet-i beşeriye arasında ne gibi bir tahayyüz husule getirebiliriz?*”<sup>85</sup>

Öte yandan, vatanın hukukunun kadınlık hukukundan daha mühim ve muhterem olduğunu söyleyen Halide Hanım, yazısında kadınların, haklarını öncelikle vatana iyi bir evlat yetiştirmek için almaları gerektiğini şu sözlerle hatırlatmıştır: “*Bir kadın evvela Osmanlı bir vatanperverdir. Vatan, kalbinin en güzide, en derin ibadetidir. Vatanın hukuku kadınlık hukukundan bin kat mühim ve muhteremdir, onun için kadınlar bugün (hukukumuz) diye haykırırken bunu kendileri için değil, vatana yetiştirecekleri evlada lazım olan terbiyeyi verebilmek için olduğunu derhatur etmelidir.*”<sup>86</sup>

Kadın için eğitim bu kadar önemli iken dönem içinde yönetim tarafından verilen vaatlerin arkasında durulmaması ve kurulması tasarlanan kız okullarının bir

<sup>82</sup> Mehmed Rauf, “Ana Mektebi”, **Mahâsin**, No: 9, Ağustos 1325, s.s. 663- 667.

<sup>83</sup> Mehmed Rauf, **a.g.m.**

<sup>84</sup> Celal Sahir, “Kadınlarımız Hakkında”, **Mahâsin**, No: 11, Teşrin-i Evvel, s.s. 757- 766.

<sup>85</sup> Benti Danyal, “Çok Derin Bir Esef”, **Mahâsin**, No: 12, Teşrin-i Sani, s.s. 842- 843.

<sup>86</sup> Halide Salih, “Mahâsin’i Okuyan Kardeşlerime”, **Mahâsin**, No: 6, Şubat 1324, s.s. 418- 421.

türlü hayata geçirilememesi eğitim için alternatif çözümler de sunan görüşlerin öne sürülmesine yol açmış ve pek çok yazıda hükümet, kadının eğitimine yeterince önem vermediği yönünde eleştirilmiştir: “*Ne için kadınların terakkiyatı nazar-ı ehemmiyetten uzak tutuluyor? Ne için erbab-ı ilim ve iktidar bile terakkiyat-ı nisvaniyemiz hususundaki şevk ve gayreti diriğ ve ihmal ediyor? Bilmiyorlar mı ki, bir milletin saadet-i atiyesini temin edecek, terakkiyat-ı medeniyeyi husule getirecek kadınlardır.*”<sup>87</sup>

“*Ne için bu kadınları aguş-ı maarife davet edecek mektepler tesis etmiyoruz. Niçin şu perde-i cehaletin bir an evvel yırtılmasına gayret etmiyoruz. Şu cahil kadınlarla Osmanlı milleti nasıl olur da terakki eder?*”<sup>88</sup>

İsmet Hakkı Hanım Mahâsin deki yazısında Selanik meclisinde alınan bir kız idadisi kurma kararına rağmen vilayette maarif bütçesinden yüzde bir buçuğunun kız mektebine ayrılmasını eleştirmiştir: “*Lakin kadınların terakkisindeki bu ilk hatve ne kadar mucib-i meserret ise bu sırada vilayetimizin Maarif-i Mahsusat-ı Umumiye sinden ancak yüzde bir buçuğunun, yalnız bir buçuğunun mekatib-i inasa aid olduğunu haber almak o derece calib-i hayret ve teessüftür.*”<sup>89</sup>

Emine Semiye Hanım, ismini vermediği bir kişi ile görüşmesini anlattığı yazısında hürriyetin ilanı öncesi İslam kadınları için hürriyetten bir pay verilmesi yönünde sağlam teminat aldığı bu kişiden ilk irticai olayda unutulmuş olan kadın hukukunun hiç olmazsa kadınların korunması şeklinde icrasını ihtara lüzum gördüğünde kendisine verilen cevabı şöyle dile getirmiştir: “*Biz, hürriyeti kurtardık fakat taassubun kalesinin henüz bir taşını kaldırabildik. Bekleyiniz, terakkiyat-ı nisvaniyenin zamanı da gelecektir. Sizin gibi erbab-ı hamiyet ümitsiz olmaz ve usanç getirmeyerek çalışır.*” Bu sözleri eleştiren Emine Semiye Hanım, erkeklerin kadınları düşünmediklerini, ihtimal ki en son düşüneceklerini belirterek kadınların terakkisinin yine kadınlara bırakıldığını yazmıştır: “*Kendimizi şimdiden bizler düşünelim de Nisvan-ı atiyemizin ilm-i medeniyete yaraşacak halde yetişmelerini kadınlığın,*

<sup>87</sup> Evliyazade Makbule, “İsmet Hakkı Hanım Efendiye”, *Mahâsin*, , No:5, Kanun-ı Sani 1325, s.s. 345- 349.

<sup>88</sup> Üsküplü Hamide, “Kadınlığa Dair”, No: 9, Ağustos, s.s. 625- 626.

<sup>89</sup> İsmet Hakkı, “Evliyazade Makbule Hanım Efendi’ye”, No: 6, Şubat 1324, s.s. 447- 450.



insanlığın hukuk ve mezayasının hiç birinden mahrumiyetini icap etmediğini anlayan kadınlarımızdan bekleyelim.”<sup>90</sup>

Mahâsin’de hükümetin yanında kadınların cahil kalmasına onlar üzerinde “*tahakküm*” kurmak amacıyla sebep olan erkekler de eleştirilmiştir. Nitekim Süleyman Nesib Bey, kadınların eğitiminin, erkeklerinkinden geri kalmasının sebebi olarak kız mekteplerine erkek mektepleri gibi bakılmamış olmasını göstermiş ve şu itirafta bulunmuştur: “*Kız mektepleri erkek mekteplerinden ziyade hatta yok denecek derece imar olunmuştur.-Erkekler okuyup ne oluyor ki, kızlar ne olacak?- denilmiş ve kızlar biraz okumak öğrenince hemen mektepten alınmış veyahut daha ziyade okumak isteyenlere mahsus mektepler açılmamıştır.*”<sup>91</sup>

“*Erkeklerin zincir istibdatları altında ezilen*” kadınlar, “*payitaht İstanbul gibi bütün vilayata tevzi-i ilim ve fünun eden öyle bir merkez-i maarifte*” bile eğitimden uzak tutulmalarının yanında vilayetlerde büyük bir cehalet hüküm sürmektedir. Üsküplü Hamide Hanım’ın yazısında durum şöyle anlatılmıştır: “*Örneğin, Rumeli’nin içlerinde Üsküp, Manastır ve sair mahallerde müthiş bir cehalet ile karşılaşılırsınız. Yeni açılan mektepte Fransızca okutuluyor diye kızlarını mektepten çeken nice cahil aileler, kızların zihinlerine fikr-i terakkiyi telkin ettiği yahut etmeğe çalıştığı için birçok ithamata maruz kalan nice muallimeler, mahallede mektep bulunmadığı için taassup sâikasıyla başka mahalledeki mektebe gitmekten mahrum kalmış nice biçareler görürsünüz.*”<sup>92</sup>

Sana’dan yazan Pakize Seni Hanım’da, Yemen’in merkezi, tabiri caizse İstanbul’u sayılan Sana’daki cehaletten söz etmiş ve hakiki bir eğitim alan kadınların mütemeddin şehirlerde yirmi otuz en fazla kırk elli kişi olacağını ve çoğunluk oluşturamayacağını belirtmiştir.<sup>93</sup>

Böyle bir ortamda “*terakkiyat-ı nisvaniye kimden beklenecektir?*” Mahâsin de bu soruyu cevaplandırmaya yönelik yazılan yazılar, ianeler ya da hükümet aracılığı ile kız mektepleri açılması fikrinde odaklanmıştır.

<sup>90</sup> Emine Semiye, Emine Semiye, “Terakkiyat-i Nisvaniyyeyi Kimden Bekliyorum?”, İnkılâp’tan alıntı ile **Mahâsin**, No: 10 Eylül, s.s. 533- 536.

<sup>91</sup> Süleyman Nesib, “Konferans”, **Mahâsin**, No: 6, Şubat 1324, s.s. 382- 387.

<sup>92</sup> Üsküplü Hamide, “Kadınlığa Dair”, **Mahâsin**, No: 9, Ağustos, s.s. 625- 626.

<sup>93</sup> Pakize Seni, “Pişvayan-ı Edebimizden Temenniyatım”, **Mehasin**, No: 12, Teşrin-i Sani, s. 846- 854.

Türk kadınlarının henüz öğrenmek ve ilerlemek ihtiyacı hissetmeyecek kadar cahil olduğunu belirten Hamide Hanım, kadınların ilerlemesi meselesinin çözümünün hükümetten beklenmesi gerektiğini öne sürmektedir: “*Asıl esaslı vazife de hükümete, münhasıran hükümete aittir. Hükümet, hiçbir vakit zayi etmeksizin içerilerde mülkümüzün her tarafında muktedir muallimeler taht-ı idaresinde muntazam kadın mektepleri tesis etmelidir. Ve en büyük ihtiyacımız da budur. Kadınlarımız hiç olmazsa okumayı, yazmayı, beşeriyeti, hakkı, hakikati öğrendikten sonra daha yüksek derecelere çıkmaya hakkımız olur.*”<sup>94</sup>

Ancak, hem erkeklerin kayıtsızlığından şikâyet ederek hem de onların korumasını beklemektense kadınların mektepler açma hususunda çalışması gerektiğini düşünenler de vardır: “*Her vilayette birçok hanımlar komisyonlar teşkil ile ianeler toplamalı, mektepler tesis etmeli, kendimize mahsus müesseseler açmalı, bütün sai ve gayretimizi bu cihete sarf etmeliyiz. Müteaddid mektepler vücuda getirmeliyiz. Terakkiyat ve tekmilatımızın husulüne erkeklerden ziyade biz kendimiz gayret edelim hemşirem.*”<sup>95</sup>

Celal Sahir Bey, hükümetin dâhili ve harici meselelerle meşgul olduğunu ve kadın ve erkek cemiyetlerinin de maddi sefalet içinde olan, yangınlarda harap olan insanlara ve sınırdaki askerlere bağış toplamak ile meşgul olduğunu belirtmiş ve kadınların ilerlemesini yine kendilerinin sağlaması gerektiği sonucuna varmıştır. Ona göre Nigar, Emine Semiye, Halide Salih gibi muktedir Türk kadınları ile onlarla hem fikir olan gayrimüslim Osmanlı kadınları, kadın cemiyetleri ile el ele vererek ciddi bir kız mektebi açmak için çalışmalı idi.<sup>96</sup>

Her şeyi hükümetten beklemenin caiz olmayacağını söyleyen Süleyman Nesib Bey de hanımların bu işte daha muvaffak olacağını öne sürmüş ve konferansına katılan hanımlardan kuvvetli, bilgili hanım kızlar yetiştirecek özel mektepler açmalarını rica etmiştir.<sup>97</sup>

Bağış fikrine karşı çıkararak mekteplerin hükümet tarafından açılması gerektiğini savunan İsmet Hakkı Hanım bu savını şöyle dile getirmiştir: “*İane, bu şimdiye kadar bu derece suiistimal edilmişken bugün yine ondan şayan-ı temenni bir*

<sup>94</sup> Üsküplü Hamide, “Kadınlığa Dair”, **Mahâsin**, No: 9, Ağustos, s.s. 625- 626.

<sup>95</sup> Evliyazade Makbule, “İsmet Hakkı Hanım Efendiye”, **Mahâsin**, No: 5, Kanun-ı Sani 1325, s.s. 345- 349.

<sup>96</sup> Celal Sahir, “Kadınlarımız Hakkında”, **Mahâsin**, No: 11, Teşrin-i Evvel, s.s. 757- 766.

<sup>97</sup> Süleyman Nesib, “Konferans”, **Mahâsin**, No: 6, Şubat 1324, s.s. 382- 387.



netice beklemenin beyhude olmasından korkuyorum. Bu gibi teşebbüsatta muvaffakiyetin bir hat-ı itisali add edilen bu nokta işi pek nadiren hüsn-i neticeye ulaştırır. Bunun için değil midir ki altı aydan beri gazete sütunlarında eskizleri çizilen pansiyonlar, darülsınai ve darülfünunlar bir türlü meydan-ı hakikatte inkişaf edemedi. Fikr-i acizanemce mektep tesisi yalnız hükümetin ve bazı pek nadir eshab-ı servet ve hamiyetin yed-i iktidarında olabilir. İane böyle bir müessesenin ancak vücud bulduktan sonra idame-i hayat ve intizam ve terakkisini temin eyler. Hususıyla biz kadınların hayat-ı nisaiyesi de bu gibi teşebbüsatta bulunmaya pek müsait değildir.”<sup>98</sup>

Kız okullarına yapılacak bağışın beklenen sonuca ulaştıramayacağını söyleyen İsmet Hakkı Hanım’a göre, okulları idare ve teftiş edecek heyeti, okulların gelişiminden ve düzeninden sorumlu olacak müdürleri ve mesleğini hak bilecek öğretmenlerin de temin edilmesi gerekmektedir. Osmanlıda bu konularda yetkin öğretmen bulmak ise zordur. Öğretmen eksikliğinin giderilmesi için Avrupa’dan öğretmen getirilmesinin ise milli dilin ihmal edilmesine neden olacağını vurgulayan yazar, şöyle bir alternatif öneri dile getirmiştir: “Bakınız, bu büyük açığı da bir iane-i fikriye doldursa... Darümuallimatımızın henüz yetiştiremediği bu muallimler, zannedilemez ki, kadın erkek hususi tecrübekar mürebbiyelerin piş-i talim ve gayretlerinde de doğmuş olmasın. İşte böyle, bir ihtimam tam içinde perverde olmuş, ciddi ruhlu bir tahsil görmüş hanımefendiler, kiselerini değil, servet-i maneviyelerini, malumat-ı mekteplerini küçük hemşirelerinin arzu-ı tekâmülleri önüne serseler, çok değil haftada bir iki defa, hayat-ı nisviyemizin biteviye ve yeknesak saatlerinden kısılacak bir kaçını, bu genç zekâların hüsn-i suretle inkişafı uğruna feda etseler, bu ulu cenabın ne büyük tesiri olurdu. Bu iktidara haiz olanlar için tatbiki o kadarlık bir fedakârlığa vabeste kalır ki, buna mukabil kadınlığını ıslah edecek olan zihinleri şimdiden ciddi esasları yoğurmak güzel tahammüllerle emla etmek ve bu suretle {yarın} a hâkim olmak ne şerefli bir vazifedir.”<sup>99</sup>

Halide Salih Hanım ise yalnız kız çocukları için değil, eğitim çağı geçmiş kadınların eğitimi için de alternatif bir çözüm sunmuştur: “Şimdi kardeşlerime sorarım: Kadınların iyi tahsil görmüşleri cahil olan kardeşlerini uyandırmak için terbiye-i etfalden, iktisad-ı aileden, vezaif-i nisadan, hatta buldukları memleketi

<sup>98</sup> İsmet Hakkı, “Evliyazade Makbule Hanım Efendiye”, *Mahâsin*, No: 6, Şubat 1324, s.s. 447- 450.

<sup>99</sup> İsmet Hakkı, “Evliyazade Makbule Hanım Efendiye”, *Mahâsin*, No: 6, Şubat 1324, s.s. 447- 450.

öğretmeleri için coğrafya ve tarihten basit lisanlarla konferanslar veya dersler açsalar kim itiraz edecek? Bunlar için gösterişli salonlar, birçok masraflar lazım değildir. İnsan öğreneceğini mutlaka kadife sandalyede öğrenmez. Salaştan temiz bir dersane, tahtadan kanepeler, bunlar olmazsa açık kurlar bile kâfidir. Yegâne lazım olan hüsn-i niyet ve arzudur. Sonra Avrupa'da Pazar mekteplerine muadil bizde cuma mektepleri açılrsa, mahallenin uyanık ve meşguliyeti olmayan genç kızları cuma günleri mahallenin çocuklarını muayyen bir yerde bir iki saat toplasa, onlara evvela dinden bahis etse ve faydalı, fenni oyunlar oynatsa, birkaç saat zihinlerini iyi bir tesire maruz bıraktıktan sonra ahlakça çalışkanlıkça en ileride olanlara bedayiye karşı bir his uyandırabilecek resimler dağıtsa!"<sup>100</sup>

Kadınların eğitime olan ihtiyacı tartışılmazdı. Halledilmesi gereken asıl mesele ise, "tarz-ı tahsil" idi.<sup>101</sup> Kız mekteplerinin ders programlarını inceleyen Celal Sahir Bey, bu programların ancak yarım yamalak bir okuma yazma öğretebileceğini söyleyerek eleştirmiş ve kızların aldığı eğitimin ciddi bir programdan yoksun olduğunu öne sürmüştür.<sup>102</sup>

İsmet Hakkı Hanım da yazısında kız mekteplerindeki köhne programlara boş esassız uygulamalara vurgu yapmış ve okulların bunlardan temizlenmesi gerektiğini belirtmiştir.<sup>103</sup>

İstibdatta olduğu gibi hürriyetin ilanından sonra da erkeklerin kadınları düşünmediğinden dem vuran Emine Semiye Hanım'a göre, erkekler onların eğitimini sırf kız oldukları için hafife almakta idiler: "Süslü bir kukla olmak itibariyle müstakbel zevce veyahut valide olan benat-ı islamiyenin saz öğrenmesi, resim yapması kuklalarını yıldızlayacağından ebeveyn bunda biraz himmet gösteriyorlar ve insanlara hakiki meziyet bahşeden ilm-i ciddiye talimine (kız oldukları için) lüzum görmüyorlardı."<sup>104</sup>

Halide Salih Hanım, kadınların ilerlemesi için öğrenmeleri gereken bilgilerin erkeklerden farklı olamayacağını savunmuştur. Tarih, hıfzıssıhha, ilm-i içtimaiye, fen hatta riyaziyat bile onlara iktisad-i aile ve çocuk büyütme fenleri kadar faydalı idi.

<sup>100</sup> Halide Salih, "Mahâsin Okuyan Kardeşlerime", **Mahâsin**, No: 6, Şubat 1324, s.s. 418- 421.

<sup>101</sup> Mehmed Rauf, "Ana Mektebi", **Mahâsin**, No: 9, Ağustos 1325, s.s. 663- 667.

<sup>102</sup> Celal Sahir, "Kadınlarımız Hakkında", **Mahâsin**, No: 11, Teşrin-i Evvel, s.s. 757- 766

<sup>103</sup> İsmet Hakkı, "Evliyazade Makbule Hanım Efendiye", **Mahâsin**, No:6, Şubat 1324, s.s. 447- 450.

<sup>104</sup> Emine Semiye, "Terakkiyat-ı Nisvaniyeyi Kimden Bekleyelim.", **Mahâsin**, No: 10, Eylül, s.s. 733-736.



Çünkü batıl düşüncelerden arı, akli yargılama sahibi çocuklar yetiştirmek için hem bunları bilmeli hem de bir çocuk lisanına tercüme ile anlatabilmeli idiler. Kadınların bu eğitimi gerçek vazifelerinden hatta yemek pişirmekten çekindirecek tarzda olmamalı. Bildikleri şey ne kadar yüksek olursa olsun kadınlık görevlerine, muhakemelerine, mürebbiyelik rollerine ahenktar bir mükemmeliyet vermeli idi.<sup>105</sup>

İlim ve irfanca kadınla erkek arasında hiçbir fark olmaması gerektiğini öne süren diğer bir yazar olan Süleyman Nesib Bey, bunun nedenini kadının anne olmasının yanında eşinin de hayat arkadaşı olmasına bağlamıştır. Ona göre, fikri zayıf, bedeni zayıf bir kadınla bilgili bir erkek hiçbir vakit arkadaş olamazdı.<sup>106</sup>

Zühre Hanım'a göre ise kadın ve erkek arasında tabiaten büyük bir fark olmasa da kadınların daha narin ve tahammülünün daha eksik olması öğrenmeleri gereken şeyleri farklılaştırmıştır. Ona göre kadınlar, kendilerine, toplum içindeki mevkilerine, ev işleri ve kadına dair lazım olan bütün bilgilere âlim olmamak şartı ile hâkim olmalıdır. Mesela çocukların bedeni ile ilgili bilgi sahibi olmalı, hıfzıssıhhayı, çocuk terbiyesi ve psikolojisini bilmelidir. Kadın, kocası evde yokken komşu çocuklarına muhtaç olmayacak kadar yazı öğrenmelidir. Her bir arşının fiyatı malum olan bir kumaşın yirmi veya otuz arşının ne kadar ettiğini bilecek kadar hesap bilmelidir. Bir odanın kaç arşın halı ile örtüleceğini hesap edebilecek kadar hendese bilmelidir. Zühre Hanım'a göre bu bilgileri öğrenen ve evinin işiyle meşgul olan bir kadın "*ne katı kongrelerde nutuk irad edecek kadar mütefennin ve nede mahalle dedikodularından lezzet bulacak kadar pest olur. Bir evin vazifeşinas bir zevcesi, ihtimamkâr bir validesi olur ki bu müşekkel vazifeyi ifa edebilirse memleketin en muhterem nisvanından sayılır.*"<sup>107</sup>

### 2.3-Kadının Hakları

*"Medeni kamunların ve içtimaiyenin münhasıran erkekler tarafından tanzim ve tedvin edilmesi, kadınların şiddetli şikâyetlerine, mutâlebâtına, müddeiyatına*

<sup>105</sup> Halide Salih, "Mahâsin'i Okuyan Kardeşlerime", **Mahâsin**, No: 6, Şubat 1324, s.s. 418- 421.

<sup>106</sup> Süleyman Nesib, "Konferans", **Mahâsin**, No: 6, Şubat 1324, s.s. 382- 387.

<sup>107</sup> Zühre, "Kadın Bilgileri", **Mahâsin**, No: 7, Mart 1325, s.s. 469- 472.

sebepler olmuştur. Bu tekel hasebiyle rical kadınları kendilerinden büsbütün ayrı farz ederek onları birçok hukuktan mahrum eylemişlerdir. Miras hakkı, mal edinme hakkı, siyasi hak bu cümledendir. Miras bütün medeni kanunlarda noksandır. Mal edinme hakkı ise bundan daha fena bir surette tanınmıştır. Bizde mal edinme hakkı kadına ve erkeğe eşitlik ilkesine uygun tanınmış ise de miras hakkı eşitsizlik esası üzerine kabul edilmiştir.”<sup>108</sup>

“Fransa’da bir kadın evlendiği zaman kocasının taht-ı vesayetine girer. Emvali emlaki onundur. Kocasının ruhsatı olmadan hibeye vesaireye kabil değildir. Ruhsatsız dava edemez, mukavele hak edemez. İzdivaçlarda kadına nafi’ olan -rejim-i dutal- usulünde bile kadın, emvaline malik olmakla beraber varidatından hak-ı istifade kocasına aittir. Hâlbuki pekâlâ bilirsiniz ki, siz Müslüman kadınları böyle bir kayd ve şarta tabi değilsiniz. Emvalinizin sahib-i yegânesisiniz. Harekâtınızda hürsünüz.”<sup>109</sup>

İslam kadınının Hıristiyan kadınlarından farklı olarak sahip olduğu bu ayrıcalıkları İslam hukukundan gelir.

İslamiyet öncesi Araplarda evlilik, evlenecek olan erkek ve kadının babası veya velisi arasında bir anlaşma ile olurdu. Kadının rızasına lüzum yoktu.<sup>110</sup> İslamiyet sonrası ise bu durum kadının lehine olarak değiştirilmiş, evlilikte kadının rızası şartı getirilmiştir. Ayrıca nikâhta iki Müslüman erkek şahidin veya bir Müslüman erkek ile iki Müslüman kadın şahitlerin hazır bulunması şart koşulmuştur.<sup>111</sup>

Birden fazla kadınla evlilik ise dört kadın ile sınırlandırılmış ve eşler arasında adalet şartı getirilmiştir. Bu konu ile ilgili hükümler Kuranda 4.surenin 3. 4. ve 22. ayetlerinde belirtilmiştir. Bu ayetlere göre ancak kadınlar arasında eşitliği, adaleti sağlamak olanağı varsa aynı zamanda dört kadın kadar evlenmenin caiz olduğu, ancak bir kadınla evlenmenin daha iyi olduğu bildirilmiştir.<sup>112</sup>

İslam’dan önce bir evlilik geleneği olarak devam edip adeta kadının satış bedeli haline gelen “Mehr”, İslam’dan sonra kadının lehine olarak tekrar

<sup>108</sup> Selahaddin Asım, “Hukuk-ı Nisvan”, *Mahâsin*, No: 10, Eylül, s.s. 702- 704.

<sup>109</sup> Celal Sahir, “Konferans”, *Mahâsin*, No: 10, Eylül, s.s. 686-693.

<sup>110</sup> Coşkun Üçok, Ahmet Mumcu, *Türk Hukuk Tarihi*, Ankara Üni. Hukuk Fakültesi Yayını Ankara 1982, s. 84.

<sup>111</sup> Hamza Aktan, “İslam Aile Hukuku”, *Sosyo- Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, C.2, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları Ankara 1992, s.s. 396- 433.

<sup>112</sup> Coşkun Üçok, Ahmet Mumcu, *Türk Hukuk Tarihi*, Ankara Üni. Hukuk Fakültesi Yayını Ankara 1982, s. 85.



düzenlenmiş, “Mehr”i kadının ailesinin alması yasak edilirken kadının alması sağlanarak istediği gibi kullanma hakkı da ona bırakılmıştır.<sup>113</sup>

Evlilik ile birlikte karı koca arasında mal birliği doğmaz, kadın da erkek gibi malını istediği şekilde tasarruf edebilirdi.<sup>114</sup>

Erkek, aile içinde kadın ve çocukların geçimini sağlamaktan sorumlu idi ve kadın buna karışmazdı.<sup>115</sup>

Yine İslamiyet’ten önce erkeğe tek taraflı ve sonsuz olarak tanınan boşanma hakkı (talak) İslamiyet ile birlikte ikiye indirilmişken kadın, nikâh sırasında erkekten “talak” hakkını devralabiliyordu. Bununla birlikte kadın, “mehr” miktarını eşine ödeyerek boşanabildiği gibi belli koşullar içinde mahkeme yolu ile de eşini boşayabilme hakkı vardı.<sup>116</sup>

İslamiyet, kadına miras hakkı da tanıyordu. Ölen eşinin arkasından kadın, çocuğu yoksa mirasın dörtte birini, çocuk varsa sekizde birini alırdı.<sup>117</sup>

1858 Arazi Kanunnamesi ile şer’i hukuktan uzaklaştırıldığı görülür. Buna göre kanunname ile özel toprak mülkiyetinin kurumsallaşması, toprakta miras meselesinin eskisinden farklı olarak düzenlenmesine yol açmıştır. Kanunun önemli bir yönü arazi üzerinde miras işlemlerinde erkek ve kadına eskiye göre eşitlik getirmesidir. Buna rağmen 19. yüzyıl boyu bazı şeriye sicillerindeki uygulamalarda bu kurala pek uyulmadığı, kız çocuklarının gene şer’i hükümlere göre yarı pay almaya devam ettiği görülür.<sup>118</sup>

İslami kurallar pek çok konuda kadın aleyhine suiistimal edilmiştir.

Evlendirmede kızın eşini görerek seçme durumu yoktur. Evlenecek kız ve erkeğin ana ve babası veyahut aile büyükleri buna karar verirler. Kadın, evlenme töreninde eşi olacak kimseye dahi görünmeden bir kapı arkasından sorulan soruya “evet” diyerek cevap verme durumunda idi. Bu olayın resmi bir kişi yanında yapılması da gerekli değildi.<sup>119</sup>

<sup>113</sup> İlber Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda Aile*, Pan Yayıncılık İstanbul 2002, s. 65.

<sup>114</sup> Coşkun Üçok, Ahmet Mumcu, *Türk Hukuk Tarihi*, Ankara Üni. Hukuk Fakültesi Yayını Ankara 1982, s. 88.

<sup>115</sup> Bekir Topaloğlu, *İslamda Kadın*, Yağmur Yayınları İstanbul 1975, s. 76.

<sup>116</sup> Hamza Aktan, “*İslam Aile Hukuku*”, *Sosyo- Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*”, C.2, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları Ankara 1992, s.s. 396- 433.

<sup>117</sup> Serpil Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi*, Metis Yayınları, İstanbul 1996, s. 138.

<sup>118</sup> İlber Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda Aile*, Pan Yayıncılık İstanbul 2002, s. 130

<sup>119</sup> Afet İnan, *Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri*, Milli Eğitim Basımevi İstanbul 1975, s.s. 58-59.

“Kadınlarımızın hukuk ve vezaifini kendi hukuk ve vezaifimiz mertebesinde telakki etmiyoruz.” diyen Hakkı Behiç Bey, Osmanlıda vücut bulan her evliliğin yalnız erkekler tarafından kullanılan “hak-ı intihab” ile neticelendiğinden bahisle evlilikte kadın hukukunun ihlal edildiği üç aşamadan bahsetmiştir. Bunlardan ilki erkeklerin ismet ve bekâreti müstakbel zevcelerinden bir vazife olarak beklemeleridir. Hakkı Behiç Bey’e göre kadınların bunun karşılığında erkeklerden beklediği hak, geçimlerini talepten başka olmalıdır. Eğer bir erkeğin hayali, mazisi hiç şaibesiz bir kadın ise kadının da aynı şekilde “ilk heyecanı, aşk ve tutkuyu kendi kalbi üstünde his edecek bir erkek tasavvur” etmeye hakkı vardır. Evliliklerin şekli de kadın hukukuna ikinci tecavüzdür: “Evlilikler ekseriya cahil validelerle her iki tarafında ihtiyacat-ı maneviyesini düşünemeyen pederler arasında -çöpçatan- dedenin ruhaniyetine istinaden karargir oluyor. Erkekler, validelerine bir dereceye kadar arzularını tasavvurlarını anlatarak emellerine muvafık bir kadın arayabilirken, zavallı genç kızlar yalnız saha-ı intihabda teşhire mahkûm, hak-ı intihab ve temyize malik olmamak, hatta kendilerini davet eden erkeklerin çehresini bile tanımamak mecburiyetine münkad bulunurlar. Kızlar, valideleriyle pederlerinin içtihadına merbut kalıyorlar ve alel ekser bu içtihada kurban oluyorlar. Bu kadar zayıf esaslar üzerine bina edilerek - yıldız barışıklığı- hakkında imam efendinin duasından başka ümid-i necat ve saadet vermeyecek ahval ve eşkal ile süslenen rabita-i iştirakin atisi mesut olabilir mi?” Evlilikten sonra ise erkeğin kadın üzerinde kurduğu tahakküm, kadının hukukuna onun suiistimaline de sebep olacak üçüncü ve ebedi ihlalidir.<sup>120</sup>

Ayrılma meselesi ise, tamamen kocaya mutlak olarak tanınmıştı. “Boşadım” demek sözle yazı ile kadının nikâhının bozulmasına yeterli sayılırdı. Kadınlı ilgisi olmayan meselelerde dahi erkek karısının boş düşeceğine yemin ederse hiçbir şeyden haberi olmadan kadın ayrılmış olurdu. Bunlar her zaman olağan haller değil ise de erkeğin bu işte ne dereceye kadar hak sahibi olduğunu gösterir.<sup>121</sup>

Kadının erkeğe belli bir bedel ödeyerek boşanması durumu (muhalaa) erkek tarafından suiistimal edilen bir konu olmuş, kadını ağır bir mali yük altında

<sup>120</sup> Hakkı Behiç, “Hukuk ve Vezaif-i Nisvan”, *Mahâsin*, No:6, Şubat 1324, s.s. 406- 410.

<sup>121</sup> Afet İnan, *Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri*, Milli Eğitim Basımevi İstanbul 1975, s.s. 58- 59.



bırakmıştır. Kadını “muhalaa”ya zorlayan erkek, “hul bedeli” ni aldığı gibi kadına boşanma sonrası ödemesi gereken “mehr”i ve geçim nafakasını da vermiyordu.<sup>122</sup>

Kadın, kocasının gaipliği ve evliliği idare edemeyecek şekilde rahatsız oluşu sebepleri ile boşanma hakkını ancak 1916’da irade-i seniyyeler ile almıştır.<sup>123</sup>

Baliğa (buluğa ermemiş) kızın, evlilik konusunda her hangi bir söz söyleme hakkı yoktu. Kızın nikâhı genellikle velilerin karşılıklı olarak rıza vermeleri ile gerçekleşirdi. Hatta Kadı’nın izni olmaksızın bir babanın kızını nikâhlayabileceğine dair fetvalar bulunmakta idi.<sup>124</sup>

Küçüklerin velileri tarafından nikâhlanabilecekleri görüşü zamanla suiistimal edildiğinden 1917 tarihli Hukuk-ı Aile Kararnamesiyle evlenme yaşına bir sınır getirilmiş ve velilerin yetkileri kayıt altına alınmış, kararnamenin 7. maddesiyle 12 yaşını tamamlamamış erkek çocuk ile 9 yaşını tamamlamamış kız çocukların hiçbir kimse tarafından evlendirilemeyeceği hükmü getirilmiştir.<sup>125</sup>

Mahâsin’de erken yaşta evlilik, henüz çocukluğunu yaşamadan evlendirilen kızların zevcelikte lazım gelen ciddiyeti haiz olamadığı yönünde eleştirilmiştir.<sup>126</sup>

Hayriye Melek Hunç Hanım, erken yaşta evlilik bahsine “Fırar” adlı kısa hikâyesinde bulunan kahramanların diyaloglarında değinirken ailelerin kızlarını belli bir olgunluğa kadar iyi ahlak ile yetiştirirlerse iyi bir eş seçebileceğini savunmuştur: *“İzdivaç! Bu bizde ne kadar ehemmiyetsiz! Bir kız on altı yaşına geldi mi talipler sıralanır, hele kız zengin, nüfuzlu bir zatın kızı ise... Biraz muhakeme edilecek olsa -kızı kendi haline bırakırsak davulcu ile zurnacıya varır- atasözü amiyanesi hazırdir... Ebeveyn kızlarını böyle on altı yaşında neşv ve namusunu temin edecek kuvvetten mahrum, zayıf bir nihâl, hayattan bir haber iken hayata atacaklarına ona yirmi iki, yirmi üç yaşına kadar güzel ahlak, vezaif-i insaniye, aile sevgisini, hüsn-i intihabı telkin etseler de kendilerinin de muâvenetiyle bir arkadaş intihab ettirseler davulcuya*

<sup>122</sup> Saim Savaş, “Fetva ve Şer’iye Sicillerine Göre Ailenin Teşekkülü ve Dağılması”, *Sosyo -Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, C.2, Ankara 1992, s. 530-531.

<sup>123</sup> M.Akif Aydın, “Osmanlılarda Aile Hukukunun Tarihi Tekâmülü”, *Sosyo -Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, C.2, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları Ankara 1992, s. 444.

<sup>124</sup> Saim Savaş, *a.g.e.*, s. 514.

<sup>125</sup> Hamza Aktan, “İslam Aile Hukuku”, *Sosyo- Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, C.2, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları Ankara 1992, s. 400.

<sup>126</sup> Zühre, “Musabebe-i Nisaiye”, *Mahâsin*, No: 3, Teşrin-i Sani 1324, s.s. 119- 126.

zurnacıya varmayacağını bilakis beşeriyete müfid bir kadın, mükemmel bir aile reisesi olacağını aceb düşünmüyorlar mı?"<sup>127</sup>

Kadına yönelik uygulanan haksız tutumları "hastalık" olarak tanımlayan Celal Sahir Bey, bu davranışların dinden kaynaklanmayıp adet ve geleneklere bağlı olduğunu ve eğitilmiş kadınların gayreti ile aşılabileceğini savunmuştur.<sup>128</sup>

"Kadınlarımız evlerimizin hayat ve ziyneti, bizim acılarımızın ve hislerimizin ortağı değil, belki evlerimizin adi bir hizmetçisi, bizim bütün küçüklüğümüze mahkûm olan mazlum tutsağıymızdı. Bu ise kadınlarımızın kadına edilecek hürmeti bize telkin etmemelerinden -müsaadenizle- kadınların da bir kadının nasıl bir vakâra malik bulunması lazım geleceğini takdir edememelerinden kaynaklıydı." diyen Asaf Muammer Bey, bu tutumun yalnız çözümünü değil, nedenini de kadınlara bağlamıştır. Ona göre kadınlar, "İngiltere'nin kitab-ı muaşeret ve terbiyesini mesiregah-ı zekâ ve tetkikâr" olarak kabul edip çalışmalı ve kadınlara karşı "vezaif-i hürmetin nasıl olacağını" erkeklere öğretmeli idi.<sup>129</sup>

Hakkı Behiç Bey, yazısında dışarıda hak ve adalete meftuniyetlerinden bahseden erkeklerin evlerinde eşlerini, valide ve kız kardeşlerini hususi hayatlarında kendilerine engel olmayacak bir hale getirdiklerini, üstelik bunu erkeklerin kuvvetçe kadınlara üstün olduğunu söyleyen sözlerden cesaret alıp kadınların doğal hukuklarını bile red ederek yaptıklarını öne sürmüştür. Ayrıca kadının aile içindeki konumunu düzeltmek ve aileye intizam vermek için hem kadına hem de erkeğe sorumluluk yüklemiş, önerilerde bulunmuştur: "Eğer kadınlarımızı vazifelerini tanıyacak, erkeklerin hürmetini kazanacak bir terbiye ile büyütürsek, onlarda kadın hukukuna bizi riayet ettirseler, erkekler ekseriya görmeden, tanımadan daire-i mahremiyetlerine aldıkları kadınlara kadın oldukları için hürmet etseler, kadınları zayıf görüyorlarsa zayıfların daha muhtaç-ı himaye ve nevaziş olduğunu düşünerek tahammül ettikleri vazifelere karşı onların da iddia edecek hakları bulunduğunu teslim ederek biraz da müsavatkâr olsalar, ne hayata küskün bir bağlılık hisseden kocalar, ne çehrelerine siyah bir matem-i âmâlın gölgeleri çöken zevceler, ne mütekabil habasetlerle haysiyet-i içtimaiyeyi ihlal eden aileler görülür."<sup>130</sup>

<sup>127</sup> Hayriye Melek Hunç, "Fırar", **Mahâsin**, No:7, Mart 1325, s.s. 521- 529.

<sup>128</sup> Celal Sahir, "Konferans", **Mahâsin**, No:10, Eylül, s.s. 686- 693.

<sup>129</sup> Asaf Muammer, "Bir Musahebe", **Mahâsin**, No:4, Kanun-ı Evvel 1324, s.s. 250- 252.

<sup>130</sup> Hakkı Behiç, "Hukuk ve Vezaif-i Nisvan", **Mahâsin**, No: 6, Şubat 1324, s.s. 406- 410.



Mahâsin’de zamanın Osmanlı kadınının İslamın asrısaaadet dönemindeki İslam kadını ile karşılaştırılmasının yapıldığı makalelerde bulunmaktadır. Bu makalelerde yazarlar, Osmanlı toplumunun İslamın kadına verdiği değerden uzaklaşmaları sonucu kadının toplumdaki yerinin düştüğü sonucuna varmaktadır: *“Vakti saadette kadınlar ev eşyası kabilinden değil idi. Kadınlar kendileri için mukarrer olan mevki-i içtimaiyi tamamıyla ve hakkıyla işgal etmekte idiler. Kadınlar, ailelerin reisesi ve seviye-i irfanda erkeklerle müsavi ve vazifelerinin ehemmiyet ve necabetine tamamıyla vakıf idiler.”* Bunun yanında *“Bizde bir kadın, hüsn-i serveti gibi esbab-ı saikesiyle zahiren mazhar-ı ihtiram olsa bile kalp ve fikrimizde hiçbir vakit hakiki ve samimi bir mevki-i ihtiram tutamaz.”* Bu durum, iki dönem arasındaki kadına bakışın ve kadınlara verilen toplumsal statünün farklılığından kaynaklanmaktadır. Dönem kadınının sefil bir mevkie atılmasının nedeni ise sahip olunan sahte fikirlere.<sup>131</sup>

Fatma Aliye Hanım’ da sosyal hayatı kadınlar ve erkekler âlemi olarak ikiye ayırmıştır. Bir erkek, ancak kendi ailesini ve mahrem olan akrabasının ailesini tanıyabildiğinden genel kadınlar âlemi ona kapalıdır ve kadınlar âlemi hakkındaki bilgileri çok sınırlıdır. İslam kadını ise toplumun içinde iken ilimde, cengâverlikte, vatan hizmeti hususunda pek büyük mevkiiler almış olduğu halde kendi âlemlerine terk olunalı o mevkiilerini kaybetmişlerdir.<sup>132</sup>

Mahâsin’de kadın erkek eşitliğinden bahseden iki yazardan biri olan Selahaddin Asım Bey, aile içinde doğum ve ardından doğumla meydana gelen çocuğun terbiyesi görevi doğrudan kadında bulunması nedeniyle, kadının tabii olarak manevi yönden erkekten fazla yüksek haklara sahip olduğundan bahsederken, maddi anlamda da kadın ve erkeğin eşit haklara sahip olması gerektiğini belirtmiştir.<sup>133</sup> Ona göre, kadın da erkek gibi bilcümle hukuka, hukuk-ı siyasiye ve medeniyenin, hukuk-ı kanuniye ve içtimaiyenin kâffesine malik bulunmalıdır. Özellikle, *“Hali hazır hayat-ı içtimaiyesi kadın ve erkeğin, hukuken müsavi olmalarını icap ettirmektedir. Çünkü: Şimdiki usul-ü maişet, tarz-ı mesai, hayat-ı umumiye beş on asır evvelkilere kıyas edilemez. O zamanlar, efrad-ı beşerin azlığı, ihtiyacat-ı hayatiyenin yeknesakiyesi ve mahdudiyeti ihtimal ki bu müsavatsızlığı kabul ettirebiliyordu. Fakat hayat-ı*

<sup>131</sup> “Bazı Hususat-ı İçtimaiye”, İkdâm’dan alıntı ile **Mahâsin**, No: 10, Eylül, s.s. 736- 738.

<sup>132</sup> Fatma Aliye, “Terbiye-i İçtimaiye”, **Mahâsin**, No: 10, Eylül, s.s. 738-742.

<sup>133</sup> Selahaddin Asım, “Kadınlık- Erkeklik”, **Mahâsin**, No: 9, Ağustos, s.s. 672- 676.

*içtimaiye-i hazırada bu yüzden pek çok felaketler vücuda geliyor. O vakitler yaygın bir mikyasa kabul ve tatbik edilen yardımlaşma usul-ı içtimaiyesi iken şimdi - sen sana muayyen ol!- kaide-i içtimaiyesi en büyük hikmet olarak telakki ediliyordu. Pederinin vefatında nısf-ı mirası kıymetinde bir şeye mazhar olan bir kadın, üç dört çocuğla dul kaldıktan sonra ne yapsın? Zevcenin de namus ve faaliyetinden başka bir şeyi bulunmazsa bu aile ölüme mahkûmdur yahut ölümden farklı olmayan ızdırıp dolu bir hayata.”<sup>134</sup>*

Selahaddin Asım Bey’e göre, kadının siyasi haklardan mahrum edilmesi de onlara reva görülen haksızlıkların en büyüğüdür. Kadının seçme hakkını erkeklerle eşit olarak kullanması gerektiğini düşünen yazar, kadınların seçilme hakkındaki sakıncaları, bu konuda yaşanabilecek zorlukları kabul edip, kadının bu talebine itiraz etmekle birlikte, siyasi hakkını yerine getirmekten başka bir kazanç yolu olmayan kadına da -açlıktan ölünüz- denilemeyeceği için, kadını, mebuslukta veya bir memuriyette bulunmasından men etmeye hiç kimsenin hak ve yetkisi olamayacağını belirtmiştir. Ancak yazar, mebusluğa iştirak için kadınların yaşının kırktan küçük olmaması şartının getirilmesini öne sürmektedir. Bunda kasıt ise kırk yaşından büyük kadınların, çocuklarını büyütmüş olduğu gibi, adetten kesilip çocuk yapma yeteneğini kaybetmiş olmasıdır. Bu yaştaki kadınlar, “*kadınların hukuk-ı siyasiyeye adem iştirakini isabetli göstermek için, şart edilen delillerin en kuvvetlilerinin terbiye-i etfal ile gebelik, doğum ve bunların icap ettirdiği buhranlar, asabiyetler vesaire haller*” den arınmışlardır. Bu nedenle de hikmet-i içtimaiye ile kadının hukuk-ı siyasiye bahsindeki istekleri arasındaki uyum ancak kadının yaşının kırk ile sınırlandırılması ile olacaktır. Zaten bundan evvel siyasete katılmaları fiziolojiye, fene, felsefeye, tabiata, ilm-i içtimaa muhaliftir.<sup>135</sup>

Süleyman Nesib Bey, erkek ve kadının eşit hukuka sahip olduğundan bahseden diğer bir yazardır. Bir konferans metninin yer aldığı Mahâsin’de kadın ve erkeğin manevi kuvvet olarak bir oldukları, yalnız kadının ihmal edilmesi nedeni ile bu kuvvetin yeterince gelişemediği anlatılmıştır. Kadın ve erkeğin birbirine eşitlenmesi ise mektepte alacakları terbiye ile mümkün olacaktır. “*Kadınlarla erkekler beyninde hiçbir fark yoktur. Hukuk-ı tabiiye ve hukuk-ı insaniye itibariyle erkek ne ise kadın da odur. Erkek, ne hukuka malik ise kadın da o hukuka maliktir. O*

<sup>134</sup> Seladdin Asım, “*Hukuk-ı Nisvan*”, , **Mahâsin** No: 10, Eylül, s.s. 702- 704.

<sup>135</sup> Selahaddin Asım, “*Hukuk-ı Nisvan*”, **Mahâsin** No: 10, Eylül, s.s. 702- 704.



halde aralarında tabiiaten müsavât olduğu gibi ilmen ve terbiyeten de müsavât elbette tesis edecek ve artık erkekler, kadınlara tahakküm edemeyecektir. İlim, tahakkümü mahv edecektir.”<sup>136</sup>

#### 2.4. Toplumsal Hayatta Kadın

“Bizde hayat-ı içtimaiye kadınlar, erkekler âlemi diye iki kısma ayrılıyor. Bizde erkek, ancak kendi ailesini ve mahrem olan akrabasının ailesini tanıyabildiğinden umum kadınlar âlem-i rical için gizli, menfi bulunacağı cihetle erkeklerin kadınlar âlemi hakkındaki bilgileri pek sınırlı ve kısaltılmış kalır. Bu vechle ricalimizin bu babda bileceği şey, nisvan-ı İslam cemiyette iken ilimde, cengâverlikte, hizmet-i vatan hususunda pek büyük mevkiler almış oldukları halde kendi âlemlerine terk olunalı o mevkileri kaybetmişlerdir.”<sup>137</sup>

Osmanlıda, kadın ve erkeği toplumsal ortamda birbirinden ayıran kaç - göçü ve kadınların sokak giysilerini belirleyen etken, örtünme (tesettür) anlayışı olmuştur. Kuran’da, kadınların dışarıya çıkarken üstlerine örtü almalarını öneren Ahzab ve Nur surelerinin, örtünmenin gerekli olduğu şeklinde yorumlanması, Selçuklular döneminden başlayarak kentlerde yaşayan kadınların sokak kıyafetlerinde yavaş yavaş bir değişme meydana gelmesine yol açmış ve tesettüre uymak için, kadınların sokakta vücudunu kaplayan yeni bir üstlük giymeleri ve yüzlerini de örtmeleri yoluna gidilmiştir. Böylece kentlerde, geleneksel kadın giysileri, üzerine giyilen çarşaf - peçe veya ferace - yaşmak’ın eklenmesiyle başka bir görünüm almıştır.<sup>138</sup>

Zamanla tesettür, kadını toplumdan soyutlayan en önemli unsurlardan biri olmuş,<sup>139</sup> bazen de kişisel bir değerlendirme olmaktan çıkarak toplumun çeşitli kesimlerinde tartışılan ve kimi kez yönetimlerin de karışıp yeni düzenlemeler getirdikleri bir sorun olmuştur.<sup>140</sup>

<sup>136</sup> Süleyman Nesib, “Konferans”, *Mâhasin*, No: 6, Şubat 1324, s. 382-387.

<sup>137</sup> Fatma Aliye, “Terbiye-i İçtimaiye”, *Mâhasin*, No:10, Eylül, s.s. 738- 742.

<sup>138</sup> Şerafettin Turan, *Türk Kültür Tarihi*, Bilgi Yayınevi, Ankara 2005, s. 255.

<sup>139</sup> Serpil Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi*, Metis Yayınları, İstanbul 1996, s. 174.

<sup>140</sup> Şerafettin Turan, a.g.e. s. 257.

Nitekim, 16. yüzyılın ikinci yarısından itibaren “taassup” nedeniyle kadınların örtünmeleri, emirnamelerle düzenlenmiştir.<sup>141</sup>

Örneğin, 3 Ekim 1883’te yayımlanan bir hükümet bildirisinde, Türk kadınlarının son zamanlarda dine aykırı şekilde giyindikleri öne sürülerek eskiden olduğu gibi ferace giyilmesi istenirken Şeyhülislamdan Babîâli’ye, yazılan bazı yazılarda da Müslüman kadınlar için uygunsuz bulunan giyimlerin yasaklanması istenmiştir.<sup>142</sup>

Ancak tüm yasaklara rağmen Osmanlı kadını, kıyafetini Avrupa modasına uygun hale getirmeyi bilmiştir. Paris ve Londra modaları, gayrimüslim terziyer vasıtasıyla İstanbul hanımlarına tanıtılmış ve iki üç yıl farkla İstanbul hanımlarının modasına dönüşmüştür. Çarşaf diye biline gelen giysi, Batı modasında Ampir’den Arnuvo’ya geçişin Osmanlı’ya yansımalarının ürünü olmuştur. 1890’larda Ampir modasının düşük omuzlarına pek uygun gelen ferace, Arnuvo devrinin kabarık kolları gündeme gelince bir kenara atılmış ve 19. yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı’da çarşaf modası başlamıştı. Muhafazakâr çevre çarşafa tepki göstermekte gecikmemiş, Babîâli bu konuda yapılan baskılara boğun eğerek İstanbul polisine çarşafsız kadınların eteklerini kesme emri vermiştir.<sup>143</sup>

Kadının sokak kıyafeti sınırlandırıldığı gibi ne zaman ve nereye gidebileceği fermanlarla belirtilmiş ve kadın erkek arasındaki sosyal ilişki de kontrol altında tutulmuştur.<sup>144</sup>

Nitekim III. Osman döneminde padişahın kendi gezintisine ayırdığı haftanın üç gününde kadınların İstanbul’da sokağa çıkması yasaklanırken,<sup>145</sup> IV. Mustafa döneminde evden hiçbir gün çıkamayacaklarına dair karar çıkmıştır. Kadınların babası veya oğlu ile dahi sokakta yürümeleri, arabaya binmeleri, ezan saatinden sonra dışarıda kalmamaları yolundaki kararlar,<sup>146</sup> kadını toplumsal hayattan alıkoymuştur.

<sup>141</sup> Zafer Toprak, *Türkiye’de Yeni Hayat*, Doğan Kitap, İstanbul, s. 233.

<sup>142</sup> Şerafettin Turan, a.g.e. s.s. 257- 258.

<sup>143</sup> Zafer Toprak, *Türkiye’de Yeni Hayat*, Doğan Kitap, İstanbul, s.s. 234- 235.

<sup>144</sup> Serpil Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi*, Metis Yayınları, İstanbul 1996, s. 158.

<sup>145</sup> Şehmus Güzel, “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Toplumsal Değişim ve Kadın”, *Tanzimat’tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, C. 3- 4, s.s. 859- 876.

<sup>146</sup> Afet İnan, *Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1975, s. 84.



Tanzimat döneminde Hattı Hümayun'a esas olan genel haklar çerçevesinde kadın hakları da ele alınmış ve kadın eğitiminin gerekliliği gündeme gelmiştir. Kadına sağlanan eğitim olanakları sayesinde ebe ve hemşire olma hakkı kazanan kadın, kamusal ortamda kendini göstermeye başlamış, dönem içinde açılan derneklerde aktif görevler almıştır.<sup>147</sup>

Bunun yanında Gayrimüslim kadınların erkekler ile serbestçe dolaşabilmesi Osmanlı kadınının harem- selamlık geleneğine karşı bir tepki geliştirmesine sebep olmuştur. Sonuç olarak dönem içinde eğitim, çalışma yaşamına katılım ve sokağa çıkma özgürlüğü talebi kadınlar arasında yaygınlaşmıştır.<sup>148</sup> Yirminci yüzyıl başına gelindiğinde ise Osmanlı kadınının toplumsal hayata serbestçe erkeğinin yanında katılabilmesi ve eğitim olanaklarının kısıtlanmaması için kamuoyundaki gericilik zihniyeti ile mücadele etmek öncelikli hedefi olmuştur.<sup>149</sup>

Kadınların değişim isteği, Meşrutiyet'in ilanı ardından "hürriyet" anlayışı ile birlikte kadın giysilerine yansımış, peçeler incelmış bazen de kadınlar peçesiz dışarı çıkmış,<sup>150</sup> siyah bol çarşafların yerine pelerin ya da mantoya benzer dış esvaplar kadın giyimine hâkim olmuştur. Yeni tip kadın giyimini açık saçık ve İslami kurallara aykırı bulan tutucu kesim, sokakta kadınların çarşaflarını yırtarak, hakaret ederek kadınları tacizle sindirmeye çalışmıştır.<sup>151</sup>

Bu tacizlere karşı yöneticiler ya şeriatın yanı sıra tavır alıp ya da tacizleri görmezden gelirken, kadınların saldırıya uğraması, taciz edilmesi olaylarının gittikçe sık rastlandığı İstanbul'da, bazı gazetelerin bu konuda önlem alınması için yöneticileri uyardığı da olmuştur. Örneğin, 17 Ekim 1908 Cumartesi tarihli *Le Bosphore*'da şeriat kurallarına uyulmuyor bahanesiyle güpegündüz İstanbul'da ve hatta Pera'da Türk bayanlara saldıran "*gericiliğin kötülük ortaklarının*" eylemlerine

<sup>147</sup> İsmail Doğan, "Tanzimat Sonrası Sosyo- Kültürel Değişmeler ve Türk Ailesi", *Sosyo- Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara 1992, s.s. 176- 198.

<sup>148</sup> Yaprak Zihnioğlu, *Kadınsız İnkılâp*, Metis Yayınevi, İstanbul 2003, s.s 109.

<sup>149</sup> Afet İnan, *Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri*, Milli Eğitim Basımevi İstanbul 1975, s. 97.

<sup>150</sup> Şehmus Güzel, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Toplumsal Değişim ve Kadın", *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*", C. 3- 4, s.s. 859- 876.

<sup>151</sup> Yaprak Zihnioğlu, *Kadınsız İnkılâp*, Metis Yayınevi, İstanbul 2003, s.s 109.

son verecek ve onları yola getirecek önlem ve kuralların yakın gelecekte alınması umudu belirtilmiştir.<sup>152</sup>

Mahâsinin beşinci sayısında da “*Yine bir parça ahlak*” başlığı ile tacizler kınanırken<sup>153</sup> derginin imtiyaz sahibi Asaf Muammer Bey, ikinci sayıdaki yazısının bir bölümünü konuya ayırarak kadının “*mehd-i beşeriyet bulunmak ve nüfus-ı beşeriyenin yegâne menba-ı ceryan ve husulü olmak imtiyazıyla, daima bir hak-ı ihtiramı haiz olduğu halde, kadınların çarşaflarını yırtarak setre-i namus ve haysiyetine tecavüz edilmesinin ne diyaneten ne insaniyeten şime-i güzide ile donanmış olan bir Osmanlıya yakıştıramadığını ve ne olduğunu tayinde şaşkınlık*” yaşadığını belirterek “*Meşrutiyet sonrası mukavemet gücü olan bir hükümet kurulması beklenirken hala eski Osmanlıdan medet umanların hastalıklı fikirleri yanında meşrutiyetin kadınları fuhuşa ve denâete sürükleyeceğine dair yazılan rivayetler*” in kadınların çarşaflarının yırtılması ve hakarete uğramalarına sebep olarak göstermiştir.<sup>154</sup>

Umuma mahsus olan alanlarda genel ahlaka aykırı davranan bazı kadınların manevi hastalıklar taşıdığını ve ıslaha muhtaç olduklarını öne süren Fatma Aliye Hanım, “*henüz nevi beşerden hayvaniyeti galip olup da insaniyet mertebesine irtika edemeyen kısmın dişisi olan -karı-*” olarak isimlendirdiği bu kadınlar ile “*insanın diğer yarısı olan -kadın-*”ı birbirinden ayırmak gerektiği görüşündedir. Yazara göre söylemde bu ayrımın olmaması, edebe aykırı münasebetsizliklerde bulunanlarla İslam kadınlarının aynı konumda tutulmasına neden oluyor ve bu durum da kadın namına layık olan kadınlara güç geliyordu. Dahası erkeklerden bazıları kadınların terakkisi denildiğinde bunu “*dişilerden*”, kadınların başlarını açması şeklinde anlıyordu. Dişi ve kadını burada da birbirinden ayıran Fatma Aliye Hanım, kadınların en çok savunacakları şeyin başörtüsü olacağını belirtmiştir: “*Acaba yalvarsalar kadınlar başlarının örtüsünü açarlar mı sanıyorlar? Bu ne yanlış bir zehab! Kadınların halet-i ruhiyeleri hakkında ne büyük gaflet! Kadınların en şiddetle müdafaa edecekleri şey, başlarının örtüsü olduğunu anlamalıdır. Onu atmak isteyecek olanların akliyeti koca deryaya nisbetle bir su damlası gibidir. Hem de bu hususta telaşa ne hacet? Öyle hal*

<sup>152</sup> Şehmus Güzel, “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Toplumsal Değişim ve Kadın”, **Tanzimat’tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi**, C. 3- 4, s.s. 859- 876.

<sup>153</sup> Bkz. “Yine Bir Parça Ahlak”, **Mahâsin**, No:5, Kanun-ı Sani 1324, Giriş eki s. 3.

<sup>154</sup> Asaf Muammer, “Muhasebe”, **Mahâsin**, No: 2, Teşrin-i Evvel 1324, s.s. 65- 70.



ve harekette bulunacak olanlara lüzum gördükleri hakareti ederler. Birkaç mütecasir için bütün kadınları İslamiyet'in onlara bahseylediği hakuklarından mahrum eylemek reva mıdır?"<sup>155</sup>

"Şeriat ile taassubu fark edemeyen cahillerin"<sup>156</sup> kadınlara "güya tesettür lehine add edilen taarruzatı"<sup>157</sup> dinen de kabul edilebilir olmayıp şarkın cehalet ve taassubu ve dinin hastalıklı kalıntılarıdır ve medeniyet ve hürriyet, zamanla kadınların gayret ve teşebbüsü ile bu kalıntıları temizleyecektir. Bunun için elzem olan ise eğitimidir. Eğer genç kızlar kendilerini, yaşlı kadınlar kızlarını eğitirlerse ilk terbiyeyi kadınlardan alacak olan gelecek nesil böyle düşünmeyecek, kadınlar sokakta taarruza uğramayacaktır. Erkeklerin kadınlara olan hürmetlerini gösterebilmeleri diğer ülkelerin Türk kadınına olan bakış açılarını da değiştirecektir. "Çünkü her hakikat bilir yazar, Türkiye kadınlarının da rahat, mesut ve hukuk-ı tabiiyesine malik olduğunu yazacaktır."<sup>158</sup>

Zekiye Hanım, Celal Sahir Bey'in bu sözlerini "Celal Sahir Bey efendiye" alt başlığı ile yazdığı yazısında eleştirmiştir. Medeniyet ve hürriyetin gerçek manasını bilmeyen, cahilliğini bile itiraf edemeyen Osmanlının, ilerlemekte değil gerilemekte olduğunu belirten Zekiye Hanım, cemiyet ve mektepler kuran Avrupa kadınına örnek gösteren Celal Sahir Bey'i, Osmanlıda kadınların değil yeni mektepler kurmak, kurulmuş olanları bile ziyaret edemediklerini söyleyerek eleştirmiştir.<sup>159</sup>

Zekiye Hanım, "toplumda kök salmış olan cehl ve taassubun" sökülüp atılmasını ise genç erkeklerden beklediğini belirtmiştir: "Yeniçeri zamanında kadınların sokağa çıkmaları yasak imiş, hanesinde şarka okuyan bir kadının kapısı kurşunlara hedef olurmuş. Biz bu hikâyeleri büyük annelerimizden işittiğimiz vakit efsane yerine dinler, abartıldığını düşünürdük. Bu zaman-ı hürriyet ve medeniyette! İse benzer durumları gözümüzle görmek bize acı veriyor. Kadınların haysiyeti ayaklar altına alınıp hakarete uğruyor. Düşününüz ki, cerh-idar edilen kalpler validelerinizin, zevcelerinizin, hemşirelerinizindir. Bunların yaralarına çare olacak merhemi sizler istihzar etmekle mükellefsiniz. Genç, münevver fikirlerinizle bu hallere

<sup>155</sup> Fatma Aliye, "Terbiye-i İçtimaiye", **Mahâsin**, No:10, Eylül, s.s. 738- 742.

<sup>156</sup> Emine Semiye, "Terakkiyat-i Nisvaniyeyi Kimden Bekleyelim?", **Mahâsin**, No:10, Eylül, s.s. 733- 736.

<sup>157</sup> Asaf Muammer, "Musahebe", **Mahâsin**, No:2, Teşrin-i Evvel 1324, s.s. 65- 70.

<sup>158</sup> Celal Sahir, "Kadınlarımız Hakkında", **Mahâsin**, No: 11, Teşrin-i Evvel, s.s. 757- 766.

<sup>159</sup> Zekiye, "Kimden İstimdad Edelim?", **Mahâsin**, No:12, s.s. 835- 839.

*çare olunuz. İstikbalin maddi ve manevi tabipleri bu insaniyet düşmanı örümcek cehaletin, bu sonu gelmeyen haşeratların mahvı için müessir serumlar icad ediniz. Eğer kadınların muhiti evinin dört duvarından ibaret add edilecekse istikbal-i vatanın da tehlikede bulunduğuna inanmalısınız. Havadan, ziyadan mahrum olan nebattan ne kadar istifade umulursa bu mahdudiyet içinde yaşayan mahlûkattan o derece bir feyz beklemelidir.”<sup>160</sup>*

Kadınların eş ve oğulları gibi mahremi olanlarla arabaya binmeleri men edilmişken ve kadınlar hava alabilmek için kapalı bahçelere bile çıkamazken ulaşım araçlarında kendilerine yer ayrılmaması nedeni ile kaldırımlarda müsait araç bekleyip boy göstermeleri kimse tarafından yadırganmıyor idi. Fatma Aliye Hanım, toplumda hâkim olan bu zıt düşüncüyü eleştirirken bunun nedenini “*adet*” lere bağlamaktadır: “*Mahremi olan erkeklerle kadınların birlikte arabalara binmeleri yasak edildi. Kadın pederi, zevci, biraderi, oğlu gibi kimselerin yanında ne yapabilir? Baskısız, nezaretsiz, hamisiz gezenlerden bir takımının buldukları yersiz durumları men olunabildi mi? Bazı defa kadınların faytona binmeleri men ediliyor, açık tramvayda dahi kadınlar için yer yok! Kadın bir kupa, ya da kapalı tramvay bekliyor. Mevsim yazda ise bunlar nadir. Kadın uzun müddet kaldırım üstünde duruyor. Boy ve endam gösteriyor, nazar-ı dikkati celb ile gelen geçen bakıyor! Buna ehemmiyet verilmiyor, çünkü adet! Kadınlar kış hayatında muhtaç oldukları hava ve güneşten biraz istifade için duvarlı, kapalı bahçelerden birinde biraz teneffüse muktedir olamıyor, sonra kadınlar sokak sedlerinde ihramlar yayıp sebilhane bardağı gibi diziliyor. Çünkü bu da çoktan beri adet!”<sup>161</sup>*

Mahâsin’de yönetimin kadınlara dair yasaklarına değinen diğer bir yazar Zekiye Hanımdır. Yönetimi meşgul edecek bunca mühim mesele varken kadın çarşaflarının uzunluğu, peçelerinin kalınlığı ile uğraşmalarını “*şayan-ı hayret*” bulan Zekiye Hanım, Dâhiliye Nezaretinden zabıtaya verilen “*İslam kadını tesettürde kayıtsızlık ederse polis tarafından ihtarat-ı lüzumede bulunulması*” yönündeki tebligatın uygulamasının polis tarafından suiistimal edildiği ve bu durumun kadınları saldırılara karşı çaresiz bıraktığını şu sözlerle belirtmiştir: “*Sokakta biraz müzeyyen bir kılıkla gezen muhaderat-ı İslamiye bir takım sebük-magz tarafından bıçakla tehdit ediliyor. Böyle taarruza düşar olanlar kimden istimdad edecekler? Polisten mi?*

<sup>160</sup> Zekiye, a.g.m.

<sup>161</sup> Fatma Aliye, “Terbiye-i İctimaiye”, **Mahâsin**, No: 10, Eylül, s.s. 738- 742.



*Maazallah. Öyle bir hatada bulunurlarsa tevkifhaneye kadar seyahat etmeleri ihtimalden uzak değildir. Zira nisvan-ı İslam tesettürde kayıtsızlık ederse polis tarafından ihtarat-ı lüzumede bulunulması için hükümetten emir verildiği gazetelere ilan edildi. Hal böyle olunca aldığı emri suiistimalden başka bir meziyeti bulunmayan vazife naşinas memurin-i inzibatiyenin böyle bir fırsattan ne dereceye istifade edeceği az düşünmekle anlaşılır.”*<sup>162</sup>

Polisin yapması gereken, Kanun-ı Esasinin hukuk-ı şahsiyenin taarruzdan masun olduğu hükmünden hareketle özellikle kadınların hakkını gözetip saldırganların cezalandırılmasını sağlamaktır: “*Acaba setr-i namus kalın peçeye mi münhasırdır? Yoksa bir örtü altında gizlenen erbab-ı fesada hiç mi tesadüf olunmaz? Açık gezen nisvanın günahı şahsilerine, mesuliyeti de velilerine ait değil midir? Adab-ı umumiyyeye muhalif harekette bulunanlardan başkasına müdahale etmek salahiyyetini polis neden haiz olsun? Mademki Kanun-ı Esasi ahkâmınca hukuk-ı şahsiye taarruzdan masundur, bu kaideye kadınlar daha ziyade tabi tutulmalı, mütecasirler ceza almalı, cins-i nisvan muhafaza ve müdafaa edilmelidir.”*<sup>163</sup>

Mahâsin’de kadın ve erkeğin toplumsal görevleri bakımından kadın- erkek eşitliğinin tartışıldığı makaleler de okumaktayız.

Örneğin, Celal Sahir Bey, Avrupalı kadınları örnek göstererek erkek ile aynı işlerde çalışabildikleri ve erkeklerin yaptıkları her şeyi kadınların da yapmaya muktedir olduklarını ispatlayarak eğer hukukta eşitlik için görevde eşitlik lazım ise bunu Avrupalı kadının gösterdiğini yazmıştır.<sup>164</sup>

Bir kadın olarak görevde eşitlik fikrine karşı çıkan Zühre Hanım’ın görüşü ise kadın ve erkeğin tabii yetenekleri bakımından farksız olduğu kabul edilse bile bu durumun, toplumsal görevlerinin aynı olmasını gerektirmediği yönündedir. Bunun nedenlerinden biri, kadının meşgul olması gereken asli görevlerinden uzaklaşmaması gereği, diğeri ise yaratılışından narin bir yapıya sahip olan kadının, mesleki rekabete ve ağır çalışma şartlarına uyum sağlayamayacağı gerçeğidir: “*Kadınlar, tabii yetenekleri itibariyle erkeklerden farklı değildir; ne dereceye kadar doğru olduğunu tedkike lüzum görmeden bu fikri kabul etsek bile yetenek bakımından farksız olmak vezaif-i içtimaileri birbirinin aynı olmasını icab etmez. Kadın, dava vekili, doktorluk*

<sup>162</sup> Zekiye, “Kimden İstimdad Edelim?”, *Mahâsin*, No:12, s.s. 835- 839.

<sup>163</sup> Zekiye, “Kimden İstimdad Edelim?”, *Mahâsin*, No:12, s.s. 835- 839.

<sup>164</sup> Celal Sahir, “Konferans”, *Mahâsin*, No:10, Eylül, s.s. 686- 693.

ile meşgul olunca evin idaresine, çocukların terbiyesine ve bir ev kadınının ihtimamına muhtaç olan her meşguleye nasıl yetişebilir? Ondan başka medeni memleketlerde aynı meslekte bulunan erkekler arasında geçim rekabeti müthiş bir şekil almış iken bir de kadınlar rekabete girişirse hal neye varır? Zannederim ki yaratılış cihetinden ciddi ve mütemâdi bir gayrete, çok yoracak sürekli bir fikri çalışmaya dayanamazlar. İki cins arasında tabiaten büyük fark olmasa dahi kadınların asabı daha narin, tahammülü daha eksiktir. Onun için yüksek riyaziyelerin, derin felsefelerin haşin nazariyatına boğulmak, kadınların kârı değildir.”<sup>165</sup>

Kadının en önemli vazifeleri olan doğum ve çocuğun terbiyesi, onu diğer tüm vazifelerden korur. Dolayısıyla da kadınların bu ulu vazifeleri nedeniyle evin geçimini sağlamak erkeğe düşmüştür.<sup>166</sup> Ancak kadının, eşinin ya da babasının ölümünün ardından geçimini sağlayabilmesi, onun bir “altın bilezik” sahibi olmasına bağlıdır. Özellikle kadının erkeğe göre mirastan yarı pay alması, birikimi de yoksa elinde bir mesleğinin olmasını gerekli kılmaktadır.<sup>167</sup>

Kadının toplumsal hayattan uzak kalmasını yine toplumsal açıdan değerlendiren Fatma Aliye Hanım ise, kadınların meşguliyetsiz kalmasının tembellik ve miskinlik ile birlikte dedikodu ve iftira gibi ahlaksızlıkları da beraberinde getirdiğini belirterek çözüm olarak da bu kadınların çalışabilecekleri basma ve dantelâ fabrikaları açılması gerektiği fikrini öne sürmüştür.<sup>168</sup>

Çevrenin izin verdiği ölçüde de olsa eşinin geçim mesaisine yardımda bulunmayan kadınların hayatını eski miras yedilerin durgun yaşantısına benzeten Zekiye Hanım’ın, Zühre Hanım’ın makalesinde yer alan “bizde kadınlar nasıl çalışabilir?”, sözünü eleştirdiği ve Zühre Hanım’a hitaben yazdığı bir makalesi bulunmaktadır. Makalede Zekiye Hanım, kadın üzerindeki çevre baskısını da gözeterek alternatif bir çalışma fırsatı olarak evde çalışabilme ortamı oluşturmayı önermiştir. Kendi cemiyetleri olan “Cemiyet-i Hayriye-i Nisvaniye” nin biçki dikiş imalathanesi açtığından da bahseden yazar, bu gibi imalathanelerin sayılarının artması ümidini dile getirmiş böylece özellikle eşi öldükten sonra geçim derdine düşen

<sup>165</sup> Zühre, “Kadın Bilgiler”, **Mahâsin**, No:7, Mart 1324, s.s. 469- 472.

<sup>166</sup> Selahaddin Asım, “Kadınlık Erkeklik”, **Mahâsin**, No:9, Ağustos, s.s. 672- 676.

<sup>167</sup> Selahaddin Asım, “Hukuk-ı Nisvan”, **Mahâsin**, No:10, Eylül, s.s. 702- 704.

<sup>168</sup> Fatma Aliye, “Terbiye-i İctimaiye”, **Mahâsin**, No:10, Eylül, s.s. 738- 742.



kadınların, bu gibi yerlerde çalışarak kimseye ihtiyacı olmadan yaşayabileceklerini belirtmiştir. “*Yeter ki kadınlarda çalışmak ayıp add edilmesin*”<sup>169</sup>

---

<sup>169</sup> Zekiye, “İtiyadat-ı Muzır”, **Mahâsin**, No:10, Eylül, s.s. 722- 724.

### III. BÖLÜM

## MAHÂSİN'İN GÖZÜYLE II. MEŞRUTİYET'İN SİYASİ HAYATINA BAKIŞ

Mesleğini “*münhasıran mübâhese-i nisaiye ve edebiyeden ibaret*” olduğunu belirten Mahâsin, Matbuat Nizamnamesinin kabulü, Meclisin açılışı ve 31 Mart Olayı sonrası Hareket Ordusu'nun İstanbul'a gelişi gibi gelişmelere kayıtsız kalmamış, bu olaylara özgü makaleler yayınlamıştır. Bunun yanında “*Ekmekçinin Beygiri*”, “*Bir Arkadaşla*” gibi siyasi içerikli hikâyeler yayınladığı gibi satır aralarında da siyasi değerlendirmelerde bulunmaktan geri durmamıştır. Örneğin Faik Ali'nin doğunun güzellikleri ve kadınlarından bahseden şiirinde Rus kadınları “*Rus Kadını Hariç*” yazısı ile şiirin dışında tutulmuş, Avusturya boykotu sonuçları itibari ile eleştirildiği gibi dönem iktidarının dış politikası ve dönemine uygun tavır takınan gazetecilere sık sık gönderme yapılmıştır.

### 3.1 II. Meşrutiyetin İlanı

1908 Temmuz'unun başında İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin sivil kanadı<sup>1</sup>, meşrutiyetin ilanı için harekete geçmiş, 10 Temmuzdan kısa bir süre önce Manastır şehrinde sokaklara asılan ve çeşitli devletlerin konsoloslarına gönderilen beyannamede İttihat ve Terakki'nin Meşrutiyeti ilan etme isteğinin gerekçesi günün Osmanlı hükümetinin gayrimeşruluğundan dem vurularak açıklanmıştır; “*Osmanlı İmparatorluğu bir millet ile o milletin timsali olan padişahıtan ibarettir. Bu ikisinin*

<sup>1</sup> Bayram Kodaman, “II. Meşrutiyet Dönemi (1908- 1914)”, *Türkler C: 13*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.s. 165- 192.



arasında alçaklara, şehvet esirlerine, rezillere, ikbal sarhoşlarına hususi bir yer yoktur. Kurulması istenen rejim sayesinde, milletle padişah doğrudan doğruya temas halinde olacaklardır. İnsanlık ve medeniyet mahkemesinin temyiz edilmemek üzere verdikleri karar budur. Bu kararın uygulanmasıyla ki, cinayetler ve zulümler insanlık kanununun hükümlerinde yok edilmiş olacaklardır.”<sup>2</sup>

Niyazi Bey’in Hıristiyan halka çağrı yapmak üzere dağıttığı beyannamede Türklerin din, dil, millet, mezhep ayrımı yapmadan herkese hürriyet, eşitlik ve adalet bahşedecek bir rejim kurmak için çalıştıkları ve bundan böyle herkesin Osmanlı’nın menfaatine çalışarak bütün gayrimüslimlerin din, diyanet, mezhep ve milliyetinden emin olacaklarına vurgu yapıyorken Enver Paşa’nın 19 Temmuz 1908’de Selanik’te halka yaptığı konuşma ise İttihat Terakkili yeni dönemin ipuçlarını vermekte idi:

“ Bundan böyle biz hepimiz kardeşiz. Bulgar yok, Rum yok, Roman yok, Müslüman yok, Hıristiyan yok, Yahudi yok, Osmanlı var, Biz Osmanlıyız. İçimizden birinin sinagoga diğerinin kiliseye, bir başkasının camiye gitmesinin fazla bir önemi yoktur. Ülkemizin mavi seması altında hepimiz eşitiz, Osmanlı olmaktan şeref duyuyoruz. Yaşasın vatan, yaşasın hürriyet.”<sup>3</sup>

Makedonya’daki bu olaylar gittikçe büyüyerek halkın ve III. Ordu’nun katıldığı genel bir isyan halini almış,<sup>4</sup> Rumeli şehirlerinde peş peşe halk toplantıları düzenlenmiş ve Yıldız’a Kosova, Serez, Selanik, İştîp ve Priştine’den Kanun-ı Esasi’nin tekrar yürürlüğe konmaması halinde III. Ordu ile birlikte payitahta yürümeye hazır olduğunu yazan telgraflar gönderilmiştir. Bu durum, Yıldız’ı bir halk hareketi ile karşı karşıya olduğuna inandırmış ve Tarık Zafer Tunaya’nın deyimi ile Osmanlı İmparatorluğunun ıslahat hareketlerine ilk defa “halk” unsurunu getirmiştir.<sup>5</sup>

Mahâsin’de Meşrutiyetin ilanı, “hürriyetini geri alan millet” söylemi üzerinden anlatılmıştır: “Bugün istedik ki, artık bizde yaşadığımızı bilelim ve bildirelim. O hayat-ı sükûtu terk ile hürriyet dâhilinde çalışalım. Bunun için de umur-ı milletimizi mutlak bir idareden kurtararak şura-yı ümmete muhtelif zıt fikirlerin bir mübareze-i daimi ile idare edeceği mebusuna havale ettik.” II. Meşrutiyetin ilanında

<sup>2</sup> Tarık Zafer Tunaya, *Hürriyet’in İlanı*, 1988, s.s. 14- 15.

<sup>3</sup> Bayram Kodaman, “II. Meşrutiyet Dönemi (1908- 1914)”, *Türkler C: 13*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.s. 165- 192.

<sup>4</sup> Bayram Kodaman, *a.g.m.*

<sup>5</sup> Tarık Zafer Tunaya, *Hürriyet’in İlanı*, 1988, s.16.

halkın oynadığı rol, onu 1876 Kanun-i Esasi'nin ilanından ayırırken meşrutiyetin devamı konusunda halka sorumluluk yüklemiştir: “Ancak, emeksiz ekmek olmaz, Meclis-i Mebusanımız var diye bu sütunda ona dayanmayalım. Gayretsiz muvaffakiyet, bazen hâsıl olsa bile neticede yine tesirsiz kalır. İşte 1293 Kanun-ı Esasi'de bu hakikatin bir delili değil mi? O zaman halk, istihsal-i hürriyetine çalışmamış, onun için çalışarak hak edememiş ve edemediği için de muhafazasına da muktedir olamamıştı. Fakat bugün onu ancak kendi kuvveti ile kazanan millet, yine o suretle sürdürmeye emin oluyor.”<sup>6</sup>

23 Temmuz gecesi II. Abdülhamit, “Anlaşılan ahali Kanun-ı Esasinin ilanını arzu ediyorlarmış. Kanun-ı Esasi ilanı aleyhinde değilim” sözleri ile bu yolda kabulünü dile getirerek Meşrutiyetin ilanına razı olmuş, ertesi gün padişah tarafından valilere mebus seçimleri için hazırlıklara başlamalarına dair buyruk yollanmıştır.<sup>7</sup>

Yine 24 Temmuz'da II. Abdülhamit'in Kanun-ı Esasi'yi yürürlüğe koyduğu haberini gazetelerde alelade resmi bir bildiri olarak okuyan halkın ilk tepkisi ise şaşkınlık olmuştur. Hüseyin Cahit Yalçın, Meşrutiyetin ilanı haberini gazeteden okuduğunda hissettiklerini şu sözlerle ifade etmiştir: “24 Temmuz 1908. Gazetenin başında ufak bir devlet bildirisi. Anayasanın yeniden uygulanması konusunda padişah buyruğu çıktığını bildiriyor. Gözlerime inanamıyorum. Meşrutiyet mi oldu? Millet meclisi mi açılacaktı? Abdülhamit yönetimi son mu buluyordu? Gazeteyi merakla, coşkuyla gözden geçirdim. Bir gün önceki gazetenin aynı, boş, kuru, sahte, cansız edebiyat”<sup>8</sup>.

25 Temmuz'da ise tüm gazeteler “Padişahım çok yaşa” sürmanşeti ile çıkarken<sup>9</sup> aynı gün halk kutlamaları da başlamış, Türk, Rum, Ermeni ve Museviler aynı coşkuyu yaşamışlardır. 26 Temmuz gecesi kutlamaları ise gazetede şöyle anlatılmıştır: “Aynı gece Beyoğlu'nda Cadde-i Kebir'de toplanan halk, büyük bir coşkuyla yeni anayasal düzen lehinde gösteriler yaptı. Tepebaşında ise adım atacak

<sup>6</sup> İsmet Hakkı, “Çarpışmak İhtiyacı”, *Mahâsin*, No: 4, Kanun-ı Evvel 1324, s.s. 253- 257.

<sup>7</sup> Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılâbı Tarihi*, c:1, kısım:2, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1983, s. 59.

<sup>8</sup> Hüseyin Cahit Yalçın, *Siyasal Anılar*'dan naklen Oya Dağlar, “II. Meşrutiyetin İlanının İstanbul Basını'ndaki Yansımaları(1908)”, *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No:38, s.s. 141- 159.

<sup>9</sup> Oya Dağlar, a.g.m.



yer yoktu. Bando, gecenin geç saatlerine kadar parkta kutlamalara katılan halkı eğlendirdi.”<sup>10</sup>

Mahâsin’in imtiyaz sahibi Asaf Muammer Bey, Meşrutiyet kutlamalarını betimlediği makalesinde bu “*beklenmedik*” inkılâbın, halk üzerindeki “*füsunkârane*” etkisine vurgu yapmıştır. Bu etki sadece sokaklarda kutlamalara katılan erkekleri değil, onların evlerine döndüklerinde bu coşkuyu aktardıkları kadınları da büyülemiş, uzun süredir evlerde ilk defa vatan, millet kelimeleri tekrar tekrar sarf edilmiştir.<sup>11</sup>

30 yıllık istibdat döneminin güzele ve hür düşünmeye dair Osmanlı toplumunda yarattığı açlık şu dizelerle anlatılmıştır: “*Bugün artık Türkiye bir zindan değildir. Bugün artık karşınızda gerdenkeş mahpuslar değil, gerdanlarındaki mahkûmiyet kalesini kırmış, hak-ı hürriyetini istirdad etmiş bir millet bulacaksınız. Hazine-i medeniyetten hisse-i irfanımızı isteyeceğiz. Garbın maidei tabiyesi hükmüne geçen fen ve sanat, hüsn ve hakikat bize o kadar hasetle tevzi ediliyordu ki, şimdi memleketimizin bütün ruhlarında doğruluğa, güzelliğe karşı öyle şedid ve bi-hudud bir iştah vardır ki Avrupa’nın mesai-i asar ile vücuda getirilmiş hazine-i bedayi ve hakâyık bile amalimizi ihataya gayri kâfi görünüyor.*”<sup>12</sup>

Meşrutiyet ile birlikte gelen “*serbesti ve hürriyet*” in devamı kadınların tekâmülüne ve onların da ilim ve irfan sevgisini gelecek kuşaklara aşılmasına bağlı idi.<sup>13</sup> Bunun yanında Osmanlı hükümetini hak ettiği mevkie yükseltmek ve bütün memleketi istila eden yabancılara karşı uyandırmak gibi “*vezaif-i milli*” ise “*esaret zincirlerinden kurtulup ittihad-ı umumi ile hür bir millet teşkil eden Osmanlının her bir ferdine*” düşmekte idi.<sup>14</sup>

Mahâsin’de Osmanlıda henüz sükûnetin sağlanamadığı vurgusu ile kadınların haklarını ararken aşırılıktan ve nümayıştan uzak durmaları konusunda onları uyaran yazılar kaleme alınmış, bir toplumda farklı düşüncelerin olmasının gerekli olduğuna değinilerek fikir sahiplerinin kendi düşüncelerini en iyi ifade edebileceği yerin basın olduğu anlatılmıştır. Osmanlı kadınının da kendi hakkını

<sup>10</sup> “Loyal Demonstrations”, *The Levant Herald and Eastern Express*, 27 Temmuz 1908’den naklen Aykut Kansu, *1908 Devrimi*, İletişim Yayınları, İstanbul 2002, s. 139.

<sup>11</sup> Asaf Muammer, “Muazzez Karelerimize”, *Mahâsin*, No:1, Eylül 1324, s.s. 1- 4.

<sup>12</sup> Cenab Şehabettin, “Rasime-i Hoşamedî”, *Mahâsin*, No:3, Teşrin-i Sani 1324, s.s. 147- 149.

<sup>13</sup> Asaf Muammer, “Bir Musahebe”, *Mahâsin*, No:4, Kanun-ı Evvel 1324, s.s. 250- 252.

<sup>14</sup> Asaf Muammer, “Musahebe”, *Mahâsin*, No:2, Teşrin-i Evvel 1324, s.s. 65- 70.

savunurken Avrupalı kadından farklı olarak “pasif” bir yol tercihi ile isteklerini basın üzerinden yapmaları teşvik edilmiştir.

“Bugün hür düşünmeye, hür yaşamaya alışamayan efrad-ı milletimizin henüz kurtulduğu karanlıklar, siyahlıklar içinde” yeni fikirler içeren makalelere hayran kaldığını dile getiren Mediha Hanım, bu yazıların arasında kadın yazılarının olmamasından üzüntü duyduğunu belirtirken “Kanun-ı Esasinin henüz her tarafa bahşedemediği sükûn ve asayiş ihlale vesile” çıkaracak herhangi bir nümayişten uzak durulması yönünde uyarıda bulunmuş ve kadınların yazılarıyla “filen değilse bile fikren inkılapperver” hanımlar olduklarını ispatlamaları gerektiğini yazmıştır.<sup>15</sup>

İsmet Hakkı Hanım’a göre milletin düşüncelerinin gelişmesi toplumda farklı fikirlerin varlığı ile mümkün idi: “İşte henüz meclis-i mebusanımız in’ikâd etmezden evvel siyasi fırkalar teşkil etti. Bu her büyük cemiyetin daima diğer küçük cemiyetlerden müteşekkil olduğuna bir bürhandır. Hayat-ı siyasiyemizde şimdiden muhtelif fırkalar bulunduğu gibi, hayat-ı içtimaiyemizde de feministler, anti feministler bulunması dahi pek tabii ve hatta lüzumludur. Efkâr-ı millet hep aynı fikri güderse bu mübâricesiz hayatta ilelebet terakkiden mahrum kalır.” Farklı fikirlerin tartışılabileceği alan ise basındı. Kadınlar da kendilerini en iyi ifade edebilecekleri yer olan basında yazarak düşüncelerini aktarmalı idi: “Fikir serbesttir. Biz yazmalı ve mahzâ bir parça korkusuz olduğu için kimsenin yazmaktan men edilemeyeceğini anlatmalıyız. Matbuatta görülen fikirler yine ancak o vasıta ile tenkid edilebilir. Muhakematımız batılsa mantık dâhilinde butlanı ispat edilmeli.”<sup>16</sup>

Bununla birlikte Celal Sahir’in kadınları sert yazılarından dolayı uyardığı da görülmekte: “Fakat bilelim ki, Huzzar-ı Kuram her şey bir tekâmül-i tedriciye tabidir. Nasıl Amerika’da olan bir şey henüz Fransa’da vesair Avrupa memleketinde olamıyorsa medeniyet yaşı itibariyle bizim büyük babamız olan Avrupa’da kabil olan her şey de bizde kabil olamaz. Bunu beyanda maksadım Kanun-ı Esasinin ilanı tarihinden beri gazetelerde gördüğüm bazı kadın makalelerinin üslubundaki ifrat-ı asabiyettir. Fazla koşmak çabuk yorgunluk getirir. Vaka-ı ahire kadınlık için de büyük bir değişimi icab edecektir. Buna şüphe yok.”<sup>17</sup>

<sup>15</sup>B.k.z. Mediha Hesna, “Vakti Değil mi?” *Mahâsin*, No:3, Teşrin-i Sani 1324, s.s. 128- 129.

<sup>16</sup> İsmet Hakkı, “Çarpışmak İhtiyacı”, *Mahâsin*, No:4, Kanun-ı Evvel 1324, s.s. 253- 257.

<sup>17</sup> Celal Sahir, “Kadınlarımız Hakkında”, *Mahâsin*, No:11, Teşrin-i Evvel, s.s. 757- 766.



Meşrutiyetin ilanı her ne kadar pek çok sorunun çözümü gibi görünse de dış politikada bağımlı olmak içeride huzuru engelliyordu. Nitekim Sabah'taki makalesinde Osmanlının “*kendisine ait mesailin tecelliyatından belki kendisinden ziyade başkalarının haiz-i alaka olmalarından*” dem vuran Halit Ziya Bey,<sup>18</sup> Mahâsin'de “*Ekmekçinin Beygiri*” isimli hikâyesinde meşrutiyetin henüz kabul edildiği Osmanlıyı, yıllarca arkasında taşıdığı köhnemiş ağır arabanın atılıp yerine yular takılan ata benzetir. At, bu duruma çok sevinip yalancı hayallere dalsa da iradesinin dizginleri başkasının ellerindedir: “*Köhne arabayı artık kırılmış, hurdahaş olmuş, tahtaları sökülmiş, tekerlekleri kopmuş bir tarafa atılır ve ona bir yular takılır. Bundan memnun, inan-ı iradatı başkasının kolunda kazib ruyalardan sonra hakikat-ı hayatı bunda, bu inkıyad-ı mütevekkilenin hikmet-i lakaydanesinde bularak, evlerin pencerelerine temenniyat-ı huzur ve saadet ve sofralarına ekmek dağıta dağıta, mesud ve mutmain koşmayarak fakat düşmeyerek gidiyor.*”<sup>19</sup>

Kendi hürriyetini elde edememiş bir ülkede ise kişilerin hürriyetinden bahsedilemez idi. “*Yalnız kadınlarının hürriyetle kurtulamayacak kadar hasta bir vatandan bahis ettiniz, işte ruh-ı mesele burada. İleri gitmeyelim; bütün vatan müthiş bir esaret altında inliyor. Herkes esir iken kimse, kimseye hürriyet veremez değil mi?*”<sup>20</sup>

### 3.2 İttihat ve Terakki'ye Eleştiriler

Avusturya'nın 6 Ekim 1908'de Bosna Hersek'i işgal ettiğini bildirmesi Osmanlıda ekim ayının başından Avusturya'nın 2,5 milyon Osmanlı lirası tazminat ödemesine dayanan anlaşmanın imzalandığı 1909 Şubat ayının sonuna dek süren boykot hareketinin başlamasına sebep olmuştur. Boykota uygun olarak Osmanlıya deniz ve tren yolu ile gelen Avusturya malları hamallar tarafından indirilmemiş, mağazalardaki Avusturya malları satılmadığı gibi, Avusturya hizmetleri de kullanılmamıştır. Boykot hareketi doğrultusunda hareket etmeyen tüccarların ve

<sup>18</sup> Uşakızade Halit Ziya, “Avusturya'ya Dair”, *Sabah*, 18 Eylül 1324.

<sup>19</sup> Uşakızade Halit Ziya, “Ekmekçinin Beygiri”, *Mahâsin*, No:1, Eylül 1324, s.s. 28- 30.

<sup>20</sup> Hayriye Melek Hunç, “Fırar”, *Mahâsin*, No: 7, Mart 1325, s.s. 521- 529.

Avusturya malı satan dükkânların listelerinin gazetelerde verilmesi bunların karşısında güçlü bir kamuoyu oluşturmuştur.<sup>21</sup>

Nitekim Mahâsin'in ilk sayısında Avusturya ürünleri satan Tiring ve Şetayen mağazalarının reklâmlarının yayınlanması, derginin pek çok eleştiri almasına sebep olmuş, dergi yönetimi ikinci sayısında durumdan dolayı teessüflerini bildiren bir yazı yayınlamak zorunda kalmıştır.<sup>22</sup>

Avusturya ürünlerinin yanında hizmetlerine de boykot yapılması, Avusturya vapur şirketlerini kullanan Osmanlı tüccarını da oldukça etkilemiştir. Bu nedenle Avusturya ile görüşmelerin yapıldığı aralık ayından itibaren Osmanlı tüccarının boykot aleyhine hareket ettiği görülmektedir.<sup>23</sup>

Mahâsin'in imtiyaz sahibi ve aynı zamanda tüccar olan Asaf Muammer Bey, okuyucuları ile sohbet ettiği yazısında tüccar ve ticaretin boykotajdan dolayı düştüğü durumu anlatmıştır: Boykotaj, Avusturya'dan getirilen kâğıttan fes ve külaha kadar pek çok ürünün satışını engellemiş, bu durum zaten "*yokluk ve fakr içinde soluyan Osmanlı ticaretine*" büyük bir darbe vurmuştur. Karamürsel'deki kumaş, Beykoz'daki kâğıt fabrikaları işlemez hale gelmiştir. Asaf Muammer Bey, yazısının devamında en mesut günlerinde bile bayrak direklerine asacak donanma bayrağı bulamayacak kadar yokluk içinde bulunan Osmanlı ticaret gemilerinin "*idare-i hayat ve intizam için biraz rağbetten, küçük bir teşebbüs-i şahsiden mahrum bulunmalarını*" da üzüntü verici bir durum olarak dile getirmiştir.<sup>24</sup>

1908 ertesinde İttihat ve Terakkiye yönelik muhalefet kendini göstermeye başlamış, cemiyetin nispeten laik tutumu, kadın hareketinin yükselmesi gerici olayların görülmesinde etkili olmuştur. Bu olaylardan birinde, Halıcılar Camii Müezzini Kör Ali, önce Fatih Camii'nde Meşrutiyet aleyhinde konuşmalar yapmış, ardından 7 Ekim'de 50- 60 kişi ile birlikte Yıldız Sarayı'na yürümüştür. İstekleri ise şöyledir: Meyhaneler kapanmalı. İslam kadınları açık saçık sokaklarda gezmemeli, resim çektirmemeli. Tiyatrolar kapanmalı. Gene 7 Ekim'de Üsküdar'da Yeni

<sup>21</sup> Y. Doğan Çetinkaya, *Osmanlı Boykotu*, İletişim Yayınları, İstanbul 2002.

<sup>22</sup> B.k.z. "Bazı İfadelerimiz", *Mahâsin*, No:2, Teşrin-i Evvel 1324, s. 3.

<sup>23</sup> Çetinkaya, *Osmanlı Boykotu*, s. 273.

<sup>24</sup> Asaf Muammer, "Karielerle Hasbihal", *Mahâsin*, No:4, Kanun-ı Evvel 1324, s.s. 235- 240.



Caminin imam vekili Abdülkadir ve yanındakiler karagöz ve tiyatro salonlarını basmış, perde ve sahneleri tahrip etmiştir.<sup>25</sup>

7 Nisan'da İstanbul'da öğrencilerin de büyük ölçüde katıldığı ve hükümetten adalet istendiği gösteriler yapılmıştır<sup>26</sup>. Gösteriler, I. Ordu askerlerinin 12 Nisan'da ayaklanıp meclis önünde toplandıklarında askeri bir nitelik kazanmıştır. Molla ve medrese öğrencileri tarafından destek gören<sup>27</sup> ayaklanmacıların istekleri arasında ise şeriatın yanında kadınların Beyoğlu'na gitmemesi de vardı.<sup>28</sup>

Ayaklanmanın bastırılması için Selanik'ten çıkarak 17 Nisan'da Çatalca'ya varan Hareket Ordusu, 24 Nisan itibari ile İstanbul'daki kışlaları ele geçirerek sükûtu sağlamıştır. 25 Nisan'da kendi binasına dönen meclis, 27 Nisan'da Abdülhamit'i tahtan indirmeye karar vermiştir.<sup>29</sup>

Mahâsin'de Binti Danyal tarafından kaleme alınan “*Şanlı Ordu*” adlı makalede İstanbul'un ikinci fatihi mücahitler olarak adlandırılan Hareket Ordusunun İstanbul'daki iki günü anlatılmıştır. Aynı makalede yeni Sultan V. Mehmed'e de duacı olan yazar, istibdat döneminin asıl şimdi Hareket Ordusunun müdahalesi ile bitirildiğine vurgu yaparak meşrutî yönetimin getirdiği hürriyeti de bundan sonra hissedebileceklerini şu sözlerle belirtmiştir: “*Artık bundan sonra memleketimizin terakkisinden tealisinden emin olabilirsiniz. Otuz seneden beri vatanımıza, mülkümüze vurulan darbe-i tahrib-i cinayetkaraneyi, o müthiş pençe-i istibdadî üzerimizden ebediyen def ettiniz. Siz fedakârlara bütün insanîyet borçludur. Sizi daima hürmetle yâd edeceğiz. Size kemal muhalesetle muntezir olan ailelerinizin yanına muzafferan şeciane avdet ediniz. Onlar sizi takdis edeceklerdir. Hürriyet, meşrutîyeti bundan sonra daha açık olmak üzere anlayacağız. Şimdi bütün manasıyla hür bir kavim olduk. Temiz huyluluğu, ulu ahlakları ta zaman-ı istibdaddan beri bütün kalplerde nakş olan sultan-ı cedidemizi de cenab-ı hak müteyemmen mübarek*

<sup>25</sup> Tefik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839- 1950*, İmge Yayınevi, Ankara 1999, s.s. 101- 102.

<sup>26</sup> Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılâbı Tarihi*, c:1, kısım:2, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1983, s.183.

<sup>27</sup> Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Arkadaş Yayınevi, Ankara 2010, s. 292.

<sup>28</sup> Yusuf Hikmet Bayur, a.g.e. , s. 185.

<sup>29</sup> Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılâbı Tarihi*, c:1, kısım:2, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1983, s.s. 198- 209.

eylesin ve yine sizleri de mülk-i haslet padişahımıza bağışlasın kahraman askerler!...”<sup>30</sup>

Meşrutiyetin ardından ümitle beklenen güzel günler gelmediği gibi cemiyetin mutlak bir otorite talep eden pervasız bir taraf haline gelmesi<sup>31</sup> halk üzerinden cemiyete yapılan eleştirileri artırmıştır. Mahâsin’de de bu eleştirilerin yansımaları görmek mümkündür.

Avrupalıların Osmanlı topraklarındaki ticari faaliyetleri dergide en çok eleştirilen konu olmuştur. Berid’in kaleme aldığı “*Bir Arkadaşla*” isimli kısa hikâyede yazar, hikâyedeki kahramanın ağzından konu ile ilgili şu öngörülerde bulunmuştur: “*Yavaş yavaş Avrupalılar memleketimize gelmeye başladılar; bunlar şimdi Anadolu’nun içlerine dağılarak maden mahallerini aramakta, vesâit-i nakliyyeye muhtaç yerlerin miktarı ihraç ve ithalatını tetkik ederek şimendifer, otomobil gibi vesâit-i nakliyenin buralarda işlettirebilip işlettirilemeyeceğini, derelerin vesâit-i nakliyyeye müsait olup olmadığını tetkik etmekte bulunurlar. Bir gün bakacağız ki bir Alman, Bolu ile Kastamonu arasında bir otomobil hattı tesis etmiş para kazanıyor. Bir Fransız bir elektrik veya diğer bir şey fabrikası ihdas ediyor. Bir İngiliz, bütün sevâhili kabza-i ticaretine alıyor. Ve emin ol ki, bunlar bizim memleketimizde milyonlar temin edecek vesaiti yed-i hâkimiyetlerine geçirmiş olmalarına rağmen bir amele gibi olsun mesâilerine iştirâkimize muvaffakiyet etmeyecek.*”<sup>32</sup>

Aynı yazar bu kez makalesinde meclisin, devletin ihtiyacı olan parayı borçlanma yolu ile almasını eleştirmiş ve devletin kendi madenlerini kendisinin işletmesi ve fabrikalar kurması ile ihtiyaç olunan geliri toplaması önerisini getirerek bu yol ile milletin fakirlikten kurtulabileceğini belirtmiştir.<sup>33</sup>

1909 Matbuat Nizamnamesi, Mahâsin’de aynı başlığı taşıyan bir makale ile eleştirilmiştir. Nizamnamenin eleştiriye konu olan maddesi ise gazete sahiplerinden dönem itibarı ile “*Büyük bir sermaye sıfatıyla gösterilebilecek beş yüz lira*” depozito akçesi alınacağına dair olan madde idi. Bu kadar yüklü depozito akçesi gazeteler için aynı zamanda bir tehdit unsuru idi: “*Bundan altı ay evvel keyiflerine tâbi olan kalemlerini istedikleri bir satır, istedikleri bir makale, hatta medlulâtı anlamayarak*

<sup>30</sup> Binti Danyal, “Şanlı Ordu”, *Mahâsin*, No: 9, Ağustos, s.s. 645- 647.

<sup>31</sup> Bernard Lewis, *Modern Türkiye’nin Doğuşu*, Arkadaş Yayınevi, Ankara 2010, s. 289.

<sup>32</sup> Berid, “Bir Arkadaşla”, *Mahâsin*, No:7, Mart 1325, s.s. 533- 536.

<sup>33</sup> Berid, “Meclis”, *Mahâsin*, No:6, Şubat 1324, s.s. 442- 446.



bir lügât kitabına mürâcaatı büyük külfet gördükleri bir kelime için koca bir kitap üstünde gezdiren sensorların yerine sahib-i imtiyazlarının paralarını ikâme etmek istiyorlar ve bunlar biliyorlar ki, beş yüz lira i'tâ sına esasen muktedir olamayan sahib-i imtiyazlar tabii bu kayd önünde gazetecilikten çekilecek ve kalanlar da depozito akçelerinin temin-i muhafazası için ona göre idare-i lisan etmeye mecbur kalarak memleketin menfaatinden ziyade paralarının idâme ve bekâsına hasr-ı dikkat edeceklerdir.” Bu yolla “bir kavmin vasıta-ı neşr-i efkârı ve müdafaa-i hukukuna vasıta-ı intişâr ve delil olan gazetelerin kayd-ı esarete alınması” okuyucuların da esir alınması demektir.<sup>34</sup>

Cemiyete eleştiri yapılmasının yanında Berid'in hikâyesinde kahramanlar aracılığı ile İttihat ve Terakki'ye yapılan eleştiriler de değerlendirilmiştir. Hikâyede cemiyetin Osmanlıya hayale gelemeyecek bir serbestlik ve hâkimiyet-i milliye kazandırmış olması gerçeğinin inkâr edilemeyeceği, cemiyetin içindeki üç şahsın ayıp ve zilletinin tüm cemiyete mal etmenin doğru olmayacağı vurgulanmıştır. Yazar, hikâyede “memleketin menfaatinden ziyade kendi maksadıyla iştigâl eden gazetelerin”, döneme uygun tavır almasını “üç gün evvel İttihat ve Terakki fırkasına mensub olan bir şahsın eller üstünde dolaştırmak için vesileler aranırken, bugün ise bir çamur kadar adi bulmak için yine İttihat ve Terakki cemiyetine mensub olması kâfi geliyor” sözleri ile eleştirmiştir. Yazarın öyküde eleştirdiği diğer kesim ise cahil olduğu halde siyaset konuşan ve hükümeti tenkit edenlerdir. Ona göre: “yalnız yiyip içmek için değil, yiyip içecek kadar okuyabilecek bir kitap almak için de parayı kazanmak lüzumunu takdir eder, kazanır isek bu beğenmediğin hükümette câhil bir kavmin karşısında bulunmadığını anlayarak hareketlerinde daha ziyade dikkatli olur, o da üstündeki şâibe-i cehaletten sıyrılmaya çalışır.” Yersiz eleştiri kadar gereksiz övgünün de olumsuz sonuçlar doğurabileceğine değinen yazar, gurur içinde yaşayan hükümetin dış siyasette kendisine karşı gelişebilecek olayları fark edemediği gerçeğini Sırp'ların Osmanlı hükümetinin izni ile ihtimal ki ileride kendilerine doğru kullanılabilecek cepaneleri Osmanlı topraklarından geçirmiş olmasını örnek göstererek anlatmıştır. Hikâyede cemiyete dair dağıtılmalı, yok edilmeli şeklinde taarruza varan atışmalara ise alternatif ve uyumlu bir çözüm önerisi getirilmiştir: “Hepimiz bir olalım, mademki vatan bir annedir bizde tıpkı bu anne pâkın masum

<sup>34</sup> “Matbuat Nizamnamesi”, *Mahâsin*, No:5, Kanun-ı Sani 1324, s.s. 378- 381.

evlatları gibi baş başa gelelim yanlış düşünönerimize yanlış düşündüklerini anlatarak ve doğru düşünönerlere iktifâ ederek eğer cemiyet herkesin dediği gibi memleketi kendine tahsis ediyorsa hayır burası yalnız sizin değildir değil mi? Sizin kadar biz de meşgulüz, fakat mademki memleketin âtisini bizden evvel görerek halâsında mazhar muvaffakiyet oldunuz ve bu suretle bir hak-ı tavaffuk kazanmakla beraber bunun teyid-i saadet ve asayişiyile meşgul olduğunuzu iddia ediyorsunuz, peki biz de sizi takviye edelim. Fakat yalnız size söyleyelim ki içinizden olduğü için göremediğiniz bazı kişiler var ki biz bunun zararını açıklıkla görüyoruz. Bunu sizde tedkik ediniz. Ve bunları arayıp tevbih ederek memleketin ihlâsında gösterdiğiniz muvaffakiyeti bu muvaffakiyetin bir hüsn-i suretle, bahusus hayırhahane bir hüsn-i suretle idâmesinde isbât-ı mürüvvet ediniz. Ve bize böyle masum bir fırka, yalnız kendini ve kendine şamil olanı görür ve sever masum bir fırka gibi değil mademki cahiliz, mademki bize hibe ettiğiniz meşrutiyeti hüsn-i idaremizden emin değilsiniz, o halde bize bir kardeş, maksatsız, karşılıksız bir ağabey, hayırhah bir ağabey gibi nigeş-bân olunuz, desek ve biz her şeyden çok kendimize kendimizi doyuracak açlığa doğru giden istikbali temin edecek işlerimize baksak bilmem ki bu cemiyeti dağıtmalı, kahr etmeli, yok etmeli gibi kâmilten hodbinane bir taarruzdan başka bir şey olmayan şu atışmadan daha emin bir netice istihsâl etmiş olmaz mıyız?”<sup>35</sup>

<sup>35</sup> Berid, “Bir arkadaşla”, *Mahâsin*, No:7, Mart 1325, s.s. 533- 536.



## SONUÇ

Dünyada kadın hareketi, özgür düşünce anlayışı ile birlikte eşitlikçi düşüncenin ivme yaptığı dönemlere paralel bir hareket takip etmiştir.

Aklın ön planda tutulduğu Rönesans ile birlikte kadın hakları da yazılıp söylenmeye başlamışsa da 1789 Fransız İhtilali ile gelişen eşitlikçi söylem, kadınların hak talep etme mücadelesinde birlikteliği sağlamıştır. 1848 yılı ise kadın hareketinin ivme kazandığı diğer dönem olmuştur. Kadının örgütlü mücadelesi 20. yüzyılda meyvelerini vermeye başlamış, kadınlar siyasi hakların yanında erkekler ile eşit işe eşit ücret hakkı da elde etmişlerdir.

Osmanlıda ise fikri gelişmenin başladığı Tanzimat Dönemi kadının sorunlarının erkek aydınlar tarafından gündeme getirildiği dönem olmuştur. Şinasi, Namık Kemal, Ahmet Mithat, Şemseddin Sami bu grubun öncülüğünü yapmıştır. Bu gelişime kadınlar tepkisiz kalmamış, dönem içinde 1869 *Terakki-i Muhadderat* tan başlamak üzere pek çok kadın dergisine yazılar göndererek sorunlarını dile getirmişlerdir. Sahibi ve yazar kadrosu kadın olan ilk kadın dergisi *Şükufezar* da bu dönemde yayınlanmıştır. Dönem içinde kadının resmi eğitim olanağının artması ile meslek sahibi olabilme imkânına kavuşması kadının ilerlemesi konusunda ona bir pencere açmıştır.

II. Meşrutiyetin eşitlik ve özgürlük sunan ortamı ve toplumsal inkılâbın gereği olarak kadının modernleşmesine duyulan ihtiyaç, ona haklarını savunabileceği ortamı sunmuştur.

Ancak halka itidal çağrıları yapıldığı II. Meşrutiyet ilanının hemen ertesinde Avrupa'daki kadın hareketlerinden farklı olarak Osmanlı kadını, pasif bir yol tercihi ile basın üzerinden varlığını kanıtlama yolunu tercih etmiştir.

Bu dönemde özellikle kadın dergileri kadınlar arasında bir fikir birliği kurulmasına vasıta olduğu gibi onlar için ilim ve edeb öğrenebilecekleri birer okul, yazarlar ise öğretmen olmuştur.

Mahâsin'de yer alan kadın ve erkek yazarların yazdığı makalelerde de kadının eğitimden uzak kalmış olması çözümlenmesi gereken öncelikli sorun olarak

yer almaktadır. Kadına ne öğretilmesi gerektiği konusunda ise yazarların farklı görüşler paylaştıkları görülür. Erkek yazarlar, kadınların eğitimi konusuna eğitimli bir erkeğe eş olacak kadının, gelecek neslin yetişmesine aracılık edecek annenin eğitilmesi gereği olarak bakarken kadın yazılarında kadınların eğitimi fikri gelişmelerinin gereği ve kadının haklarını savunmak adına atacakları ilk adım olarak gördükleri okunmaktadır.

Yetişmiş öğretmen bulmaktaki zorluklar ve devletin okul binası ihtiyacını karşılayamaması sorununa dönük olarak kız çocuklarının ve okul çağı geçmiş kadınların gönüllü öğretmenler eşliğinde eğitim alabilmeleri gibi alternatif fikirlerin öne sürüldüğü makaleler de göze çarpmaktadır.

Kadınların hakları konusu Mahâsin'de en çok tartışılan ikinci konudur. Bu konudaki yazıların çoğunluğu ise erkeklere aittir. Yazılarında kadın ve erkeğin eşit olduğunu dillendiren yazarlar ise Selahaddin Asım ve Süleyman Nesib olmuştur. Kadın hakları konusunda kadın ve erkek yazarların birleştiği nokta Hz. Muhammed dönemi İslam düşüncesinden uzaklaştıkça toplumda kadına verilen değer düşmüş olduğu görüşüdür.

Mahâsin II. Meşrutiyetin ilk bir yılı içinde yayınlanmış üç kadın mecmuasından en uzun ömürlü olanıdır. Kuruluşunda Asaf Muammer Bey'in imtiyaz sahibi, Mehmed Rauf Bey'in başyazarı olduğu derginin sayfalarında edebiyat-ı cedide yazarlarını ağırlaması dergiyi edebi yönden önemli bir yere koymuştur. Dergi, bu edebi içeriği ile hedef kitesini sadece kadınlar ile sınırlamadığı gibi sürekli bir gelişim içinde olarak Avrupa Mecmuaları arasında yer alabilmek amacıyla olduğunu sık sık dile getirmiştir.

Dergi, batılı aile ve kadınlara öykünen makaleleri nedeni ile eleştiri olsa da derginin yazıları incelendiğinde gelenekselci söylemden de uzaklaşmadığı anlaşılır. Bu anlamda derginin, kendini eleştirenler de dâhil olmak üzere farklı görüşler için sayfalarında yer açtığı söylenebilir.

Dergi, promosyon amaçlı olarak Avrupalı örneklerinde olduğu gibi yarışmalar düzenleyip piyangolar tertip etmiş, dergi üzerinden ürün satışı da yapılmıştır. Bu durum Mahâsin'i döneminin diğer kadın dergileri arasında ilgi çekici kılmaktadır.



Kendilerini kadınların “*ispat-ı mevcudiyetlerine ve müdafaa-i hukuklarına sai*” olan “*gazete*” olarak tanımlayan Mahâsin, derginin devamlılığının da çıkış sebepleri olan kadınların ilgisine bağlı olduğunu sürekli belirtirken kadınları dergiye yazmaları yönünde desteklemiştir.

Mahâsin’in sayıları fazla olmasa da dergiyi sahiplenen sürekli ve sağlam bir okur yapısına sahip olduğu söylenebilir. Bu durum, derginin son sayılarında her ne kadar eleştiri olsa da on ikinci sayısına kadar kadın yazılarının süreklilik arz etmesinden anlaşılabilir. Nitekim kadın okur dönemin diğer iki kadın dergisi (*Demet, Kadın*) ile birlikte Mahâsin’i farklı şehirlerde de olsalar birbirleriyle buluşup fikir alışverişinde bulunabilecekleri ve kendi sorunlarını dillendirip çözüm arayışında buldukları yegâne sahalara kabul etmiş ve dergilerin devamının kendi terakkileri için de gerekli olduğunu savunmuşlardır. Ancak Mahâsin’in umduğu satışı bir türlü yakalayamaması, onu istenilen Avrupai Mecmua görüntüsüne ulaştıramadığı gibi on ikinci sayısında kapanmasına sebep olmuştur.

## KAYNAKÇA

### I. BİRİNCİ EL KAYNAKLAR

#### A- Arşiv Belgeleri

TC Başkanlık Osmanlı Arşivi (BAO)

BAO, DH. MKT./1277-44-1-1

BOA, ZB./325-4-1-1

#### B- Makaleler

“Abonelere Hediye ve Karilere Teshilat”, **Mahâsin**, No:1, Eylül 1324, s.s. 3-5.

“Abonelerimize Dair”, **Mahâsin**, No:10, Eylül, Giriş Eki s.s. 2- 4.

“Açık Mektup”, **Mahâsin**, No:5, Kanun-ı Sani 1324, Giriş Eki s.s. 1- 2.

Ahmed Hikmet, “Hanımlara Konferans”, **Mahâsin**, No: 4, Kanun-ı Evvel 1324, s.s.219- 224.

Ali Kemal, “Aile Hayatı”, **Mahâsin**, No:2, Teşrin-i Evvel 1324, s.s. 105- 108,.

“Arz-ı Mazaret”, **Mahâsin**, No:9, Ağustos, Giriş Eki s. 1.

Asaf Muammer, “İane”, **Mahâsin**, No:2, Teşrin-i Sani, s.s.143- 145.

Asaf Muammer, “Musahebe”, **Mahâsin**, No:2, Teşrin-i Evvel 1324, s.s. 65- 70.

Asaf Muammer, “Muazzez Karielerimize”, **Mahâsin**, No:1, Eylül 1324, s.s. 1–4.

Asaf Muammer, “Bir Musahebe”, **Mahâsin**, No:4 Kanun-ı Evvel 1324, s.s. 250- 252.

Asaf Muammer, “Karilerle Hasbihal”, **Mahâsin**, No:4, Kanun-ı Evvel 1324, s.s.235–240.

Başlıksız, **Mahâsin**, No:9, Ağustos, s. 668.

Başlıksız, **Mahâsin**, No:12, Teşrin-i Sani, Giriş Eki s. 1.

Başlıksız, **Mahâsin**, No: 12, Teşrin-i Sani 1324, s. 875.



- “Bayram Nüşamız”, **Mahâsin**, No:11, Teşrin-i Evvel, Giriş Eki s.s. 1- 2.
- “Bazı Hususat-ı İçtimaiye”, **Mahâsin**, No:10, Eylül, s.s. 736- 738.
- “Bazı Hususat-ı İçtimaiye”, **Mahâsin**, No:6, Şubat 1324, s.s. 406- 410.
- “Bazı İfadelerimiz”, **Mahâsin**, No:2, Teşrin-i Sani 1324, Giriş Eki s.3.
- “Bir Muhavere”, **Mahâsin**, No:10, Eylül, Giriş Eki s.7.
- Berid, “Bir Arkadaşla”, **Mahâsin**, No:7, Mart 1325, s.s. 533–536.
- Berid, “Meclis”, **Mahâsin**, No:6, Şubat 1324, s.s. 442–446.
- Binti Danyal, “Şanlı Ordu”, **Mahâsin**, No:9, Ağustos, s.s. 645- 647.
- Binti Danyal, “Çok Derin Bir Esef”, **Mahâsin**, No:12, Teşrin-i Sani, s.s. 842- 843.
- Celal Sahir, “Kadınlarımız Hakkında”, **Mahâsin**, No:11, Teşrin-i Evvel 1325, s.s. 757- 766.
- Celal Sahir, “Konferans”, **Mahâsin**, No:10 Eylül, s.s. 686- 693.
- Cenab Şehabeddin, “Rasime-i Hoşamedî”, **Mahâsin**, No: 3, Teşrin-i Sani 1324, s.s.147- 149.
- “Dikiş ve Tabahat”, **Mahâsin**, No:5, Kanun-ı Sani 1324, s.s. 366- 375.
- Dr. Rüsuhi, “Muhafaza-ı Hüsnü An”, **Mahâsin**, No:1, Eylül 1324, s.s. 55- 57.
- Dr. Rüsuhi, “Hıfzısıhha”, **Mahâsin**, No:2, Teşrin-i Evvel 1324, s.s. 115- 117.
- Dr. Rüsuhi, “Aile Tabibi”, **Mahâsin**, No:3, Teşrin-i Sani 1324, s.s. 184- 186.
- Emine Semiye, “Terakkiyat-ı Nisvaniyeyi Kimden Bekleyelim?”, **Mahâsin**, No: 10, Eylül, s.s. 733- 736.
- “En İyi Zevc Nasıl Adamlardır? , Bir Zevcte Ne Gibi Meziyetler Arzu Edilir?”, **Mahâsin**, No:7, Mart 1325, s.s. 500- 502.
- Evliyazade Makbule, “İsmet Hakkı Hanımefendiye”, **Mahâsin**, No:5, Kanun-ı Sani 1325, s.s 345- 349.
- Fatma Aliye, “Terbiye-i İçtimaiye”, **Mahâsin**, No:10, Eylül, s.s. 738- 742.

Fatma Sabiha, "Genç Kızlar Arasında", **Mahâsin**, No:6, Şubat 1324, s.s. 437-439.

Fazıl Ahmet, "Hemşirelerime İلمي Mektuplar", **Mahâsin**, No:6, Şubat 1324, s.s. 435- 436.

Hakkı Behiç, "Hukuk ve Vezâif", **Mahâsin**, No:6, Şubat 1324, s.s. 406- 410.

Halide Salih, "Fen-i Etfal", **Mahâsin**, No:7, Mart 1325, s.s. 478- 487.

Halide Salih, "Mahâsin'i Okuyan Kardeşlerime", **Mahâsin**, No:6, Şubat 1324, s.s. 418-421.

Hayriye Melek Hunç, "Fırar", **Mahâsin**, No:7, Mart 1325, s.s. 521- 529.

"Hüsni An Müsabakası", **Mahâsin**, No:3, Teşrin-i Sani 1324, Giriş Eki s.1.

İbnülreşad Mahmut, "Esbab-ı İnkıraza Bir Nazar", **Mahâsin**, No:4, Kanun-ı Evvel 1324, s.s. 275- 286.

"İfade-i Mahsusa", **Mahâsin**, No:1, Eylül 1324, s.s. 1- 3.

"İfade-i Mahsusa", **Mahâsin**, No:6, Şubat 1324, Giriş Eki s. 2.

"İlan-ı Mahsus", **Mahâsin**, No:9, Ağustos, Giriş Eki s. 1.

İsmet Hakkı, "Evliyazade Makbule Hanımefendiye", **Mahâsin**, No:6, Şubat 1324, s.s. 447- 450.

İsmet Hakkı, "Çarpışmak İhtiyacı", **Mahâsin**, No:4, Kanun-ı Evvel 1324, s.s. 253- 257.

"İstimzacımıza Dair", **Mahâsin**, No:9, Ağustos, s. 615.

"İtizâr", **Mahâsin**, No:1, Eylül 1324, Giriş Eki s. 1.

"İtizâr", **Mahâsin**, No:10, Eylül.

Jülide Sin, "Viktoryan Sardo'nun Büyücü Piyesi", **Mahâsin**, No:8, Temmuz 1325, s.s. 591- 594.

"Kız Mektepleri Hususunda Bir Mutalaa-i Mühime", **Tanin**, 18 Kanun-ı Sani 1909.

"Mahâsin", **Mahâsin**, No:4, Kanun-ı Evvel 1324, Giriş Eki s. 5.

"Mahâsin'in Küçük İlan Sayfası", **Mahâsin**, No:4, Kanun-ı Evvel 1324, s.294.



- “Mahâsin’in Bayram Nüshası”, **Mahâsin**, No:10, Eylül, Giriş Eki s. 1.
- “Mahâsin Tarafından”, **Mahâsin**, No:2, Teşrin-i Evvel 1324, Giriş Eki s. 2.
- “Mahâsin Tarafından”, **Mahâsin**, No:3, Teşrin-i Sani 1324, Giriş Eki s. 2.
- “Matbuat Nizamnamesi”, **Mahâsin**, No:5, Kanun-ı Sani 1324, s.s. 378- 381.
- Mediha Hesna, “Vakti Değil mi?”, **Mahâsin**, No:3, Teşrin-i Sani 1324, s.s. 128-129.
- “Milli Marş Bestekârı Wadia Sabra Efendi”, **Mahâsin**, No:12, Teşrin-i Sani, s. 866.
- Mim. R. “Yeni Yelpazeler”, **Mahâsin**, No:8, Temmuz, s.s. 362- 367.
- “Muhaberat-ı Aleniye”, **Mahâsin**, No:6, Şubat 1325, Giriş Eki s. 1.
- “Muhaberat-ı Aleniye, Hayriye Melek Hunç Hanımefendiye”, **Mahâsin**, No:12, Teşrin-i Sani, Giriş Eki s. 2.
- “Muhaberat-ı Aleniye, Zekiye Hanımefendiye”, **Mahâsin**, No:12, Teşrin-i Sani, Giriş Eki s. 2.
- Mustafa Refet, “Sahne-i Osmaniye”, **Mahâsin**, No:7, Mart 1325, s.s. 474- 475.
- Mustafa Refik, “İngiltere’nin En Meşhur Aşçısı”, **Mahâsin**, No:3, Teşrin-i Sani 1324, s.s. 191- 199.
- Mustafa Refik, “Dünyanın Bütün Kadınları”, **Mahâsin**, No:6, Şubat 1324, s.s. 429- 434.
- Müdüriyet, “Mahâsin Çıkıyor Diye Esef Eden Hanımlara”, **Mahâsin**, No:8, Temmuz, s.s. 1- 3.
- Müdüriyet, “Bir İki Söz”, **Mahâsin**, No: 9, Ağustos, s.s. 613- 614.
- Müdüriyet, “İki Söz”, **Mahâsin**, No:10, Eylül, s. 685.
- “Müsabakalarımız”, **Mahâsin**, No:5, Kanun-ı Sani 1324, Giriş Eki s. 3.
- “Müsabakalarımıza Dair”, **Mahâsin**, No:4, Kanun-ı Evvel 1324, Giriş Eki s. 2.
- “Müsabaka-i Hüsnü An”, **Mahâsin**, No:3, Teşrin-i Sani 1324, s.s. 167- 168.
- Naim Hüseyin, “Augusto Holmes”, **Mahâsin**, No: 10, Eylül, s.s. 746- 748.

Pakize Seni, "Pişvayan-ı Edebimizden Temenniyatım", **Mahâsin**, No:12, Teşrin-i Sani, s.s. 846- 854.

Rauf Mehmed, "Para Meseleleri", **Renin**, No:26, 8 Teşrin-i Sani 1338, s. 3.

Rauf Mehmed, "Büyük Bir Kadın: İngiliz Kraliçesi", **Mahâsin**, No:1, Eylül 1324, s.s. 5- 12.

Rauf Mehmed, "Tezyinat-ı Beytiye", **Mahâsin**, No:3, Teşrin-i Sani 1324, s.s. 131- 139.

Rauf Mehmed, "Yeni Elmaslar", **Mahâsin**, No:1, Eylül 1324, s.s. 14- 26.

Rauf Mehmed, "Leyla ve Müellifi İzzet Melih Bey", **Mahâsin**, No:7, Mart 1325, s.s. 512- 515.

Rauf Mehmed, "Ana Mektebi", **Mahâsin**, No:9, Ağustos, s.s. 663- 667.

Sabih Şevket, "Mösyö Henry Furlani", **Mahâsin**, No:6, Şubat 1324, s.s. 457- 460.

Selahaddin Asım, "Hukuk-ı Nisvan", **Mahâsin**, No:10, Eylül, s.s. 702- 704.

Selahaddin Asım, "Kadınlık- Erkeklik", **Mahâsin**, No:9, Ağustos, s.s. 672- 676.

Süleyman Nesib, "Konferans", **Mahâsin**, No:6, Şubat 1324, s.s. 382- 387.

"Tebrik-i İd", **Mahâsin**, No:4, Kanun-ı Evvel 1324, Giriş Eki s.1.

"Tebrik-i İd-i Said", **Mahâsin**, No:11, Teşrin-i Evvel, Giriş Eki s. 1.

"Teşekkür", **Mahâsin**, No:3, Teşrin-i Sani 1324, Giriş Eki s. 2.

"Teşekkür", **Mahâsin**, No:8, Temmuz, Giriş Eki s. 1.

Uşakızade Halit Ziya, "Avusturya'ya Dair", **Sabah**, 18 Eylül 1324.

Uşakızade Halit Ziya, "Ekmekçinin Beygiri", **Mahâsin**, No:1, Eylül 1324, s.s. 28- 30.

Üsküplü Hamide, "Kadınlığa Dair", **Mahâsin**, No:9, Ağustos, s.s. 625- 626.

"Yakalar Buruşup Katlanmamak İçin", **Mahâsin**, No:1, Eylül 1324, Giriş Eki s.s. 12- 13.

"Yine Bir Parça Ahlak", **Mahâsin**, No:5, Kanun-ı Sani 1324, Giriş Eki s. 3.

Zehra, "Temaşa İhtisasatı", **Mahâsin**, No:1, Eylül 1324, s.s. 42- 46.



Zekiye , “Hakiki Bir Teessür”, **Mahâsin**, No:8, Temmuz, s.s. 553-554.

Zekiye, “Kimden İstimdad Edelim?”, **Mahâsin**, No:12, Teşrin-i Sani, s.s. 835-839.

Zekiye, “İtiyadat-ı Muzır”, **Mahâsin**, No:10, Eylül, s.s. 722- 724.

Zühre, “Kadın Bilgileri”, **Mahâsin**, No:7, Mart 1325, s.s. 469- 472.

Zühre, “Musahebe-i Nisaiye”, **Mahâsin**, No:3, Teşrin-i Sani 1324, s.s. 119- 126.

## II- İKİNCİ EL KAYNAKLAR

### A- Kitaplar

Akyüz, Yahya, **Türkiye'nin Maarif Tarihi**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara 1982.

Alangu, Tahir, **Servet-i Fünun Edebiyatı Antolojisi**, Varlık Yayınları, İstanbul 1958.

Berktaş, Fatmagül, **Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın**, Metis Yayınları, İstanbul 1996.

Bayur, Yusuf Hikmet, **Türk İnkılâp Tarihi**, c:1, kısım 2, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1983.

Caporal, Bernard, **Kemalizm'de ve Kemalizm Sonrasında Türk kadını**, İş Bankası Kültür yayınları, 1982.

Çakır, Hamza, **Osmanlıda Basın İktidar ilişkileri**, Siyasal kitabevi, Ankara 2002.

Çakır, Serpil, **Osmanlı Kadın Hareketi**, Metis Yayınları, İstanbul 1996.

Çavdar, Tefik, **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839- 1950**.

Çetinkaya Doğan, **Osmanlı Boykotu**, İletişim Yayınları, İstanbul 2002.

Demirdirek, Aynur, **Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikâyesi**, İmge Kitabevi, Ankara 1993.

Doğramacı, Emel, **Türkiye'de Kadının Dünü ve Bugünü**, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara 1989.

Durakbaşı Ayşe, **Halide Edip Türk Modernleşmesi ve Feminizm**, İletişim Yayınları, İstanbul 2002, s.s. 191- 192.

Engels, F. , **Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni**, Sol Yayınları, Ankara 1974.

Ergin, Osman, **Türkiye'nin Maarif Tarihi**, c. 1- 2, İstanbul 1977.

Ergin, Osman, **Türkiye'nin Maarif Tarihi**, c. 3- 4, İstanbul 1977.

İnan, Afet, **Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1975.

Kabacalı, Alpay, **Başlangıçtan Günümüze Türkiye'de Matbaa Basım ve Yayın**, Literatür Yayıncılık, İstanbul 2000.

Kansu, Aykut, **1908 Devrimi**, İletişim Yayınları, İstanbul 2002.

Karaaliolu, Seyit Kamil, **Türk Edebiyat Tarihi**, Cilt 2, İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1978.

Karaaliolu, Seyit Kamil, **Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü**, İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1969.

Kırkpınar, Leyla, **Türkiye'de Toplumsal Değişme ve Kadın**, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.

Koçer, Hasan Ali, **Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1991.

Koloğlu, Orhan, **Osmanlıdan Günümüze Türkiye'de Basım**, İletişim Yayınları, İstanbul 1992.

Kudret, Cevdet, **Edebiyatımızda Hikâye ve Roman 1**, Varlık Yayınları, İstanbul 1977.

Kurnaz, Şefika, **Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1997.

Kurnaz, Şefika, **II. Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1996.

Lewis, Bernard, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Arkadaş Yayınevi, Ankara 2010.

Michel, Andree, **Feminizm**, İletişim Yayınları.



Ocak, Başak, **Tüccarzade İbrahim Hilmi Çığıracan Bir Yayıncının Portresi**, Müteferrika yayınları, İstanbul 2003.

Ortaylı, İlber, **Osmanlı Toplumunda Aile**, Pan Yayıncılık, İstanbul 2002.

Özgen, Murat, **Türkiye’de Basımın Gelişimi ve Sorunları**, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul 2004.

Rauf, Mehmed, **Edebi Hatıralar**, Kitabevi, İstanbul 2008.

Topaloğlu, Bekir, **İslamda Kadın**, Yağmur Yayınları, İstanbul 1975.

Toprak, Zafer, **Türkiye’de Kadın Özgürlüğü ve Feminizm(1908- 1935)**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2014.

Toprak, Zafer, **Türkiye’de Yeni Hayat**, Doğan Kitap, İstanbul.

Topuz, Hıfzı, **II. Mahmut’tan Holdinglere Türk Basım Tarihi**, Remzi Kitabevi, İstanbul 2003.

Tunaya, Tarık Zafer, **Hürriyet’in İlanı**, 1988.

Turan, Şerafettin, **Türk Kültür Tarihi**, Bilgi Yayınevi, Ankara 2005.

Üçok, Coşkun, Ahmet Mumcu, **Türk Hukuk Tarihi**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, Ankara 1982.

Zihnioglu, Yaprak, **Kadımsız İnkılap**, Metis Yayınevi, İstanbul 2003.

## B- Makaleler

Aktan, Hamza, “İslam Aile Hukuku”, **Sosyo- Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi**, C.2, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara 1992, s.s. 396- 433.

Aydın, M.Akif, “Osmanlılarda Aile Hukukunun Tarihi Tekâmülü”, **Sosyo- Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi**, C.2, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara 1992, s.s. 434- 455.

Büyükşahin, Şefika, “Tanzimat Sonrası Osmanlı Kadını”, **Cappadocia Journal of History and Social Sciences**, Vol. 1.8-April 2017, s.s. 284- 294.

Çakır, Serpil, “Osmanlı Kadın Dernekleri”, **Toplum ve Bilim Dergisi**, No:53, Bahar 1991, s.s. 139- 157.

Çokoğullar, Emel; Bakko Mehmet Bozaslan, “Eğitim ve Eşitlik Talebiyle Şekillenen Osmanlı Kadın Hareketinin Milliyetçi Söyleme Eklemlenmesi”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Coğrafya Fakültesi Dergisi**, 54, 1(2014), s.s. 171-190.

Dağlar, Oya, “II. Meşrutiyetin İlanının İstanbul Basınındaki Yansımaları (1908)”, **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, No:38, s.s. 141- 159.

Doğan, İsmail, “Tanzimat Sonrası Sosyo- Kültürel Değişmeler ve Türk Ailesi”, **Sosyo- Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi**, C.1, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara 1992, 176- 198.

Ergüney, Y.Duygu; Nuran Kara Pilehvarian, “19. Yüzyılda Dünya Fuarlarında Osmanlının Temsiliyeti”, **Megaron**, 2015; 10(2), s.s. 224- 240.

Gönenç, Aslı Yapar, “Fransa’da ve Türkiye’de Kadın Hareketleri”, **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, s. 27, yıl 2006, s.s. 63- 84.

Güzel, Şehmus, “Tanzimat’tan Cumhuriyete Toplumsal Değişim ve Kadın”, **Tanzimat’tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi**, C.3- 4, s.s. 859- 876.

Kanter, Beyhan, “Osmanlı Basın Hayatında Kadın Yazarlar”, **Tercüman-ı Ahvalin 150. Yılında İstanbul’da Fikir Gazeteciliği Sempozyumu**, Ekim 2010, s.s. 17- 34.

Koç, Muhammet, “Mehmet Rauf’un Yayıncılık Faaliyetleri ve Hayal-i Cedid Gazetesi”, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, TAED 57, 2016, s.s. 1117- 1741.

Kodaman, Bayram, “II. Meşrutiyet Dönemi (1908- 1914)”, **Türkler**, C.13, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.s. 165- 192.

Savaş, Saim, “Fetva ve Şer’iye Sicillerine Göre Ailenin Teşekkülü ve Dağılması”, **Sosyo- Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi**, C.2, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara 1992, s.s. 504- 547.

### C- Tezler

Aşa, Emel, **1928’e Kadar Türk Kadın Mecmuaları**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1989.

Kocabey, Melek, **(1869- 1928) Osmanlıca Kadın Dergilerinin Grafik Düzenlemeleri**, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1995.



Küçükali, Gökmen, **İttihat ve Terakki'ye Muhalefeti Yönüyle Asaf Muammer**, Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mardin 2013.

#### **D- İnternet Kaynakları**

Delevi, Metin, “Tarihin Gizli Ünlüleri: Sahnelerin Divası Sarah Bernhardt”, **salom.com.tr**, 27 Ocak 2010 (Erişim: 15.10.2019).

Filiz, Hayrettin, “Savaş Atı: Eleonora Duse” **EgeTelgraf.com**, 3 Şubat 2018 (Erişim: 15.10.2019).

Şehir Üniversitesi e-arşivi (Erişim: 15. 10. 2019).

[www.biyografya.com](http://www.biyografya.com) (Erişim: 15.10.2019).

**EK: 1**  
**MAHÂSİN'İN İÇİNDEKİLER TABLOSU**

SAYI	TARİH	BAŞLIK	YAZAR	TÜR	SAYFA
13	Eylül 1324	İtizar		Duyuru	Ek
1	Eylül 1324	Tiring'in Galatadaki Elbise Mağazası		İlan	Ek
1	Eylül 1324	İfade-i Mahsusa		Duyuru	Giriş Eki 1- 3.
1	Eylül 1324	Abonelere Hediye ve Karelere Teshilat		Duyuru	Giriş Eki 3- 5.
1	Eylül 1324	İhtar		Duyuru	Giriş Eki 6.
1	Eylül 1324	Abone Senedi		Duyuru	Giriş Eki 6.
1	Eylül 1324	Şetayen Elbise Mağazası		İlan	Giriş Eki 7.
1	Eylül 1324	Çeşitli Duyurular			Giriş Eki 9- 16.
1	Eylül 1324	Muazzez Karielerimize	Asaf Muammer	Makale	1- 4.
1	Eylül 1324	Büyük Kraliçe	Mehmed Rauf	Makale	5- 12.

SAYI	TARİH	BAŞLIK	YAZAR	TÜR	SAYFA
1	Eylül 1324	Ey Bu Hak-ı Fenanın En Güzeli	Süleyman Nazif	Şiir	13.
1	Eylül 1324	Yeni Elmaslar	Mehmed Rauf	Makale	14- 27.
1	Eylül 1324	Ekmekçinin Beygiri	Uşakizade Halid Ziya	Öykü	28- 30.
1	Eylül 1324	Terane-i Garam	Cenab Şehabettin	Şiir	31- 32.
1	Eylül 1324	İskelede	Hüseyin Cahid	Öykü	33.
1	Eylül 1324	Badiyelerde	Faik Ali	Şiir	34- 38
1	Eylül 1324	Kadın Sesi	İzzet Melih	Öykü	39- 40.
1	Eylül 1324	Şeyh Galip	Mehmed Fuad	Şiir	40- 42.
1	Eylül 1324	Temaşa İhtisasatı	Zehra	Makale	42- 46

SAYI	TARİH	BAŞLIK	YAZAR	TÜR	SAYFA
1	Eylül 1324	Zehirlerim	Mehmed Rauf	Öykü	48- 54.
1	Eylül 1324	Muhafaza-ı Hüsn-ü An	Tabib-i Hususi	Makale	55- 57.
1	Eylül 1324	Sanayi-i Nisvaniyeden	Asaf Muammer	Makale	58- 64.
2	Teşrin-i Evvel 1324	İfade-i Mahsusa ve Teşekkür		Duyuru	1.
2	Teşrin-i Evvel 1324	Mahasın Tarafından		Duyuru	2
2	Teşrin-i Evvel 1324	Muhaberat-ı Aleniye		Duyuru	2- 3.
2	Teşrin-i Evvel 1324	Bazı İfadelerimiz		Duyuru	3.
2	Teşrin-i Evvel 1324	Abonelere Hediye ve Teshilat		Duyuru	4- 5.

SAYI	TARİH	BAŞLIK	YAZAR	TÜR	SAYFA
2	Teşrin-i Evvel 1324	Çeşitli Tanıtımlar			5- 10.
2	Teşrin-i Evvel 1324	Musahabe	Asaf Muammer	Makale	65- 70.
2	Teşrin-i Evvel 1324	Gecelerim	Ruhsan Nevvare	Edebi Yazı	71- 72.
2	Teşrin-i Evvel 1324	Bir Kadına	Süleyman Nesip	Edebi Yazı	72.
2	Teşrin-i Evvel 1324	Yeni Saçlar	Hüseyin Naim	Makale	73- 80.
2	Teşrin-i Evvel 1324	İdare-i Beytiyye ve Tabahat		Makale	81- 88.
2	Teşrin-i Evvel 1324	Mayıs Akşamları	Faik Ali	Şiir	89- 90.
2	Teşrin-i Evvel 1324	Sermerciğe	Mehmed Rauf	Edebi Yazı	90.



SAYI	TARİH	BAŞLIK	YAZAR	TÜR	SAYFA
2	Teşrin-i Evvel 1324	Perva-yı Fırak	Hüseyin Suad	Şiir	91.
2	Teşrin-i Evvel 1324	Serbest Şiir	Celal Sahir Tahsin Nahid	Şiir	92.
2	Teşrin-i Evvel 1324	Valide Mektupları	Uşakizade Halid Ziya	Edebi Yazı	93- 99.
2	Teşrin-i Evvel 1324	İzdivaca Dair	Cenap Şehabettin	Makale	100- 104.
2	Teşrin-i Evvel 1324	Aile Hayatı	Ali Kemal	Makale	105- 108.
2	Teşrin-i Evvel 1324	Moda Kayık Yarışı	Asaf Muammer	Haber	109- 114.
2	Teşrin-i Evvel 1324	Hıfzıssıhha	Doktor Rüsuhu	Makale	115- 117.
3	Kanun-ı Evvel 1324	Tebrik-i İd			Ek

SAYI	TARİH	BAŞLIK	YAZAR	TÜR	SAYFA
3	Teşrin-i Sani 1324	İfade-i Mahsusa		Duyuru	Giriş Eki 1.
3	Teşrin-i Sani 1324	Mahâsin'in Bu Nüshaya Mahsus Hediyeleri		Duyuru	Giriş Eki 1.
3	Teşrin-i Sani 1324	Muhaberat-ı Aleniye		Okuyucu Mektubu ve Ona Cevaben Yazılan Yazı	Giriş Eki 2.
3	Teşrin-i Sani 1324	Teşekkür		Seveti Fünun Matbaasına Teşekkür Mahiyetinde Yazılmış Yazı	Giriş Eki 2.
3	Teşrin-i Sani 1324	Kadın ve Çocuk Elbise Patronlarının Örnek Resimleri			Giriş Eki 3-6.
3	Teşrin-i Sani 1324			Farklı Ürünler İçin Kuponlar	Giriş Eki 8.
3	Teşrin-i Sani 1324	Musahebe-i Nisaiye	Zühre	Makale	120- 126.
3	Teşrin-i Sani 1324	İstiyorsan Dinle	Ruhsan Nevvare	Edebi Yazı	127.

SAYI	TARİH	BAŞLIK	YAZAR	TÜR	SAYFA
3	Teşrin-i Sani 1324	Vakti Değil mi?	Mediha Hüsnü	Makale	128- 129.
3	Teşrin-i Sani 1324	Tezyinat-ı Beytiyye	Mehmed Rauf	Makale	131- 139.
3	Teşrin-i Sani 1324	Rüya-ı Mesa	Faik Ali	Şiir	140- 142.
3	Teşrin-i Sani 1324	İane	Asaf Muammer	Makale	143- 145.
3	Teşrin-i Sani 1324	Kadınlara ve Erkeklere Dair	Süleyman Nesib	Şiir	146.
3	Teşrin-i Sani 1324	Rasime-i Hoşamedî	Cenab Şehabeddin	Makale	147- 149.
3	Teşrin-i Sani 1324	Valide Mektupları	Uşakizade Halid Ziya	Edebi Yazı	151- 157.
3	Teşrin-i Sani 1324	At Canbazhanesinde	Mehmed Rauf	Edebi Yazı	158.

SAYI	TARİH	BAŞLIK	YAZAR	TÜR	SAYFA
3	Teşrin-i Sani 1324	A'mâ	Hüseyin Suad	Şiir	160.
3	Teşrin-i Sani 1324	Dantelâlar ve Tarz ve İmali	Ruhsan Nevvare	Makale	161- 165.
3	Teşrin-i Sani 1324	Kamerle	Tahsin Nahid	Şiir	166.
3	Teşrin-i Sani 1324	Musabaka-ı Hüsnü An		Duyuru	167- 168.
3	Teşrin-i Sani 1324	Aile Arasında Nezaket	Cenab Şehabeddin	Makale	170- 182.
3	Teşrin-i Sani 1324	Çöl ve Rüzgârlar	Köprülüzade Mehmed Fuad	Şiir	183.
3	Teşrin-i Sani 1324	Aile Tabibi	Doktor Rüsühi	Makale	184- 186.
3	Teşrin-i Sani 1324	Burhaneddin Bey		Makale	186- 189.

SAYI	TARİH	BAŞLIK	YAZAR	TÜR	SAYFA
3	Teşrin-i Sani 1324	Lane-i Tehi	İbrahim Alâeddin	Şiir	189.
3	Teşrin-i Sani 1324	İtiraf	Hüseyin Suad	Şiir	190.
3	Teşrin-i Sani 1324	İngiltere'nin en Meşhur Aşçısı	Mustafa Refik	Makale	191- 199.
3	Teşrin-i Sani 1324	Kötürüm	Asaf Muammer	Tefrika Roman	200- 205.
4	Kanun-ı Evvel 1324	Tebrik-i İd		Bayram nedeni ile okuyucunun bayramı kutlanıyor	Giriş Eki 1.
4	Kanun-ı Evvel 1324			Kadın ve çocuklar için hazırlanan patronların resimleri	Giriş Eki 2-4.
4	Kanun-ı Evvel 1324	Müsabakalarımıza Dair		Duyuru	Giriş Eki 5-6.
4	Kanun-ı Evvel 1324	Muhaberat-ı Aleniye		Okuyucu mektuplarının cevaplandırıldığı bölüm	Giriş Eki 6.

SAYI	TARİH	BAŞLIK	YAZAR	TÜR	SAYFA
4	Kanun-ı Evvel 1324			Oryantal Hapları ve Yaka Mesnedi İlanları	Giriş Eki 7.
4	Kanun-ı Evvel 1324	Musahebe-i Nisaiye: Temizlik	Zühre	Makale	207- 210.
4	Kanun-ı Evvel 1324	Ninni	Süleyman Nesib	Şiir	211.
4	Kanun-ı Evvel 1324	Meclis-i Mebusanın Küşadı	Berid	Makale	211- 217.
4	Kanun-ı Evvel 1324	Takrir-i Melal	Hüseyin Suad	Şiir	218.
4	Kanun-ı Evvel 1324	Konferans	Ahmed Hikmet	Kadıköy'de kadınlara verilen konferansın metni	219- 224.
4	Kanun-ı Evvel 1324	Gözler	Faik Ali	Şiir	225.
4	Kanun-ı Evvel 1324	İspanya Kraliçesi	Mehmed Rauf	Makale	227, 233.

SAYI	TARİH	BAŞLIK	YAZAR	TÜR	SAYFA
4	Kanun-ı Evvel 1324	Karilerle Hasbihal	Asaf Muammer	Makale	235- 240.
4	Kanun-ı Evvel 1324	Valide Mektupları	Uşakizade Halid Ziya	Edebi Yazı	241- 246.
4	Kanun-ı Evvel 1324	Mahâsin'in Temâsil-i Mahâsin'i İçin	Faik Ali	Şiir	247- 249.
4	Kanun-ı Evvel 1324	Bir Musahebe	Asaf Muammer	Makale	250- 252.
4	Kanun-ı Evvel 1324	Çarpışmak İhtiyacı	İsmet Hakkı	Makale	253- 257.
4	Kanun-ı Evvel 1324	Kedim	Fatma Münire	Öykü	258- 260.
4	Kanun-ı Evvel 1324	Gözyaşları	Hakkı Behiç	Edebi Yazı	261- 262.
4	Kanun-ı Evvel 1324	Hıfzılsıhha-i Tagaddi	Tabib-i Hususi	Makale	264- 265.



SAYI	TARİH	BAŞLIK	YAZAR	TÜR	SAYFA
4	Kanun-ı Evvel 1324	Faust, Kavateyn	Mehmed Rauf	Edebi Yazı	264.
4	Kanun-ı Evvel 1324	Mahâsin'e Karşı	Tahsin Nahid	Şiir	265.
4	Kanun-ı Evvel 1324	Hasbihal	Süleyman Nazif	Okur Mektubuna Cevap Üzerine Yazılmış Yazı	269- 271.
4	Kanun-ı Evvel 1324	İstersen Dinle	Ruhsan Nevvare	Edebi Yazı	272- 274.
4	Kanun-ı Evvel 1324	Esbab-ı İnkıraza Bir Nazar	İbnüleşad Mahmud	Makale	275- 286.
4	Kanun-ı Evvel 1324	Tarih-i Mebusan	Muhsine Hanım	Şiir	287.
4	Kanun-ı Evvel 1324	Kötürüm	Asaf Muammer	Tefrika Roman	288- 292.
5	Kanun-ı Sani 1324	Açık Mektup		Okuyucu mektubuna cevap yazılmış	Giriş Eki 1.

SAYI	TARİH	BAŞLIK	YAZAR	TÜR	SAYFA
5	Kanun-ı Sani 1324	Müسابakalarımız		Duyuru	Giriş Eki 3.
5	Kanun-ı Sani 1324	Yine bir parça ahlak			Giriş Eki 3.
5	Kanun-ı Sani 1324	Kadın ve çocuk patronlarının örnek resimleri			Giriş Eki 4-6.
5	Kanun-ı Sani 1324	Kadın Yazıları	Zühre	Makale	295-297
5	Kanun-ı Sani 1324	Edmond ve Rosemonde Rostan	Tahsin Nahid	Makale	298-303
5	Kanun-ı Sani 1324	Ben Kalbim	Süleyman Nesib	Şiir	304.
5	Kanun-ı Sani 1324	Valide Mektupları	Uşakizade Halid Ziya	Edebi Yazı	305-310
5	Kanun-ı Sani 1324	Hikâye-i Kalp	Celal Sahir	Edebi Yazı	311-313
5	Kanun-ı Sani 1324	Saçların Muhafaza-ı Sihhat ve Taraveti	Doktor İzzet Kemal	Makale	314-319

SAYI	TARİH	BAŞLIK	YAZAR	TÜR	SAYFA
5	Kanun-ı Sani 1324	Ricat	Fatma Münire	Edebi Yazı	320-321
5	Kanun-ı Sani 1324	Hanımlar Arasında	Mehmed Rauf	Edebi Yazı	322-329
5	Kanun-ı Sani 1324	Zavallı Sefil		Edebi Yazı	331.
5	Kanun-ı Sani 1324	Ormanda	Faik Ali	Şiir	332-334
5	Kanun-ı Sani 1324	Sahradan Gelen	Hayriye Melek Hunç	Edebi Yazı	336-342
5	Kanun-ı Sani 1324	İstiyorsan Dinle	Ruhsan Nevvare	Edebi Yazı	343-344
5	Kanun-ı Sani 1234	İsmet Hakkı Hanımefendiye	Evliyazade Makbule	Makale	345-349
5	Kanun-ı Sani 1324	Amerika Nisvanı	Bintül reşad Seyyide	Makale	353-356
5	Kanun-ı Sani 1324	Kadın Nedir?	Asaf Muammer	Makale	357-359

SAYI	TARİH	BAŞLIK	YAZAR	TÜR	SAYFA
5	Kanun-ı Sani 1324	Ölenlerimiz	Mehmed Rauf	Edebi Yazı	361.
5	Kanun-ı Sani 1324	Mösyö Godowski	Sabih Şevket	Makale	362-365
5	Kanun-ı Sani 1324	Dikiş ve Tabahat		Makale	366-370
5	Kanun-ı Sani 1324	Hanımlarımıza Müfid Bir Eğlence		Makale	371-375
5	Kanun-ı Sani 1324	Esbab-ı İnkızara Bir Nazar	İbnül Reşad Mahmud	Makale	376-377
5	Kanun-ı Sani 1324	Matbuat Nizamnamesi		Makale	378-381
6	Şubat 1324	Muhaberat-ı Aleniye		Okuyucu mektubuna cevaben yazılmış yazı	Giriş Eki 1
6	Şubat 1324	İfade-i Mahsusa		Duyuru	Giriş Eki 2

SAYI	TARİH	BAŞLIK	YAZAR	TÜR	SAYFA
6	Şubat 1324			Çeşitli nakış ve giysi patron örnekleri	Giriş Eki 3-7
6	Şubat 1324			Yeni Resimli Roman'ın İki Sayfalık İlanı	İlave Ek
6	Şubat 1324	Konferans	Süleyman Nesib	Konferans	382-387
6	Şubat 1324	Hazan Nameleri	Köprülüzade Mehmet Fuat	Şiir	388
6	Şubat 1324	Kontes Matyö Donevay	Tahsin Nahid	Makale	389-395
6	Şubat 1324	İstiyorsan Dinle	Ruhsan Nevvare	Edebi Yazı	396-397
6	Şubat 1324	Oh, Ey Hatrat	Süleyman Nesib	Şiir	398
6	Şubat 1324	Valide Mektupları	Uşakizade Halit Ziya	Edebi Yazı	399-404
6	Şubat 1324	Hukuk ve Zezaif-i Nisvan	Hakkı Behiç	Makale	406-410

SAYI	TARİH	BAŞLIK	YAZAR	TÜR	SAYFA
6	Şubat 1324	Kübalılar	Süleyman Nazif	Şiir	412
6	Şubat 1324	İsraf-ı Nisvan	Hüseyin Naim	Makale	413-415
6	Şubat 1324	İstifham Bi Sud	Faik Ali	Şiir	416-417
6	Şubat 1324	Mahâsin'i Okuyan Kardeşlerime	Halide Salih	Makale	418-421
6	Şubat 1324	İzdivaca Dair	Zühre	Makale	423-428
6	Şubat 1324	Dünyanın Bütün Kadınları	Mustafa Refik	Makale	429-434
6	Şubat 1324	Hemşirelerime İlmi Mektuplar	Ahmed Fazıl	Makale	435-436
6	Şubat 1324	Genç Kızlar Arasında	Fatma Sabiha	Edebi Yazı	437-439
6	Şubat 1324	Fert-i Samane- Semizlik	Aile Tabibi Rüsuhi	Makale	440-441



SAYI	TARİH	BAŞLIK	YAZAR	TÜR	SAYFA
6	Şubat 1324	Meclis	Asaf Muammer	Makale	442-446
6	Şubat 1324	Evliyazade Makbule Hanımefendiye	İsmet Hakkı	Makale	447-450
6	Şubat 1324	Asiye Nine	Fatma Münire	Hikâye	451-456
6	Şubat 1324	Mösyö Henry Furları	Sabih Şevket	Makale	457-460
6	Şubat 1324	Neşide-i Hürriyet		Hürriyet Marşının söz ve notaları	461-463
6	Şubat 1324	Patronumuz	Asaf Muammer	Makale	464-468
7	Mart 1325	Muhaberat-ı Aleniye		Okuyucu mektupları	Giriş Eki 1
7	Mart 1325	Mahâsin'in Küçük İlan Sayfası		Duyuru	Giriş Eki 2
7	Mart 1325	Kadın Bilgileri	Zühre	Makale	469-472

SAYI	TARİH	BAŞLIK	YAZAR	TÜR	SAYFA
7	Mart 1325	Ela Gözler	Faik Ali	Şiir	473
7	Mart 1325	Sahne-i Osmaniye	Mustafa Rauf	Makale	474-475
7	Mart 1325	Fen-i Etfal	Halide Salih	Makale	479-487
7	Mart 1325			Mahâsin'de satışa sunulan patron ile ilgili duyuru	488-489
7	Mart 1325	Suad'ın Oğlu	Fatma Münire	Hikâye	490-499
7	Mart 1325	En İyi Zevce Nasıl Adamlardır?	Evliyazade Makbule	Makale	500-502
7	Mart 1325	İlmi Mektuplar	Fazıl Ahmed	Makale	503-507
7	Mart 1325	Yıldızların Ölümü	Köprülüzade Mehmed Fuad	Şiir	508
7	Mart 1325	İsraf-ı Nisvan	Hüseyin Naim	Makale	510-511

SAYI	TARİH	BAŞLIK	YAZAR	TÜR	SAYFA
7	Mart 1325	Leyla ve Müellifi İzzet Melih Bey	Mehmed Rauf	Makale	512-515
7	Mart 1325	Elcezire Mektupları	Haşim Nahid	Hikâye	516-520
7	Mart 1325	Fırar	Hayriye Melek Hunç	Hikâye	521-529
7	Mart 1325	Dünyanın Bütün Kadınları	Mustafa Refik	Makale	530-532
7	Mart 1325	Bir Arkadaşla	Berid	Hikâye	533-536
7	Mart 1325	Kötürüm	Asaf Muammer	Tefrika Roman	537-540
8	Temmuz	Teşekkür		Duyuru	Giriş Eki 1
8	Temmuz	Muhaberat-ı Aleniye		Okuyucu yazıları	Giriş Eki 2
8	Temmuz			Anket	Giriş Eki 3-4

SAYI	TARİH	BAŞLIK	YAZAR	TÜR	SAYFA
8	Temmuz	Yakalar Buruşup Katlanmamak İçin		İlan	Giriş Eki 5-6
8	Temmuz	Bir İtiraf-1 Elim	Müdüriyet	Makale	541-544
8	Temmuz	Kübalılar	Süleyman Nazif	Şiir	545
8	Temmuz	İç Çamaşırları	Mehmed Rauf	Makale	546-551
8	Temmuz	Ah, Ey Dilber-i Hayal- Endam	Faik Ali	Şiir	552
8	Temmuz	Hakiki Bir Teessür	Zekiye	Makale	553-554
8	Temmuz	Leyal-1 Hicran	Mehmed Behçet	Şiir	555
8	Temmuz	Biz Kadınlar	Binti Danyal	Makale	358-360
8	Temmuz	Üvey Ana	Hüseyin Suad	Şiir	361

SAYI	TARİH	BAŞLIK	YAZAR	TÜR	SAYFA
8	Temmuz	Yeni Yel pazeler	R.M.	Makale	362-367
8	Temmuz	Hicran	Celal Sahir	Şiir	368
8	Temmuz	İnkisar-1 Hayal	Hayriye Melek Hunç	Hikâye	369-370
8	Temmuz	Aşkın	Süleyman Nesib	Şiir	371
8	Temmuz	Kartpostallarla	Naciye Ferdi Bey	Edebi Yazı	573-576
8	Temmuz	İki Refikaya	Süleyman Nesib	Şiir	577-578
8	Temmuz	Eleonora Duse	Mim. Re.	Makale	579-584
8	Temmuz	Bir Girye	Tahsin Nahid	Şiir	585
8	Temmuz	An-1 Zaaf	Hayriye Melek Hunç	Hikâye	586-589

SAYI	TARİH	BAŞLIK	YAZAR	TÜR	SAYFA
8	Temmuz	Leyal-1 Hayal	Mim. Behçet	Şiir	590
8	Temmuz	Viktoryan Sardo'nun Büyücü Piyesi	Jülide Sin	Makale	591-594
8	Temmuz	Şemsiyenin Altında	Mehmed Rauf	Hikâye	595-604
8	Temmuz	Senin Gözlerin	Jülide Sin	Edebi Yazı	605-606
8	Temmuz	Kötürüm	Asaf Muammer	Tefrika Roman	607-609
9	Ağustos			Duyuru	Giriş Eki 1- 3
9	Ağustos	Muhaberat-1 Aleniye		Okuyucu Mektupları na cevaplar	Giriş Eki 3
9	Ağustos	Patron Siparişi İçin		Elbise Patronları Örnekleri	Giriş Eki 4-5
9	Ağustos	Bir İki Söz	Müdüriyet	Duyuru	613-614

SAYI	TARİH	BAŞLIK	YAZAR	TÜR	SAYFA
9	Ağustos	İstimzacımıza Dair	Mahâsin	Duyuru	615-617
9	Ağustos	Oğlum Nuzhet Sahir'e	Celal Sahir	Şiir	618-619
9	Ağustos	Avrupa'da Uçma Makineleri	Hüseyin Naim	Makale	620-624
9	Ağustos	Kadınlığa Dair	Üsküplü Hamide	Makale	625-626
9	Ağustos	Hakikat-1 Sevda	Abdülhak Hayri	Şiir	627
9	Ağustos	Müşkülât-1 İzdivaç	Zühre	Makale	630-634
9	Ağustos	Yine Biraz Sen	Faik Ali	Şiir	635
9	Ağustos	Moda Kuklaları	Ali Nevmi	Makale	636-643
9	Ağustos	Şanlı Ordu	Binti Danyal	Makale	645-647



SAYI	TARİH	BAŞLIK	YAZAR	TÜR	SAYFA
9	Ağustos	Dinle	Tahsin Nahid	Şiir	648-649
9	Ağustos	Yeni Yastıklar	Mustafa Rafet	Makale	650-655
9	Ağustos	Şiire Karşı	Evliyazade Makbule	Makale	656-657
9	Ağustos	Bir Tazallüm	Binti Danyal	Şiir	658
9	Ağustos	İtiraf-ı Elime Cevab-ı Elim	Evliyazade Naciye	Makale	659-661
9	Ağustos	Leyal-ı Hicran	Mehmed Behçet	Şiir	662
9	Ağustos	Ana Mektebi	Mehmed Rauf	Makale	663-667
9	Ağustos			Mehmed Macid Bey için taziye mesajı	668
9	Ağustos	İtiraf-ı Hakikat, İzhar-ı Emel	Zekiye	Makale	670-671

SAYI	TARİH	BAŞLIK	YAZAR	TÜR	SAYFA
9	Ağustos	Kadınlık- Erkeklik	Selahaddin Asım	Makale	672-676
9	Ağustos	Bir Hikâye-i Aşk	Asaf Muammer	Hikâye	677-684
10	Eylül			Duyurular	Giriş Eki 1-5
10	Eylül	Edebiyatı Cedide, Bir Muhavere, Edebiyat		İlanlar	Giriş Eki 5-7
10	Eylül	İki Söz	Müdüriyet	Duyuru	685
10	Eylül	Konferans	Celal Sahir	Konferans Metni	686-693
10	Eylül	Gel Gidelim	Elif. R.	Şiir	694-695
10	Eylül	İtalya Kraliçesi	Mustafa Rafet	Makale	696-699
10	Eylül	Aşkın Diyar-ı Gurbeti	Hüseyin Suad	Şiir	700

SAYI	TARİH	BAŞLIK	YAZAR	TÜR	SAYFA
10	Eylül	Hukuk-ı Nisvan	Selahaddin Asım	Makale	702-704
10	Eylül	Kızım Girizan'a	Faik Ali	Şiir	705
10	Eylül	Yeni Hasır İskemleler		Makale	706-712
10	Eylül	Gaye-i Hayalime	Celal Sahir	Şiir	713
10	Eylül	Neler İsterdim, Ne İstiyorum	Fazıl Ahmed	Edebi Yazı	714-715
10	Eylül	Süleyman Nazif Bey'e	Mim.Rüşdi	Şiir	716
10	Eylül	Gölgeler ve Hakikatler	Şehabeddin Süleyman	Makale	717-719
10	Eylül	Hiç Unutamadığım Bir Şey	Asaf Muammer	Edebi Yazı	720-721
10	Eylül	İtiyadat-ı Muzırır	Zekiye	Makale	722-724

SAYI	TARİH	BAŞLIK	YAZAR	TÜR	SAYFA
10	Eylül	Karanfil ve Yaseminden Bir İki Sayfa	Mehmed Rauf	Hikâye	726-728
10	Eylül	Gayri Memul Bir Mektup Arkasına yazılmış. Beni Unutmayana:	Abdülhak Hayri	Şiir	729
10	Eylül	Hanımlara Dair	Şükufe Nihal, Emine Semiyeye, Fatma Aliye	İttihad, İnkılâp ve İkdâm Gazetelerinden alıntı alınmış makaleler	732-742
10	Eylül	Aşkımın En Güzel Dakikaları	Tahsin Nahid	Şiir	743-744
10	Eylül	Augusta Holmes	Hüseyin Naim	Makale	746-748
10	Eylül	Kartal'dan İzmit'e Kadar Şimendüfer Yolculuğu	Binti Danyal	Seyahat	749-756
11	Teşrin-i Evvel	Muhaberat-ı Aleniye		Okur Mektubu	Giriş Eki 1
11	Teşrin-i Evvel	Yavru Müsabakası		Duyuru	Giriş Eki 2

SAYI	TARİH	BAŞLIK	YAZAR	TÜR	SAYFA
11	Teşrin-i Evvel	Edebiyat-ı Cedide Kütüphanesi		İlan	Giriş Eki 3
11	Teşrin-i Evvel	Kadınlarımız Hakkında	Celal Sahir	Konferans Metni	757-766
11	Teşrin-i Evvel	Güzel Kadın Resimleri	Hüseyin Naim	Makale	767-771
11	Teşrin-i Evvel	Yeşil Gözler	Faik Ali	Şiir	774-775
11	Teşrin-i Evvel	Yeşil Yuvaya İthaf	Binti Danyal	Hikâye	776-780
11	Teşrin-i Evvel	Hande-i Ümid	Zühre	Şiir	781
11	Teşrin-i Evvel	Şiir-i Gürizan	Hayriye Melek Hunç	Hikâye	782-786
11	Teşrin-i Evvel	Ayanikola'da	Mim. Rüşdi	Şiir	787
11	Teşrin-i Evvel	Verem	Elif. R.	Şiir	790-791

SAYI	TARİH	BAŞLIK	YAZAR	TÜR	SAYFA
11	Teşrin-i Evvel	Kadının Mevki-i İçtimaisi	Selahaddin Asım	Makale	797-798
11	Teşrin-i Evvel	Leyal-ı Gürizan	Hüseyin Siret	Şiir	801-802
11	Teşrin-i Evvel	İdeal	Tahsin Nahid	Şiir	803-804
11	Teşrin-i Evvel	Ferdi ve Şürekâsı	Mehmed Rauf	Piyas Metni	805-820
11	Teşrin-i Evvel	Ayna Karşısında	Cemil Süleyman	Hikâye	821-828
12	Teşrin-i Sani	Yavru Müsabakası		Duyuru	Giriş Eki 1
12	Teşrin-i Sani	Muhaberat-ı Aleniye		Okuyucu Mektupları	Giriş Eki 2
12	Teşrin-i Sani	Beyaz Gölgeleler, Pençe, Haç Mektupları		İlanlar	Giriş Eki 3
12	Teşrin-i Sani	Âşıkane, Edeba-yı Cedide		İlanlar	Giriş Eki 6-7



SAYI	TARİH	BAŞLIK	YAZAR	TÜR	SAYFA
12	Teşrin-i Sani	Mukayese-i Hayat	Emine Semiyte	Edebi Yazı	829-833
12	Teşrin-i Sani	Son Davet	Süleyman Nesib	Şiir	834
12	Teşrin-i Sani	Kimden İstimdad Edelim?	Zekiye	Makale	835-839
12	Teşrin-i Sani	Bir Şey	Hüseyin Suad	Şiir	841
12	Teşrin-i Sani	Çok Derin Bir Esef	Binti Danyal	Makale	842-843
12	Teşrin-i Sani	Pişvayan-i Edebimizden Temennim	Pakize Seni	Makale	846-854
12	Teşrin-i Sani	Terane-i İlham	Mim.Rüşdi	Şiir	855
12	Teşrin-i Sani	Gölgeler ve Hakikatler	Şahabettin Süleyman	Hikâye	858-859
12	Teşrin-i Sani	O Köylü Kadına	Münire	Şiir	860

SAYI	TARİH	BAŞLIK	YAZAR	TÜR	SAYFA
12	Teşrin-i Sani	Hazan	Tahsin Nahid	Şiir	861
12	Teşrin-i Sani	Nisvîyet-i Hakikiye	Cüneyd	Hikâye	862-865
12	Teşrin-i Sani	Milli Marş Bestekârı Wadia Sabra Efendi		Milli Marş ile ilgili kısa bir bilgi	866
12	Teşrin-i Sani	Vatan Şarkısı	Tevfik Fikret	Şiir	867
12	Teşrin-i Sani	Son Bahar	Elif. R.	Şiir	868
12	Teşrin-i Sani	Kızımın Kalbi	Jülide Sahir	Edebi Yazı	869
12	Teşrin-i Sani	Tashih-ül enf Sanatı	Hüseyin Naim	Makale	870-872
12	Teşrin-i Sani	Boy Uzatmak İçin Makine		Makale	873
12	Teşrin-i Sani	Şarkı-ı Karcıgar	Ayn. R.	Şarkı Söz ve Notaları	874-875

SAYI	TARİH	BAŞLIK	YAZAR	TÜR	SAYFA
12	Teşrin-i Sani	Buhran	Celal Sahir	Edebi Yazı	876
12	Teşrin-i Sani	Ferdi ve Şürekâsı	Mehmed Rauf	Piyas Metni	877-900



آصف مصطفیٰ تقدیم ایجاب ازادہ عظمیٰ، حوالہ جدیدہ ترجمانہ مرتبی خد شوزہ خادم اولیوہ داوہہ کونڈہ ویلیو آیدہ برومہ  
نشر ایلیک اونڈہ (لا محاسبہ) نایبہ نیکہ مصور برقتہ نیکہ نشریہ - حضرت اعظمی استیعا قلمنہ اولفلمہ مطبوعات نقہ شامیت  
اوچینج و دردیجی مادہ لریلیک فقرہ اولارینہ توفیقاً مستحق مرالیہ حضرتہ معلم ایفایلیہ بتویسن انبایہ خصوصیتک عظیلم  
نظر تہیہ سنہ اور استعار جریسن بایندہ امر و فرمانہ حضرتہ صدقہ الامیرکتر  
اصف مصطفیٰ

Babıali Dâhiliye Nezaret-i Celilesi  
İdare-i Matbuat  
Aded  
438

Asaf imzasıyla takdim edilip idare-i aciziye havale buyurulan arzuhalde terakki-i fikr-i nisvana hadim olmak ve on beş günde veyahut ayda bir defa neşr edilmek üzere "Mahâsin" namıyla Türkçe musavver bir gazetenin neşrine ruhsat itası istida kılınmış olmakla Matbuat Nizamnamesi'nin üçüncü ve dördüncü maddelerinin fıkra-i evlalarına tevfikan müstedi-i mümaileyh hakkında muamele ifasıyla neticesinin inbası hususunun Zaptiye Nezaret-i Aliyesine emr ve işar buyurulması babında emr-ü ferman hazret-i minleh-ül-emrindir.

Fi Recep 326 ve fi 26 Temmuz 324 Matbuat Dâhiliye Müdürü



## مکتوبی قلمشده مخصوصاً

تاریخ	موضوع	مقام	محل	محل	محل	محل	محل
۳۹	تفصیل	دفعه اولیاً و ثانیاً					
<p>۲۷ محرم ۱۲۸۵ تاریخ در ۵۷۹ شماره تکرار شده در جوابیه - زکریا          فیه نواز خادم زلمه و ادیبه کون در پیوند آید بر دفعه اولیاً در ۳۱          تا بعد از آن در ۳۲ دفعه اعفای استیضاح از آصف بقی          زکریا و فیه اجرت موجود بطور در بر ریاضت استیضاح و ادیبه کون          گذراندند و بنام آید در دفعه اولیاً و ثانیاً</p>							
<p>ادوات سرور          ادوات          ۲۷۵</p>							

## Dâhiliye Nezareti Vekâlet-i Aliyesine

27 Temmuz 324 tarih ve 579 numaralı tezkere-i samiye-i kerimaneleri cevabıdır. Terakki-i fikr-i nisvana hadim olmak ve on beş günde veyahut ayda bir defa neşredilmek üzere "Mahâsin" namıyla Türkçe musavver bir gazete neşrine ruhsat itası istidasında bulunan Asaf Bey'in mezkûr gazeteyi ücretle mevcut matbaalardan birinde tabettireceği anlaşılarak alelusul kendisinden alınan beyanname ile senet leffen takdim kılınmış olmakla ol bab.

OSMANLI ARŞİVİ	
ZB	
325	4



Ek: 4



Ressam Ali Sami (Boyar) Bey'in Mahâsin için çizdiği dergi kapakları.



Ek: 5



Mahâsin dergisinin dördüncü ve altıncı sayısının kapakları.

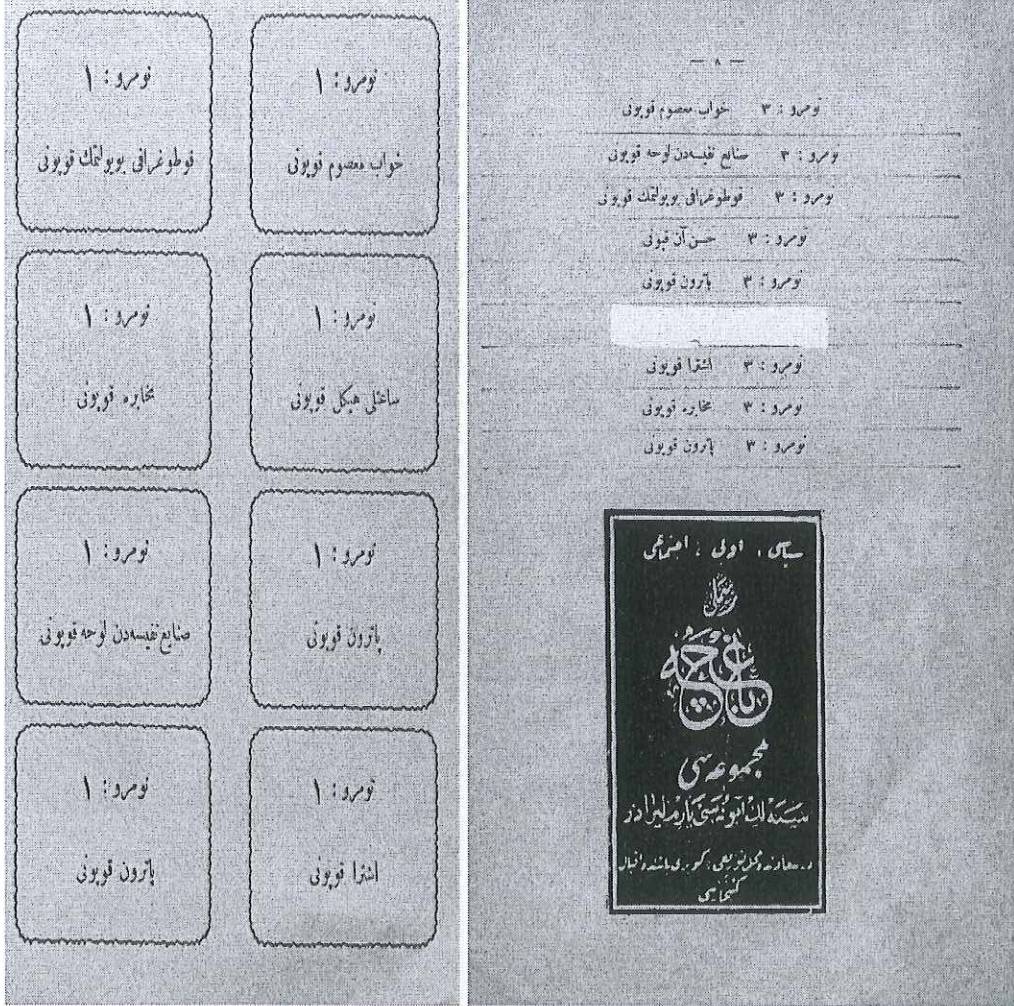
Ek: 6



Paris modasından örnekler.



Ek: 7



Mahâsin'in bir ve üç numaralı kuponları.



Ek: 8



Hüsn ü an müsabakasında en çok mazhar-ı intihab olan İngiliz güzeli.



استانبولده  
و  
غاطده

شتاین  
البسه مغازهسی



شتاین صوك بهار و قیش موسملرینه مخصوص الك صوك موده ملبوثات و اشیاى ظریفه نك اخیراً مغازه لرینه ورود ایتدیكنی محترم مشتری لرینه اعلان و اخبار ایله غایت اوجوز و اوجوزلنی نسبتده طیاقلی اشیا آلق ایستهنلرك بر كره غاطده و استانبولده بولان مغازه لرینی زیارتلرینی و اشیاى موجوده نك معاینه سنی تمنی ایلر .

---

İstanbul ve Galata'da Şetayen elbise mağazası.

Şetayen son bahar ve kış mevsimlerine mahsus en son moda melbuşat ve eşya-yı zarifenin ahiren mağazalarına vürud ettiğini muhterem müşterilerine ilan ve ihtar ile gayet ucuz ve ucuzluğu nisbetinde dayanıklı eşya almak isteyenlerin bir kere Galata'da ve İstanbul'da bulunan mağazalarını ziyaretlerini eşya-yı mevcudenin muayenesini temenni eyler.



تيرينگك غلظه دهكى البسه مغازهسى

ورود ايدن موسم و بايرام مناسبتيله البسه ممتاق لوازمكزى غلظه ده قره كويده بولاك تيرينغ مغازهسى بركره لطفاً زيارت ايتهدن مبايمه ده استعمال بيورما مكنزى كال تواضعه ره ايدورز.

چونكه اخيراً كرك قازينلر و كرك ار ككلارله چو حوقلره مخصوص حاضر البسه و چوراب و فانيله و منديل كبي ايج چاشورلرينك اك مكماللرندن و اك طيبا نقليلرندن ورود ايتمش اولديعى بي مشهور جهان اولان :

آسرىقا قوندوردلرى

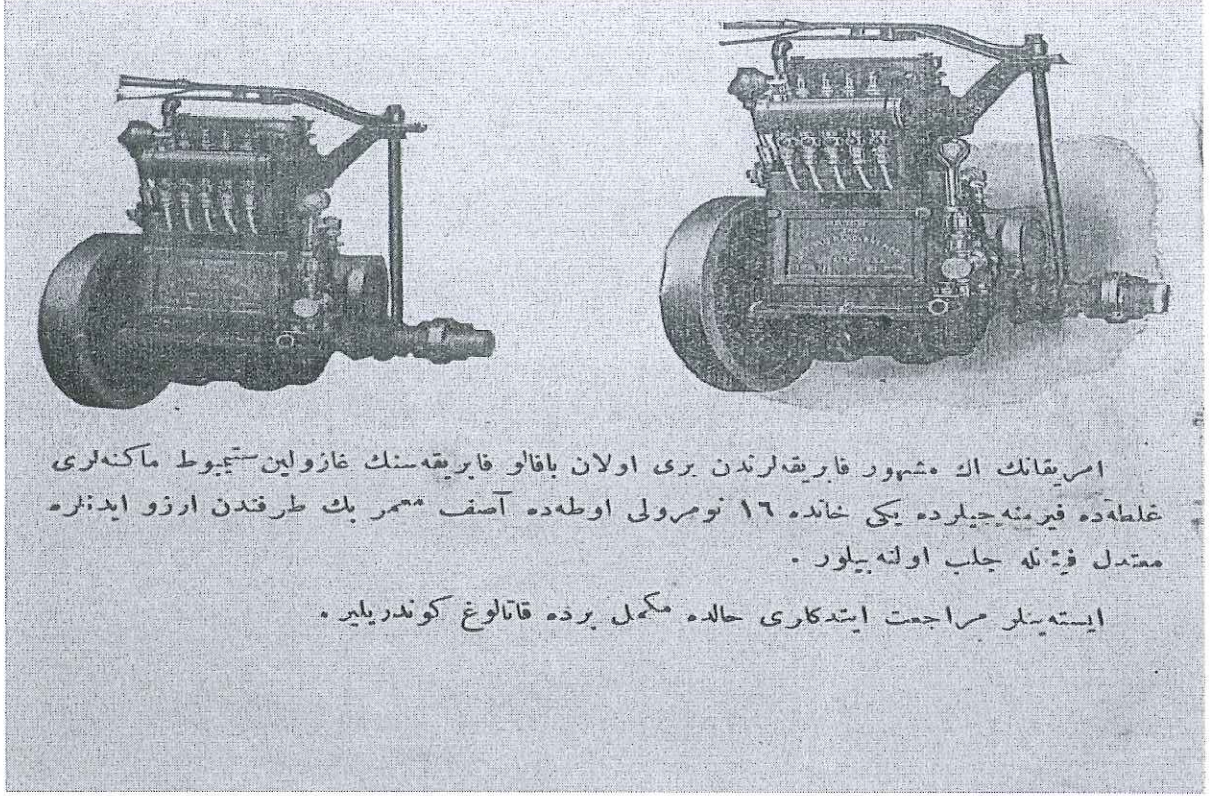
بى مغازده موجود اولديغندى و بولردى بشقه بلوز، انكك ، قوستوم تاييورلرك ده اك صوك مودديه موافقنندن كيتله جلب ايدلمش بولديغندى فيثاتلرك صوك درجه اهنيتدن استفاد ايتك ايستين بالمله محترم مشتريلرمنزى بركره چك اولسون مغازه منزى زيارته دعوت ايدرو فيثاتلرك كر چكدن مقطوع بولديغنى اعلان ايلرز .

Tiring'in Galata'daki elbise mağazası.

Vürud eden mevsim ve bayram sebebi ile elbiseye müte'allik levazımınızı Galata'da Karaköy'de bulunan Tiring mağazasını bir kere lütfen ziyaret etmeden mübâya'a da isti'câl buyurmamanızı kemal tevâzu' ile rica ederiz. Çünkü ahiren gerek kadınlar ve gerek erkeklerle çocuklara mahsus hazır elbise ve çorap ve fanile ve mendil gibi iç çamaşırlarının en mükemmellerinden ve en dayanıklılarından vürud etmiş olduğu gibi meşhur-ı cihan Amerika kunduraları bu mağazada mevcut olduğundan ve bunlardan başka bluz eteklik, kostüm tayyörlerin de en son modaya muvâfıklarından celb edilmiş bulunduğundan fi'atların son derece âhuniyetinden istifade etmek isteyen bilcümle muhterem müşterilerimizi bir kerecik olsun mağazamızı ziyarete davet eder fi'atların gerçekten maktu' bulunduğunu ilan eyleriz.



Ek: 11



Asaf Muammer Bey'in satışı yaptığı makinelerin ilanı.

Amerika'nın en meşhur fabrikalarından biri olan Buffalo fabrikasının gazolin istindot makineleri Galata'da Fermenecilerde Yeni Han'da 16 numaralı odada Asaf Muammer Bey tarafından arzu edenlere mutedil fiyatla celb olunur. İsteyenler müracaat ettikleri halde mükemmel bir de katalog gönderilir.



## ابونه سندی

زیرده واضع الامضاء خانملره مخصوص آیده بر نشر ایدیله جک اولان « محاسن » نام مصور خرتیه بر سنهیه [\*] الی آیه مخصوص اولق اوزره ابونه اولدیغی بیان ایله ابونه بدلی اولان ۶۰ و هدییه اوله زق و یریله جک « خواب معصوم » عنوانلی لوحه نك پاکت و ارسالیه اجرتی اولان ۲ که جمماً ۶۲ [\*] و اون ایکی نسخهیه مخصوص پوسته اجرتی اولق اوزره ۱۰ غروش که جمماً ۷۲ غروشی [\*] ۳۰ و هدییه اوله زق و یریله جک اولان « خواب معصوم » عنوانلی رسمک پاکت و ارسالیه مصرفی اولق اوزره ۲ که جمماً ۳۲ غروشی [\*] و آلی نسخهیه مخصوص پوسته اجرتی اولان ۶ غروش که جمماً ۳۸ غروشی لئف ایده رم .

۱۳۲۴

فی

اسم و شهرت

محل اقامت

شهر و ولایت



[\*] آلی اولق آیه مخصوص اولوب سنه نك ابونه اولانلر طرفدن چیتمسی لازم کایر .  
 [\*] ولایت آیه لرینه مخصوص اولوب دوسه ادت و سلاتیک آیه لرلی طرفدن چیتمسی لازم کایر .

Mahâsin'in abone senedi.

Zirde vâzı'ül imza, hanımlara mahsus ayda bir neşr edilecek olan Mahâsin nam musavver gazeteye bir seneye, altı aya mahsus olmak üzere abone olduğumu beyan ile abone bedeli olan 60 ve hediye olarak verilen Hab-1 Masum ünvanlı levhanın paket ve irsaliye ücreti olan 2 ki cem'en 62 ve on iki nüshaya mahsus posta ücreti olmak üzere 10 kuruş ki cem'en 72 kuruş 30 ve hediye olarak verilecek olan Hab-1 Masum ünvanlı resmin paket ve irsaliye masrafı olmak üzere 2 ki cem'en 32 kuruş ve altı nüshaya mahsus posta ücreti olan 6 kuruş ki cem'en 38 kuruş leff ederim.